

Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia Bydgoska Lokalna Grupa Działania „Dwie Rzeki”

Bydgoszcz, aktualizacja 2016.10.20

Lokalna Strategia Rozwoju powstała w ramach projektu pn. „Wsparcie przygotowawcze dotyczące opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju dla Stowarzyszenia Bydgoska Lokalna Grupa Działania „Dwie Rzeki” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 - 2020

Spis treści

I. Charakterystyka LGD	4
1. Nazwa LGD	4
2. Opis obszaru objętego LSR	4
3. Mapa obszaru objętego LSR	5
4. Opis procesu tworzenia partnerstwa	6
5. Opis struktury LGD	7
6. Opis składu organu decyzyjnego	7
7. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD	8
II. Partycypacyjny charakter LSR	10
III. Diagnoza - opis obszaru i ludności	14
1. Demografia	14
2. Przedsiębiorczość, gospodarka, pracodawcy	16
3. Rynek pracy	18
4. Problemy społeczne, wykluczenie społeczne, ubóstwo	23
5. Przedsiębiorczość społeczna	28
6. Społeczeństwo obywatelskie, sektor społeczny	29
7. Edukacja	33
8. Kultura	36
9. Sport	38
10. Niepełnosprawni	39
11. Wewnętrzna spójność obszaru LSR	40
IV. Analiza SWOT	42
V. Cele i wskaźniki	46
1. Specyfikacja i opis celów ogólnych, celów szczegółowych i przedsięwzięć	46
2. Zgodność celów z celami programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR	48
3. Cele z podziałem na źródła finansowania	48
4. Przedsięwzięcia realizowane w ramach RLKS	48
5. Specyfikacja wskaźników przypisanych do przedsięwzięć, celów szczegółowych i celów ogólnych	49
6. Źródła pozyskania danych do pomiaru	50
7. Sposób i częstotliwość dokonywania pomiaru, uaktualniania danych	51
8. Stan początkowy wskaźnika oraz wyjaśnienie sposobu jego ustalenia	51
9. Stan docelowy wskaźnika (rok 2023) oraz wyjaśnienie sposobu jego ustalenia	51
10. Powiązanie wskaźników ze wskaźnikami rezultatu Strategii Rozwoju	51
11. Cele i wskaźniki LSR	52
12. Matryca logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników	56
VI. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	58
VII. Plan działania	60
VIII. Budżet LSR	60
IX. Plan komunikacji	60
X. Zintegrowanie	61
1. Opis zgodności i komplementarności z innymi dokumentami planistycznymi/strategiami	61
2. Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej	63
XI. Monitoring i ewaluacja	64
1. Ogólna charakterystyka zasad i procedur dokonywania ewaluacji oraz monitorowania	64
2. Sposób wykorzystania wyników z ewaluacji i analizy danych z monitorowanych	65
XII. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko	65
Spis rysunków, tabel i wykresów	66
Wykaz wykorzystanej literatury	67
Załącznik nr 1. Procedura aktualizacji LSR	69
Załącznik nr 2. Procedura dokonywania ewaluacji i monitoringu	70
Załącznik nr 3. Plan działania wskazujący harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu	72
Załącznik nr 4. Budżet LSR w podziale na poszczególne fundusze EFSI i zakresy wsparcia tj. realizację operacji w ramach LSR, wdrażanie projektów współpracy, koszty bieżące i aktywizację	77
Załącznik nr 5. Plan komunikacji	78

I. Charakterystyka LGD

1. Nazwa LGD

Nazwa LGD - Stowarzyszenie Bydgoska Lokalna Grupa Działania „Dwie Rzeki”

Formą prawną partnerstwa, jakim jest Stowarzyszenie Bydgoska Lokalna Grupa Działania „Dwie Rzeki” (LGD) jest stowarzyszenie „specjalne” posiadające osobowość prawną. Z połączonych inicjatyw Miasta Bydgoszczy, Rady Działalności Pożytku Publicznego Miasta Bydgoszczy, lokalnych organizacji pozarządowych, mieszkańców i przedsiębiorców, 15 października 2015 r. odbyło się zebranie założycielskie, natomiast z dniem 21 grudnia 2015 roku Stowarzyszenie uzyskało wpis do Krajowego Rejestru Sądowego.

W LGD członkami zwyczajnymi obok osób fizycznych są także osoby prawne, w tym jednostki samorządu terytorialnego (z wyłączeniem województw). W przypadku Stowarzyszenia Bydgoska Lokalna Grupa Działania „Dwie Rzeki” jednym z członków założycieli jest Miasto Bydgoszcz. W stowarzyszeniu obok Walnego Zebrania Członków, Zarządu oraz organu kontroli wewnętrznej, funkcjonuje dodatkowy organ zwany Radą, która podejmuje decyzje w sprawie wyboru operacji realizowanych w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR). Nadzór nad stowarzyszeniem sprawuje Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Stowarzyszenie może prowadzić działalność gospodarczą służącą realizacji LSR.

2. Opis obszaru objętego LSR

Misją Stowarzyszenia jest wzmacnianie oraz pobudzanie potencjału lokalnej społeczności Miasta Bydgoszczy dla pełniejszego zaspokojenia potrzeb, a także aspiracji mieszkańców, z zastosowaniem zasad i założeń Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność. W celu realizacji tej misji Bydgoska Lokalna Grupa Działania „Dwie Rzeki” skupia swoje działania na rzecz obszaru miasta najbardziej wymagającego wsparcia i interwencji w zakresie rewitalizacji społecznej. Obszar ten (zwany dalej obszarem objętym LSR) obejmuje 7 jednostek urbanistycznych: Błonie, Bocianowo, Fordon I, Fordon II, Okole, Śródmieście, Wilczak.

Wg danych GUS na dzień 31.12.2013 r. Bydgoszcz zamieszkiwało 359 428 osób, z czego populacja obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju wynosiła 135 432 osoby, co stanowiło 38% ogółu mieszkańców miasta.

Całkowita powierzchnia Bydgoszczy wynosi 175,98 km², natomiast powierzchnia obszaru objętego LSR wynosi 38,56 km², co stanowi 22% powierzchni całkowitej miasta. Szczegółowe zestawienie liczby mieszkańców oraz powierzchni zajmowanej przez poszczególne jednostki urbanistyczne Miasta Bydgoszczy zawiera poniższa tabela. Gęstość zaludnienia wynosi 2 847 osób/km².

Jednostki urbanistyczne objęte oddziaływaniem LSR są uwarunkowanymi historycznie częściami miasta wyznaczonymi dla celów programowych i przestrzennych, mającymi określony charakter z dominującą funkcją.

Błonie – umiejscowione w południowo-zachodniej części Bydgoszczy. Zgodnie z danymi statystycznymi jest „najstarszą” pod względem odsetka osób w wieku poprodukcyjnym spośród jednostek objętych LSR.

Bocianowo – położone w tzw. Dolnym Tarasie i sąsiadujące bezpośrednio ze Śródmieściem. Jedno z najstarszych osiedli w Bydgoszczy. Charakterystyczne dla osiedla są trudne uwarunkowania socjoekonomiczne.

Nowy Fordon – usytuowany na północnym-wschodzie miasta, najbardziej oddalony od centrum miasta, uznawany za jego część sypialnianą (ze względu na specyfikę zabudowy wielorodzinnej oraz odległość od pozostałych części miasta).

Stary Fordon – jedna z dwóch najbardziej oddalonych części obszaru objętych LSR. Do 1973 roku było to osobne miasteczko, z odrębną infrastrukturą, choć silnie związane z Bydgoszczą. Obszar wymagający intensywnych działań rewitalizacyjnych.

Śródmieście – centralny obszar Bydgoszczy pod kątem położenia, uwarunkowań historycznych oraz organizacji życia miejskiego. Ze względu na swoją lokalizację można uznać, że jego mieszkańcy są uprzywilejowani w kontekście dostępności do instytucji kultury, wydarzeń kulturalnych sportowych i innego rodzaju usług.

Okole – zlokalizowane w zachodniej części Bydgoszczy, nad Brdą, w sąsiedztwie Kanału Bydgoskiego. Okole jest jednym z obszarów miasta najchętniej zamieszkiwanym przez ludność pochodzenia romskiego (różnorodność etniczna i kulturowa).

Wilczak – obszar położony w zachodniej części Bydgoszczy nad Kanałem Bydgoskim. Jest osiedlem o charakterze mieszkaniowo-przemysłowym. Mimo bliskiego położenia od centrum to jeden z najbardziej zaniedbanych obszarów miasta.

O spójności terytorialnej obszarów administracyjnych objętych LSR stanowi bezpośrednie sąsiedztwo oraz sieć wzajemnych powiązań funkcjonalnych wynikająca z:

- funkcjonowania osób je zamieszkujących na terenie Bydgoszczy we wspólnej przestrzeni życiowej. Mieszkańcy poszczególnych osiedli korzystają z tych samych zasobów przestrzeni publicznej tj. sieć transportu; służba zdrowia; budynki użyteczności publicznej, instytucje publiczne, instytucje edukacyjne i kulturalne, centra rozrywkowe, parki oraz tereny zielone itp.
- deficytów społeczno-gospodarczych oraz przyrodniczo-kulturowych dotyczących mieszkańców obszaru objętego LSR. Na wszystkich obszarach objętych LSR mamy do czynienia z problemem ubóstwa, bezrobocia, niepełnosprawności, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz zjawiskami patologii.
- łączących terenów nadrzecznych obszaru LSR.

3. Mapa obszaru objętego LSR

(Jednostki urbanistyczne objęte LSR,
wraz z rzekami, zaznaczone na zielono)

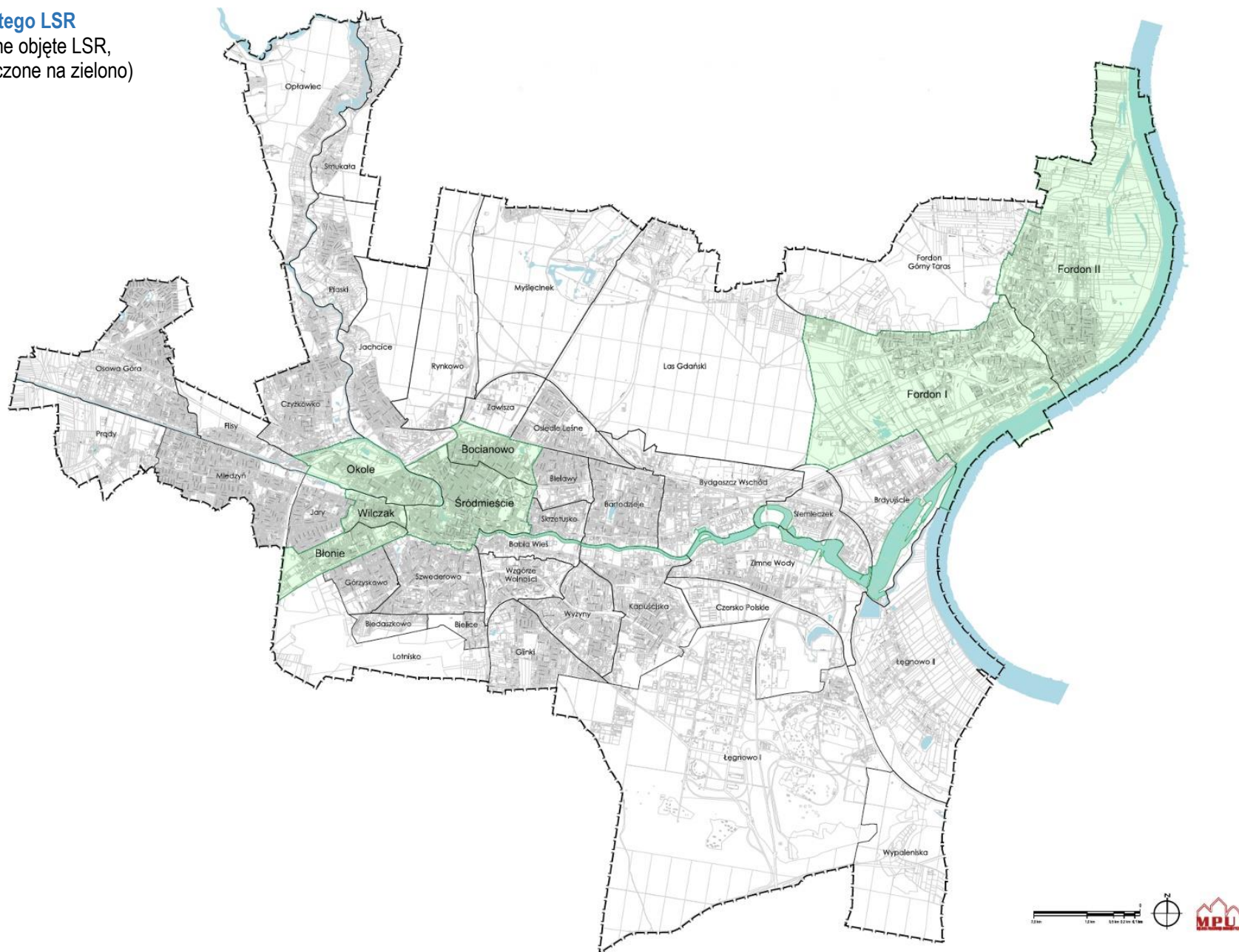

Tabela 1 Liczba mieszkańców i powierzchnia poszczególnych jednostek urbanistycznych objętych LSR (stan na 31.12.2013 r.)

Nazwa jednostki urbanistycznej	Liczba mieszkańców jednostki urbanistycznej	Powierzchnia w km ²
Błonie	15160	1,29
Bocianowo	12279	1,17
Fordon I	35048	30,77
Fordon II	35969	
Okole	11478	1,91
Śródmieście	21240	2,83
Wilczak	4258	0,59
Łącznie	135 432	38,56

Opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz na podstawie danych Urzędu Miasta Bydgoszcz

Elementem łączącym poszczególne jednostki urbanistyczne jest konieczność rewitalizacji zdegradowanej zabudowy i terenów zaniedbanych, zwłaszcza w śródmieściu i na obrzeżach miasta. Zidentyfikować można znaczną degradację substancji budynków, w tym mieszkalnych w reprezentacyjnej strefie śródmiejskiej. Rewitalizacji wymaga cały obszar LSR.

Na obszarach objętych LSR układ przestrzenny terenów przeznaczonych do rekreacji jest nierównomierny oraz charakteryzuje się brakiem ciągłości. Znaczny potencjał, ale także deficyty widoczne są w zagospodarowaniu na cele rekreacyjno-wypoczynkowe pasma zlokalizowanego wzdłuż Kanału Bydgoskiego oraz Brdy i Wisły. Zagospodarowane tereny zieleni koncentrują się głównie na obszarze śródmiejskim. Jednostki urbanistyczne położone na peryferiach są na ogół bardzo ubogie w zielen i przestrzenie użyteczności publicznej sprzyjającej integracji społecznej i aktywizacji środowiskowej. Układ terenów rekreacyjno-wypoczynkowych w Bydgoszczy nie tworzy spójnego systemu. W wielu rejonach miasta istnieje poważne niedoinwestowanie w tym zakresie. Zauważalne są także braki w skomunikowaniu istniejącej bazy obszarów i obiektów rekreacyjno-wypoczynkowych.

Najważniejsze czynniki wpływające na spójność terytorialną i funkcjonalną obszaru LSR to:

- rozbudowana sieć układów komunikacyjnych;
- infrastruktura techniczna zapewniająca sprawne funkcjonowanie i rozwój poszczególnych osiedli;
- planistyczne i techniczne przygotowanie nowych inwestycji;
- urządzenie nowych centrów usługowych i terenów otwartych o zdefiniowanych i dedykowanych funkcjach;
- rewitalizacja zdegradowanej zabudowy i terenów zaniedbanych, zwłaszcza w śródmieściach i na ich obrzeżach.

Podejmowane na terenie Bydgoszczy działania w zakresie transportu (np. poprzez uruchomienie linii tramwajowej do Fordonu) zwiększają mobilność miejską, przez co ułatwiają podejmowanie zatrudnienia, edukację, jak również integrację społeczną.

4. Opis procesu tworzenia partnerstwa

Inicjatywa powołania LGD jest wynikiem połączenia starań lokalnych organizacji pozarządowych i Urzędu Miasta Bydgoszczy. 2 lipca 2015 roku odbyło się posiedzenie Rady Działalności Pożytku Publicznego Miasta Bydgoszczy działającej przy Urzędzie Miasta Bydgoszczy, na którym pracownicy Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego przedstawili materiał informacyjny dot. instrumentu RLKS w naszym regionie. W ślad za tym 16 oraz 28 lipca 2015 roku RDPP zorganizowała szkolenie dla przedstawicieli organizacji pozarządowych oraz przedsiębiorców z terenu Bydgoszczy dotyczące tej tematyki oraz inicjatywy powstania LGD na terenie Bydgoszczy.

Odpowiedzią był wspólny wniosek Stowarzyszenia Miłośników Starego Fordonu, Fundacji dla Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Fundacji Fordońska Moc, Fordońskiego Klubu Sportowego Wisła Fordon skierowany na ręce Rafała Bruskiego - Prezydenta Miasta Bydgoszczy dotyczące zawiązania Lokalnej Grupy Działania, której jednym z członków założycieli będzie Miasto Bydgoszcz. Z biegiem czasu grono grupy inicjatywnej LGD uległo poszerzeniu także o organizacje i instytucje z innych niż Fordon jednostek urbanistycznych, tj. Błonia, Bocianowa, Fordonu, Okola, Śródmieścia i Wilczaka. Na jednym ze spotkań grupy inicjatywnej wybrano lidera grupy (Polskie Towarzystwo Ekonomiczne – Oddział w Bydgoszczy), którego zadaniem było przygotowanie do utworzenia Stowarzyszenia i opracowanie wspólnie z pozostałymi podmiotami Lokalnej Strategii Rozwoju.

Kolejne spotkania mające na celu tworzenie partnerstwa odbyły się w sierpniu, wrześniu i październiku 2015 roku. Organizowane i prowadzone były przez PTE. Doprowadziły do zebrania założycielskiego, które odbyło się 15.10.2015 roku. Udział w nim wzięło 45 osób fizycznych i 27 reprezentantów osób prawnych. Podczas zebrania podjęto m.in. uchwałę o powołaniu Stowarzyszenia Bydgoska Lokalna Grupa Działania „Dwie Rzeki”.

Podmioty tworzące LGD posiadają doświadczenie kluczowe dla wdrażania planowanej LSR. Miasto Bydgoszcz – jako jeden z członków założycieli LGD, za pośrednictwem wyspecjalizowanych jednostek i instytucji miejskich prowadzi szereg programów i realizuje liczne inicjatywy na rzecz lokalnej społeczności, w tym również na rzecz osób wykluczonych społecznie i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Wśród osób prawnych tworzących stowarzyszenie są m.in. podmioty działające na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej, promocji przedsiębiorczości, w tym przedsiębiorczości społecznej. Członkowie LGD realizują przedsięwzięcia m.in. o charakterze kulturalnym, wychowawczym, edukacyjnym, sportowym i obywatelskim. Co więcej członkowie od lat współpracują ze sobą w kwestii rozwiązywania problemów społecznych, przygotowując uczestników projektów

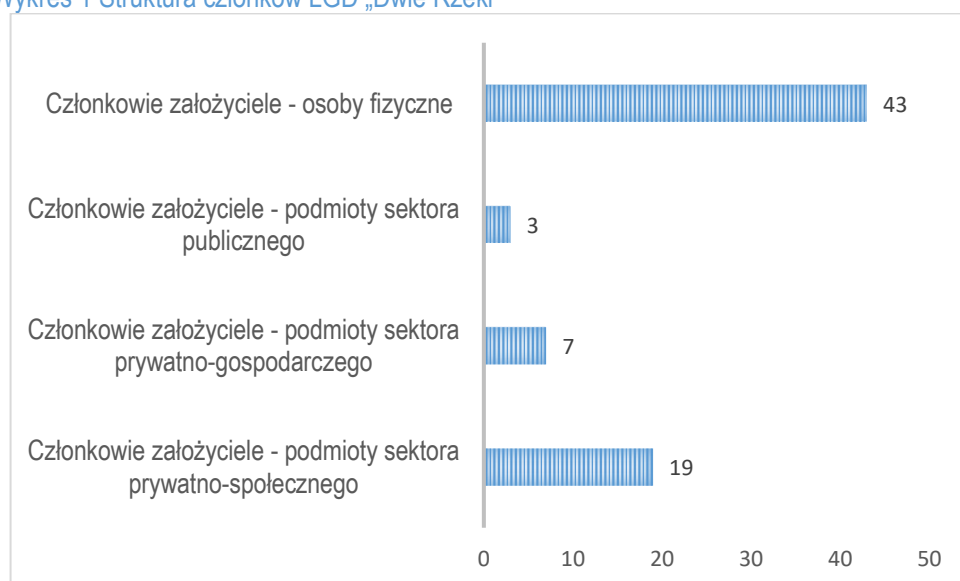
do wejścia na rynek pracy poprzez szkolenia zawodowe, płatne staże a także zajęcia podnoszące kompetencje interpersonalne i umiejętności poruszania się po rynku pracy. Działania te w znaczący sposób wpływają na ograniczenie zjawiska wykluczenia społecznego na obszarze objętym LSR. Członkowie LGD posiadają doświadczenie w realizacji projektów współfinansowanych m.in. z EFS, EFRR, Norweskiego Mechanizmu Finansowego oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego, a także środków krajowych. Podczas realizacji projektów członkowie wykorzystywali metody partycypacji, w tym partycypacji oddolnej, a same projekty wywierały istotny wpływ na sytuację regionu, miasta, jak również obszaru objętego LSR. Łącznie zrealizowali oni ponad 300 projektów finansowanych ze źródeł zewnętrznych. Potwierdzenie potencjału tkwiącego w członkach i ich doświadczenia było warunkiem przystąpienia do Stowarzyszenia.

5. Opis struktury LGD

W skład LGD wchodzi przedstawiciele sektora publicznego, społecznego i gospodarczego oraz mieszkańcy. Struktura LGD potwierdza, że jej skład jest reprezentatywny dla charakteru lokalnej społeczności. Partnerstwo w ramach LGD jest otwartym i dynamicznym podmiotem, który będzie się dostosowywać do specyfiki lokalnej.

Poniższy wykres przedstawia strukturę członków LGD z uwzględnieniem reprezentowanego sektora wg. stanu na dzień 15 października 2015 r. (data Zebrania Założycielskiego). W skład LGD wchodzi 43 osoby fizyczne oraz 29 osób prawnych, w tym 19 przedstawicieli sektora prywatno-społecznego, 7 przedstawicieli sektora prywatno-gospodarczego oraz 3 podmioty sektora publicznego.

Wykres 1 Struktura członków LGD „Dwie Rzeki”

Opracowanie własne

Grupami defaworyzowanymi, wynikającymi z przeprowadzonej diagnozy, analizy SWOT oraz konsultacji społecznych, które wymagają szczególnego wsparcia poprzez realizację operacji realizowanych w ramach LSR są:

- Osoby 50+ (bezrobotne, w kontekście aktywizacji społeczno-zawodowej),
- Osoby niepełnosprawne,
- Osoby samotnie wychowujące dzieci, w tym osoby z trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi,
- Dzieci i młodzież zagrożona ubóstwem i wykluczeniem społecznym,
- Osoby starsze 60+ (w kontekście aktywizacji społeczno-obywatelskiej).

LGD „Dwie Rzeki” wykazuje duży potencjał w zakresie animowania przedsiębiorczości społecznej. Wśród członków są bowiem podmioty działające w obszarze ekonomii społecznej, w tym spółdzielnia socjalna. W związku z powyższym działania LGD będą komplementarne do działań zgodnych z Krajowym Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej.

6. Opis składu organu decyzyjnego

Zgodnie ze Statutem LGD Rada (organ decyzyjny) jest jednym z organów Stowarzyszenia. Jej członkowie są wybierani i odwoływani przez Walne Zebranie Członków spośród członków LGD. W jej skład wchodzi przedstawiciele władz publicznych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańcy. Członek Rady nie może być równocześnie członkiem Zarządu, Komisji Rewizyjnej lub pracownikiem Biura LGD.

Radę tworzy 15 – osób fizycznych i reprezentantów osób prawnych. W składzie Rady znajdują się przedsiębiorcy, kobiety, osoby poniżej 35 roku życia. Żadna z grup interesów nie posiada więcej niż 49% praw głosu. Pracownicy Biura LGD prowadzić będą rejestr interesów członków organu decyzyjnego. Szczegółowe zasady funkcjonowania Rady określa Regulamin Rady. Opisane są w nim m.in.:

- działania dyscyplinujące wobec członków, którzy systematycznie nie biorą udziału w posiedzeniach organu decyzyjnego lub też podczas dokonywania oceny wniosków nie stosują zatwierdzonych kryteriów,
- zasady podnoszenia kwalifikacji i zasady weryfikowania w formie testu/egzaminu wiedzy członków Rady,
- zadania opiekuna procesu czuwanie nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny i wyboru, poprawności dokumentacji, zgodności formalnej,
- zasady postępowania w przypadku rozbieżnych ocen członków Rady.

7. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Członkowie Rady:

- będący osobami fizycznymi – uczestniczą w jej pracach, w tym biorą udział w głosowaniu nad jej uchwałami osobiście;
- będący osobami prawnymi – uczestniczą w jej pracach przez organ uprawniony do reprezentowania tej osoby prawnej albo pełnomocnika umocowanego do uczestniczenia w jej pracach. Udzielenie dalszego pełnomocnictwa do uczestniczenia w pracach Rady jest niedopuszczalne.

W procesie decyzyjnym Rada jest odpowiedzialna za wybór operacji na poziomie lokalnym i ma zapewnić, że wybrane operacje są zgodne ze strategią. Proces decyzyjny w LGD nie będzie zdominowany przez władze publiczne ani żadną z grup interesów. W składzie organu decyzyjnego - ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie posiada więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji przez organ decyzyjny.

Organami Stowarzyszenia Bydgoska Lokalna Grupa Działania „Dwie Rzeki” są:

- Walne Zebranie Członków
- Zarząd
- Rada
- Komisja Rewizyjna.

Najwyższą władzą Stowarzyszenia jest Walne Zebranie Członków. Do jego kompetencji należy m.in. uchwalanie kierunków i programu działania Stowarzyszenia, wybór, odwołanie i uzupełnianie składu członków organów LGD, a także zatwierdzanie sprawozdań. Szczegółowy wykaz kompetencji WZC zawierają § 18-22 Statutu Stowarzyszenia Bydgoska Lokalna Grupa Działania „Dwie Rzeki”.

Do kompetencji Zarządu należy m.in. przyjmowanie nowych członków Stowarzyszenia i reprezentowanie Stowarzyszenia na zewnątrz i działanie w jego imieniu. Zarząd zwołuje Walne Zebranie Członków. Szczegółowy wykaz kompetencji Zarządu zawiera §23 Statutu Stowarzyszenia Bydgoska Lokalna Grupa Działania „Dwie Rzeki”.

Do zadań Komisji Rewizyjnej należy natomiast przede wszystkim kontrola działalności statutowej i finansowej Stowarzyszenia. Szczegółowy wykaz kompetencji Komisji Rewizyjnej znajduje się § 25 Statutu Stowarzyszenia Bydgoska Lokalna Grupa Działania „Dwie Rzeki”.

§ 24 Statutu Stowarzyszenia Bydgoska Lokalna Grupa Działania „Dwie Rzeki” szczegółowo precyzuje kompetencje Rady. Głównym jej zadaniem jest wybór operacji, czyli projektów, które mają być realizowane w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju.

Szczegółowe regulacje dotyczące funkcjonowania LGD, oprócz omówionego wyżej Statutu, zawarte są w następujących dokumentach:

- Regulamin Zarządu,
- Regulamin Rady,
- Regulamin Komisji Rewizyjnej,
- Regulamin Biura.

Zgodnie z Procedurami wyboru i oceny, w procesie decyzyjnym zostały zastosowane rozwiązania gwarantujące:

- zachowanie określonego parytetu poszczególnych sektorów przy ocenie i wyborze operacji
- bezstronność w podejmowaniu decyzji poprzez składanie w toku procedury oceniania i wyboru operacji przez członków Rady tzw. Deklaracji bezstronności i poufności oraz prowadzony Rejestr interesów członków Rady
- jawność procesu wyboru poprzez udostępnianie procedur i protokołów z posiedzeń Rady do wiadomości publicznej (na stronie internetowej LGD, w wersji papierowej do wglądu w Biurze LGD; poprzez doradztwo telefoniczne oraz osobiste, drogą mailową, a także omawianie procedur w trakcie szkoleń czy warsztatów dla potencjalnych beneficjentów)
- uwzględnienie sytuacji szczególnych, które mogą zaistnieć w procesie wyboru i oceny operacji, oraz określenie sposobów ich rozwiązania
- możliwość odwołania się wnioskodawców od niekorzystnych dla nich decyzji Rady
- wybór najlepszych operacji, w największym stopniu uwzględniających potrzeby grup szczególnie istotnych i grup defaworyzowanych poprzez zastosowanie odpowiednich lokalnych kryteriów wyboru oraz kryteriów premiujących.

Tabela 2 Dokumenty wewnętrzne regulujące zasady funkcjonowania LGD

Lp.	Dokument wewnętrzny	Sposób uchwalania i aktualizacji	Opis regulowanych kwestii
1.	Statut	Uchwalenia i zmiany Statutu dokonuje Walne Zebranie Członków większością 2/3 głosów członków przy obecności co najmniej 1/2 ogólnej liczby członków w pierwszym terminie obrad, zaś w drugim terminie obrad bez względu na liczbę obecnych członków	Zgodny z ustawą prawo o stowarzyszeniach oraz ustawą o rozwoju lokalnym. Poza tym reguluje kwestie związane z: - wskazaniem organu nadzoru i wskazaniem właściwego Marszałka Województwa, - wprowadzeniem organu odpowiedzialnego za wybór operacji, - określeniem organu LGD kompetentnego w zakresie uchwalenia LSR i jej aktualizacji oraz kryteriów wyboru.
2.	Regulamin Rady	Uchwalenia i aktualizacji dokonuje Rada zwykłą większością głosów w głosowaniu jawnym	- szczegółowe wymogi, - uprawnienia, - organizację pracy, zasady zwoływania i organizacji posiedzeń organu decyzyjnego, - tryb obradowania - rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny, - zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji i grantu, - zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego, - zasady wynagradzania członków organu decyzyjnego.
3.	Regulamin Biura	Uchwalenia i aktualizacji dokonuje Zarząd zwykłą większością głosów w głosowaniu jawnym	- zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników, - uprawnienia dyrektora Biura, - zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady ochrony danych osobowych oraz bezpieczeństwa przetwarzania informacji, - metody oceny efektywności doradztwa świadczonego przez pracowników LGD.
4.	Regulamin WZC	Uchwalenia i aktualizacji dokonuje Walne Zebranie Członków zwykłą większością głosów w głosowaniu jawnym	- szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń WZC, - szczegółowe zasady przyjmowania uchwał, - zasady protokołowania posiedzeń WZC.
5.	Regulamin Komisji Rewizyjnej	Uchwalenia i aktualizacji dokonuje Komisja Rewizyjna zwykłą większością głosów w głosowaniu jawnym	- szczegółowe uprawnienia, - organizację pracy, - tryb obradowania.
6.	Regulamin Zarządu	Uchwalenia i aktualizacji dokonuje Zarząd zwykłą większością głosów w głosowaniu jawnym	- szczegółowe uprawnienia, - organizację pracy, - tryb obradowania.

Opracowanie własne

Dla sprawnego funkcjonowania LGD istotne jest by w organach Stowarzyszenia, a także w Biurze LGD zaangażowane były osoby o możliwie najwyższych kompetencjach i kwalifikacjach niezbędnych do prawidłowego wykonywania swoich zadań. W przypadku organów statutowych LGD (Zarząd, Rada, Komisja Rewizyjna) o wyborze osób decyduje Walne Zebranie Członków. Jest to gwarancją tego, że członkami Organów będą osoby posiadające niezbędne kwalifikacje i kompetencje. Obecnie wybrany Zarząd składa się z doświadczonych działaczy społecznymi i przedsiębiorców. Wymagania dla pracowników Biura LGD określone są w Regulaminie. W Biurze LGD zatrudnione będą minimum 2 osoby tj. dyrektora Biura oraz specjalista ds. projektów.

Osoby zaangażowane w pracę na rzecz LGD będą miały odpowiednie kompetencje i zasoby do tworzenia oraz zarządzania procesami rozwoju na poziomie lokalnym. Wiedza i doświadczenie osób zaangażowanych do pełnienia wybranych funkcji w Organach i Biurze będą odpowiadały również zakresowi merytorycznemu LSR – będą to osoby, które posiadają niezbędną wiedzę z zakresu aktywizacji społecznej, zawodowej, obywatelskiej oraz przedsiębiorczości społecznej.

II. Partycypacyjny charakter LSR

Idea RLKS ugruntowana jest w na maksymalnie szerokim i pogłębionym procesie partycypacyjnym. Dla zagwarantowania udziału społeczności lokalnej w procesie tworzenia strategii podjęto szereg działań umożliwiających partycypację mieszkańców obszaru objętego LSR, w tym osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym i ubóstwem, podmiotów gospodarczych, reprezentantów władz publicznych oraz przedstawicieli organizacji pozarządowych. Działania w sferze partycypacyjnej zostały poprzedzone analizą społeczności lokalnej każdej z jednostek urbanistycznych z obszaru objętego LSR, tak aby poznać jej

strukturę, głównych aktorów i kluczowe grupy społeczne. Na podstawie analizy społeczności lokalnych wskazano katalog możliwych do zastosowania metod partycypacyjnych na każdym etapie tworzenia strategii, jej konsultacji oraz wdrażania i ewaluacji. Dobór właściwych metod partycypacji uwzględniał dostępność społeczności lokalnej tj. dobrane zostały odpowiednie kanały komunikacji i metody konsultacji. Zaplanowano zatem działania partycypacyjne zarówno w siedzibie LGD, na obszarze poszczególnych jednostek urbanistycznych z obszaru objętego LSR oraz konsultacje on-line. Element partycypacyjny uwzględniono zarówno na etapie tworzenia diagnozy (problemy, potencjał, cele LSR), jak i konstruowania strategii, jej wdrażania i aktualizacji oraz ewaluacji.

W rezultacie główny **proces tworzenia diagnozy partycypacyjnej i opracowywania strategii** obejmował następujące narzędzia partycypacji:

- **w zakresie badań własnych:** kwestionariusz ankiety realizowany on-line, wywiady indywidualne i zogniskowane wywiady grupowe z przedstawicielami sektorów istotnych z punktu tworzenia i realizacji strategii (np. z przedsiębiorcami, przedstawicielami organizacji pozarządowych, osobami wykluczonymi czy niepełnosprawnymi), analizę dokumentów oraz pogłębione wywiady w trakcie dyżurów konsultacyjnych.
- **w zakresie pozostałych działań konsultacyjnych:** partycypacyjne warsztaty przyszłościowe organizowane w każdej z jednostek urbanistycznych składających się na obszar LSR, prowadzenie punktu konsultacyjnego, panele ekspertów, konsultacje on-line, w tym konsultacje pisemne za pośrednictwem formularza zgłoszeń oraz otwarte spotkanie konsultacyjne.

W przygotowywaniu strategii uwzględniono wyniki badań własnych oraz prowadzonej ewaluacji ex-ante. Opracowanie strategii oparto na konsultacjach społecznych oraz analizach przygotowanych przez zespół ekspercki. Strategia nie została przygotowana przez podmiot zewnętrzny.

Charakterystyka poszczególnych metod partycypacyjnych, wdrażanych na etapie formułowania diagnozy oraz konsultacji strategii, jej wdrażania i ewaluacji:

1) Kwestionariusz ankiety on-line

Celem kwestionariusza ankiety było wskazanie najważniejszych problemów danego obszaru badanego, identyfikację grup defaworyzowanych oraz ustalenie hierarchii celów i proponowanych rozwiązań. Kwestionariusz zawierał zarówno pytania zamknięte (rozstrzygające), wielokrotnego wyboru (także ze skalowaniem i rangowaniem) oraz pytania otwarte, umożliwiające swobodną wypowiedź respondenta. Ankieta została podzielona na osiem obszarów tematycznych: rynek pracy, przedsiębiorczość i gospodarka, wykluczenie społeczne, społeczeństwo obywatelskie oraz kultura, edukacja, sport i problemy osób niepełnosprawnych. Kwestionariusz został opublikowany on-line, a informację o możliwości jego wypełniania upowszechniano na spotkaniach konsultacyjnych, warsztatach, dyżurach oraz za pośrednictwem mediów społecznościowych i mailingu. Ankieta umożliwiała gromadzenie opinii przez ponad sześć tygodni prowadzenia konsultacji społecznych. Łącznie zgromadzono 183 wypełnione ankiety, których wyniki uwzględniono przy opracowywaniu diagnozy poszczególnych obszarów problemowych oraz budowaniu analizy SWOT zwartej w LSR, a następnie określeniu celów i wskaźników planowanych działań. Dzięki metodzie ankietowej udało się zebrać niezbędne dane do projektowania kolejnych metod włączenia społecznego oraz opracowania kolejnych rozdziałów LSR. Dzięki zastosowanej metodzie, możliwość wypowiedzi mieli potencjalnie wszyscy mieszkańcy obszaru objętego LSR, przedstawiciele społeczni oraz podmioty gospodarcze. Dodatkowo ankieta stanowiła formę partycypacji skierowaną do osób niemogących uczestniczyć w warsztatach lub konsultacjach otwartych.

2) Partycypacyjne warsztaty przyszłościowe

W każdej z wyodrębnionych jednostek urbanistycznych wchodzących w skład obszaru objętego LSR przeprowadzono konsultacje społeczne w postaci partycypacyjnych warsztatów przyszłościowych. Warsztaty odbywały się na obszarze danej jednostki i prowadzone były przez dwóch moderatorów. Warsztaty przebiegały zgodnie ze scenariuszem, który zakładał: etap definiowania potrzeb i problemów danej społeczności lokalnej, etap formułowania zasobów i potencjałów obszaru (w tym analiza SWOT) oraz etap ustalania celów, sposobów ich realizacji i identyfikacji grup docelowych, do których zaplanowane działania będą kierowane. Informacja o planowanych warsztatach upowszechniana była wielotorowo, zarówno za pośrednictwem bezpośrednich zaproszeń wysyłanych drogą mailową, ogłoszeń rozpowszechnianych w mieście Bydgoszczy jak i rozmów telefonicznych oraz *face to face* z mieszkańcami i podmiotami funkcjonującymi na konsultowanym terenie. W celu zwiększenia efektywności procesu rekrutacji, zaangażowano lokalnych liderów mających wiedzę na temat funkcjonowania danej społeczności lokalnej i cieszących się zaufaniem mieszkańców. Łącznie przeprowadzono siedem warsztatów partycypacyjnych dedykowanych danej jednostce urbanistycznej 26.11.2015 r. - Śródmieście, 03.12.2015 r. - Okole, 07.12.2015 r. - Błonie, 10.12.2015 r. - Wilczak, 14.12.2015 r. - Bocianowo, 16.12.2015 r. - Fordon I, 17.12.2015 r. - Fordon II, w których łącznie wzięło udział 162 uczestników. W spotkaniach uczestniczyli przedstawiciele sektora społecznego, publicznego, gospodarczego oraz mieszkańcy, w tym grupy defaworyzowane. Podczas pięciogodzinnych spotkań partycypacyjnych wykorzystywano metodę warsztatową (warsztaty przyszłościowe), która pozwoliła na wskazanie problemów i potencjałów obszarów, a także określenie celów i działań, które powinny zostać podjęte dla ich realizacji. Metoda warsztatów i spotkań skierowana była w szczególności do grup defaworyzowanych i osób zagrożonych wykluczeniem na diagnozowanym obszarze, ale również do działających liderów społecznych, organizacji pozarządowych oraz podmiotów gospodarczych i władz publicznych.

3) Punkt konsultacyjny i dyżury terenowe

Kolejną formą umożliwiającą społeczności lokalnej partycypację w procesie określania zakresu i sposobu realizacji LSR, były indywidualne dyżury konsultacyjne. Dyżury realizowano zarówno w postaci stacjonarnej (w siedzibie Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego), jak i w postaci terenowej – na obszarze jednostek urbanistycznych wchodzących w skład obszaru objętego LSR. Dyżury stacjonarne pełniono od poniedziałku do czwartku, min. w wymiarze czterech godzin. Narzędziem konsultacji stosowanym na dyżurach konsultacyjnych był scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębianego. Scenariusz skonstruowano w taki sposób, aby odpowiadał poszczególnym obszarom merytorycznym zarówno tym o charakterze podstawowym jak i uzupełniającym. Moduły wywiadu umożliwiały wypowiedź na wybrany przez zainteresowanego temat, zarówno w zakresie najważniejszych problemów społeczności lokalnej, jak i sposobów ich rozwiązywania. Łącznie na dyżurach przeprowadzono 23 konsultacje indywidualne w postaci wywiadów pogłębianych. Konkluzje i wnioski z materiałów sprawozdawczych włączone zostały do diagnozy i analizy SWOT zawartej w strategii. Konsultacje okazały się szczególnie wartościowe na etapie definiowania potrzeb i problemów, poszukiwaniu rozwiązań stanowiących sposoby realizacji strategii oraz identyfikacji grup docelowych strategii. Stacjonarny punkt konsultacyjny oraz terenowe dyżury na obszarze realizacji LSR stanowiły metodę partycypacyjną kierowaną głównie do mieszkańców obszaru, w tym grup zagrożonych wykluczeniem społecznym (szczególnie dla tych osób, które nie czuły potrzeby uczestnictwa w warsztatach grupowych) oraz podmiotów społecznych i gospodarczych.

4) Panele ekspertów

Panele ekspertów organizowano na wszystkich etapach przygotowywania strategii. Panel ekspertów stanowiło zgromadzenie osób kompetentnych w danej dziedzinie (np. rynek pracy, gospodarka, wykluczenie społeczne, kultura, wsparcie osób niepełnosprawnych itd.) oraz przedstawicieli sektora publicznego i członków zarządu LGD. Zakres obowiązków ekspertów obejmował przygotowanie i przedyskutowanie diagnozy oraz analizy SWOT na podstawie zgromadzonych danych zastanych, przeprowadzonych badań pierwotnych (w tym indywidualnych wywiadów pogłębianych, wyników realizowanej ankiety i spotkań konsultacyjnych). Łącznie zorganizowano siedem paneli eksperckich w trakcie których, na podstawie zgromadzonych materiałów i konsultacji społecznych określono, definiowano potrzeby i problemy obszaru, wskazywano cele i wskaźniki planowanych działań, wypracowano zasady wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru oraz opracowano zasady monitorowania i ewaluacji. Panele ekspertów realizowano na każdym etapie opracowywania LSR: 12.11.2015 r., 19.11.2015 r., 21.12.2015 r., 04.02.2016 r., 15.02.2016 r., 18.02.2016 r. oraz panel zamykający proces konsultacji 22.02.2016 roku (łącznie 115 uczestników).

5) Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe

Eksperci oraz osoby opracowujące LSR opierały swoje diagnozy na podstawie realizowanych badań własnych, z zastosowaniem wywiadu indywidualnego, zogniskowanego wywiadu grupowego oraz obserwacji. Przeprowadzono badania z przedsiębiorcami, instytucjami rynku pracy, osobami wykluczonymi społecznie i korzystającymi z pomocy społecznej oraz osobami niepełnosprawnymi, liderami społecznymi i menedżerami kultury. Wnioski i wskazania z tak realizowanych konsultacji zawarto w poszczególnych rozdziałach diagnozy obszaru objętego LSR.

6) Konsultacje pisemne, on-line, otwarte spotkanie konsultacyjne

Na kolejnym etapie tworzenia strategii, jej pełną wersję poddano konsultacjom społecznym, zarówno z mieszkańcami obszaru LSR jak i członkami - przedstawicielami instytucjonalnymi władz samorządowych, liderami społeczności lokalnych, przedstawicielami organizacji pozarządowych oraz reprezentantami sektora gospodarczego. Konsultacje odbywały się także drogą elektroniczną (**konsultacje on-line, pisemne w formie formularza konsultacji**), wielotorowo: poprzez rozesłanie propozycji strategii drogą mailową, upowszechnienie za pośrednictwem mediów społecznościowych, a materiał upubliczniono także na oficjalnej stronie LGD oraz portalu stacja-konsultacja. W ramach konsultacji gromadzono pisemne opinie z pośrednictwem formularza konsultacyjnego. Strategię upubliczniono 16.02.2016 r. W kolejnym etapie zorganizowano spotkanie z Członkami Rady i ekspertami znającymi się na procedurach i kryteriach wyboru operacji i grantów (18.02.2016 r.). 19.02.2016 r. zorganizowano otwarte spotkanie konsultacyjne w sprawie treści i założeń całego LSR. Na tym etapie, szczególnie dyskutowano cele i wskaźniki działań planowanych w ramach LSR-u, plan działania oraz zasady wyboru operacji i kryteriów wyboru, zasady monitoringu i ewaluacji. Proces konsultacji proponowanej strategii zamknął panel ekspertów zorganizowany 22.02.2016 r., na którym dokonano analizy przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji i nadano ostateczny kształt strategii.

Na każdym kluczowym etapie prac nad opracowywaniem LSR wykorzystano co najmniej cztery partycypacyjne metody konsultacji z udziałem: mieszkańców, sektora gospodarczego, sektora publicznego, sektora społecznego, reprezentantów grup defaworyzowanych. Listę kluczowych etapów oraz metod konsultacji prezentuje poniższa tabela. Zebrane w trakcie konsultacji opinie i wnioski omawiano na poszczególnych panelach eksperckich i spotkaniach organów LGD. Dla zgłaszanych wniosków eksperci i członkowie organów LGD przedłożyli rekomendację, co do odrzucenia lub przyjęcia oraz propozycji konkretnego zapisu do LSR. Listę wniosków odrzuconych zawiera tabela zamieszczona w rozdziale III.

Tabela 3 Opis etapów przygotowania LSR

Kluczowe etapy opracowywania LSR	Partycypacyjne metody konsultacji	Opis podjętych działań
Diagnoza i analiza SWOT	Wywiady indywidualne, wywiady zogniskowane, ankieta on-line, warsztaty partycypacyjne, spotkanie konsultacyjne, punkt konsultacyjny, panele eksperckie	W ramach diagnozy i analizy SWOT zebrano informacje poprzez zastosowanie wielu metod partycypacyjnych stosowanych wielotorowo i jednocześnie. Dzięki temu uwzględniono zdanie wszystkich sektorów partnerstwa LGD, a także mieszkańców obszarów i grup defaworyzowanych. W pierwszej kolejności przeprowadzono spotkania ekspertów, na których dyskutowano scenariusze badań oraz warsztatów, w następnej kolejności realizowano warsztaty partycypacyjne oraz otwarte spotkania konsultacyjne. Jednocześnie eksperci realizowali badania własne, a w ramach punktu konsultacyjnego prowadzono wywiady indywidualne. Materiał gromadzono także z wykorzystaniem ankiety on-line.
Określanie celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowanie planu działania	Wywiady indywidualne, wywiady zogniskowane, ankieta on-line, warsztaty partycypacyjne, otwarte spotkanie konsultacyjne, punkt konsultacyjny, panele eksperckie	Na tym etapie przygotowania strategii także przeprowadzono konsultacje wielotorowe i za pośrednictwem metod zróżnicowanych. Realizowano wywiady, warsztaty partycypacyjne, spotkania konsultacyjne, dyżury oraz gromadzono dane na podstawie ankiety on-line. Dodatkowe narzędzie stanowił panel ekspercki, który dokonywał także analizy wniosków społeczności lokalnej i dokonywał rekomendacji dla uwzględnienia lub odrzucenia.
Opracowanie zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru	Punkt konsultacyjny (i dyżury terenowe), konsultacje on-line, panel ekspercki, otwarte spotkanie konsultacyjne, spotkanie Rady LGD	W ramach opracowania zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru, gromadzono opinie w ramach punktu konsultacyjnego i dyżurów terenowych, dodatkowo organizowano otwarte spotkania konsultacyjne, konsultacje on-line z formularzem opinii oraz panele eksperckie, w trakcie których dyskutowano propozycje i zatwierdzano ostateczny kształt zasad i kryteriów wyboru operacji.
Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji	Punkt konsultacyjny, konsultacje on-line, panel ekspercki, otwarte spotkanie konsultacyjne, warsztaty partycypacyjne, spotkanie Rady LGD	Kwestie związane z zasadami monitoringu i ewaluacji konsultowano za pośrednictwem punktu konsultacyjnego (w tym dyżurów terenowych) i konsultacji otwartych. W dalszej kolejności po sformułowaniu zasad poddano je konsultacji on-line (formularz konsultacyjny) oraz dyskusji na spotkaniu członków Rady LGD i panelu ekspertów. Ostateczny kształt zasad ewaluacji i monitoringu zatwierdził panel ekspertów.
Przygotowanie planu komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR	Punkt konsultacyjny, warsztaty partycypacyjne konsultacje on-line, panel ekspercki, otwarte spotkanie konsultacyjne, spotkanie Rady LGD	Plan komunikacyjny przygotowano w oparciu o wnioski z indywidualnych konsultacji w punkcie konsultacyjnym, postulaty zgłaszane w trakcie warsztatów partycypacyjnych i paneli eksperckich. Opracowaną wersję poddano dyskusji na otwartym spotkaniu konsultacyjnym, w konsultacjach pisemnych on-line oraz na spotkaniu Rady LGD i powtórnie panelu eksperckim.

Metody angażowania społeczności lokalnej w proces aktualizacji i realizacji strategii

Partycypacyjny charakter Lokalnej Strategii Rozwoju zostanie zachowany na etapie jej wdrażania i aktualizacji dokumentu. W procesie realizacji strategii, uwzględniono następujące formy włączania przedstawicieli istotnych sektorów obszaru:

- Na poziomie realizacji strategii: wdrażanie form** wspierania słabszych członków społeczności lokalnej poprzez analizę sytuacji lokalnej, identyfikację i rozwój potencjalnych projektów oraz stymulowanie beneficjentów za pośrednictwem:
 - spotkań partycypacyjnych i informacyjno-promocyjnych dla lokalnych liderów i animatorów, przedstawicieli sektora publicznego oraz instytucji otoczenia biznesu,
 - warsztatów szkoleniowych dla wnioskodawców mających na celu wzrost jakości wniosków o przyznanie pomocy,
 - spotkań animacyjnych, zmierzających do zwiększenia liczby inicjatyw realizowanych przez społeczności lokalne.
 Planowane formy partycypacji szczegółowo opisano w planie komunikacyjnym realizacji LSR, gdzie wskazano zakres uczestnictwa podmiotów i przedstawicieli społeczności lokalnych oraz harmonogram działań i spodziewane efekty.
- Na poziomie oceny wybranych elementów działania LGD** w tym odbioru społecznego – w tym zakresie przewiduje się prowadzenie monitoringu i ewaluacji on-going (elementy szerzej opisane w rozdziale dotyczącym ewaluacji). Prowadzenie działań monitorujących i ewaluacyjnych przewiduje włączenie społeczności lokalnej w proces oceny.
- Na poziomie aktualizacji strategii oraz zmian lokalnych kryteriów wyboru:** w trakcie średniookresowych przeglądów LSR, wezmą udział (prócz członków LGD i Biura oraz ciała statutowego LGD), mieszkańcy obszaru LGD oraz beneficjenci działań przewidzianych w LSR. Szczegóły działań zamieszczono w rozdziale dotyczącym procedur aktualizacji LSR i Planie Komunikacji.

III. Diagnoza - opis obszaru i ludności

Prezentowana diagnoza ma charakter partycypacyjny i opiera się zarówno na zgromadzonych danych wtórnych (badania *desk research*), badaniach własnych, realizowanych zarówno metodami jakościowym (wywiady indywidualne i grupowe), jak i ilościowymi (ankieta on-line) oraz wynikach konsultacji społecznych oraz warsztatów partycypacyjnych przeprowadzonych z przedstawicielami sektora gospodarczego, społecznego, reprezentantami władz publicznych i grup defaworyzowanych, w tym zagrożonych wykluczeniem społecznym. Poszczególne części opracowania definiują zakres merytoryczny diagnozowanego zagadnienia, przytaczają statystyki, których celem jest wskazanie potencjału obszaru i jego głównych problemów, a także uwzględniają wyniki prowadzonych konsultacji społecznych (wyniki ankiet, wywiadów, paneli eksperckich) i warsztatów partycypacyjnych. Dodatkowo rozdział zamyka lista wniosków zgromadzonych w trakcie konsultacji, które po uprzedniej analizie zostały odrzucone w trakcie odbywających się spotkań eksperckich, konsultacyjnych i zebrania członków LGD.

1. Demografia

Dostępne statystyki i dane gromadzone przez Główny Urząd Statystyczny nie odnoszą się do tak specyficznie wyodrębnionego terytorium, jak obszar objęty LSR. Statystyki opracowywane są głównie na poziomie jednostek terytorialnych (województwa, powiatów, gmin), nie w odniesieniu do jednostek urbanistycznych. Powyższe ograniczenia, warunkują konieczność prezentacji danych dostępnych – na poziomie miasta Bydgoszczy oraz w szczególnych przypadkach, dzięki przychylności instytucji samorządowych (Urząd Miasta, Powiatowy Urząd Pracy, MOPS) danych odnoszących się do poszczególnych jednostek urbanistycznych obszaru LSR

Wg danych na dzień 31 grudnia 2013 roku mieszkańców Bydgoszczy w wieku:

- przedprodukcyjnym było 56 451 osób, co stanowiło 15,7% mieszkańców miasta,
- produkcyjnym było 225 507 osób, co stanowiło 62,7% mieszkańców miasta,
- poprodukcyjnym było 77 470 osób, co stanowiło 21,6% mieszkańców miasta.

W strukturze ludności według płci utrzymuje się przewaga kobiet, które stanowią ponad 52,9% ogółu mieszkańców miasta. Współczynnik feminizacji, na przestrzeni ostatnich 10 lat, nieznacznie zmalał i osiągnął prawie 112,5 kobiet na 100 mężczyzn.

Poniższe tabelaryczne zestawienie zawiera dynamikę zmian w strukturze demograficznej Bydgoszczy na przestrzeni lat 2010-2014.

Tabela 4 Dynamika zmian w strukturze demograficznej Bydgoszczy (2010-2014)

	2010	2011	2012	2013	2014
Liczba ludności	364 443	363 020	361 254	359 428	357 652
w tym kobiety	192 905	192 173	191 214	190 313	189 346
Liczba ludności na 1km ²	2 071	2 063	2 053	2 042	2 032
Liczba kobiet na 100 mężczyzn	112,5	112,5	112,5	112,5	112,5
Przyrost rzeczywisty	+6 793	-1 423	-1 766	-1 826	-1 776
w %	+1,86	-0,39	-0,49	-0,51	-0,50
Ludność w wieku:					
przedprodukcyjnym	59 141 (16,2%)	57 835 (15,9)	56 860 (15,7%)	56 451 (15,7%)	56 135 (15,7%)
produkcyjnym	234 990 (64,5%)	232 327 (64%)	229 244 (63,5%)	225 507 (62,7%)	221 523 (61,9%)
poprodukcyjnym	70 312 (19,3%)	72 858 (20,1%)	75 150 (20,8%)	77 470 (21,6%)	79 994 (22,4%)

Opracowanie własne na podstawie danych GUS i Urzędu Miasta Bydgoszczy

Poniższa tabela prezentuje liczbę mieszkańców Bydgoszczy w poszczególnych grupach wiekowych ze szczególnym uwzględnieniem osób powyżej pięćdziesiątego roku życia, będących jednocześnie w wieku produkcyjnym. Grupa ta, na dzień 31 grudnia 2013 roku, liczy ponad 80 tys. mieszkańców miasta.

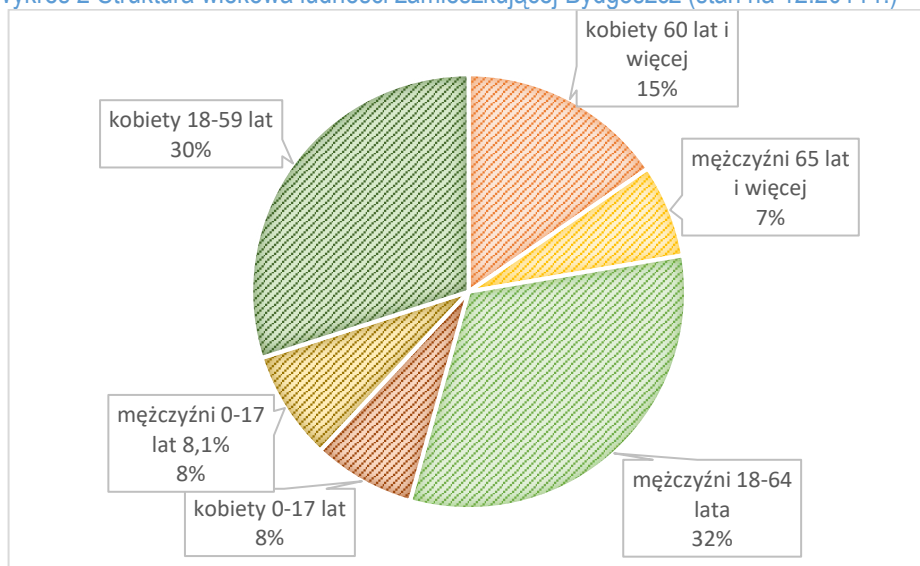
Tabela 5 Ludność Bydgoszczy według grup wiekowych z uwzględnieniem grupy wiekowej 50+ na dzień 31 grudnia 2013 r.

do 19 lat	20-24 lat	25-29 lat	30-34 lat	35-39 lat	40-44 lat	45-49 lat	50-64 lat	65-69 lat	70 lat i więcej
63728	22015	28339	31341	28029	22915	20642	80595	19727	42097

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

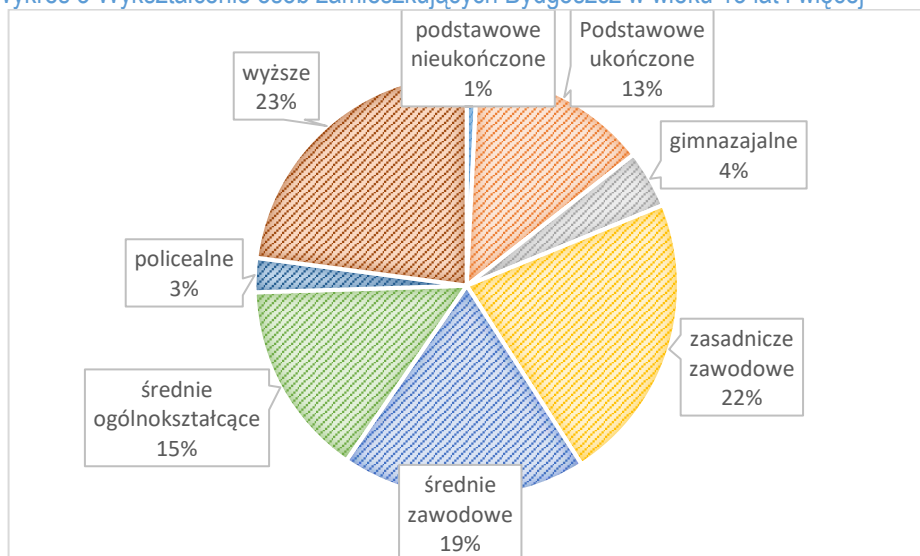
Podstawowy potencjał demograficzny Miasta maleje i tendencja ta najprawdopodobniej się utrzyma. Podobnie postępuje proces starzenia się populacji. Szansa należy upatrywać w zatrzymaniu migracji i negatywnej selekcji potencjału społecznego.

Wykres 2 Struktura wiekowa ludności zamieszkującej Bydgoszcz (stan na 12.2014 r.)

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 3 Wykształcenie osób zamieszkujących Bydgoszcz w wieku 13 lat i więcej

Opracowanie własne na podstawie danych z Narodowego spisu powszechnego 2011

Szczegółowe zestawienie liczby mieszkańców w poszczególnych jednostkach urbanistycznych wchodzących w skład obszaru objętego LSR, zawiera poniższa tabela.

Tabela 6 Liczba mieszkańców jednostek urbanistycznych wchodzących w skład obszaru objętego LSR

Nazwa jednostki urbanistycznej	Liczba mieszkańców jednostki urbanistycznej
Błonie	15160
Bocianowo	12279
Fordon I	35048
Fordon II	35969
Okole	11478
Śródmieście	21240
Wilczak	4258

Opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz na Urzędzie Miasta Bydgoszczy

2. Przedsiębiorczość, gospodarka, pracodawcy

Syntetyczna charakterystyka przedsiębiorczości w Bydgoszczy

Bydgoszcz jest ośrodkiem o największym potencjale gospodarczym w regionie kujawsko-pomorskim. Występuje tu silna struktura społeczno-gospodarcza wynikająca z dostępu do pracowników, infrastruktury społecznej i komunikacyjnej, zróżnicowanej oferty uczelni wyższych. Nie brakuje też możliwości pracy i kooperacji z lokalnymi firmami, wśród których dominuje sektor MŚP skoncentrowany na handlu i usługach. Podmioty Ekonomii Społecznej (PES) oraz osoby chcące rozpocząć działalność gospodarczą mają tu sprzyjające otoczenie do realizacji swoich działań. Stosunkowo silna reprezentacja Instytucji Otoczenia Biznesu daje im stały dostęp do usług wspierających rozwój biznesu, w tym do informacji gospodarczej o potencjalnych kooperantach. Zakres działalności PES jest jednak wciąż mały. Niewielki udział w ich funkcjonowaniu ma na razie działalność gospodarcza i rynkowe powiązania z lokalnymi firmami. Z kolei przedsiębiorczość mieszkańców wykazuje niską trwałość podjętych działań. W Bydgoszczy zauważany jest brak systemowych rozwiązań wspierających animację przedsięwzięć biznesowych podmiotów ekonomii społecznej i aktywizację rynkową mieszkańców o niewystarczających kwalifikacjach oraz zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Najważniejsze branże przemysłu i usług

Bydgoszcz stanowi główny ośrodek gospodarczy regionu kujawsko-pomorskiego. W 2013 r. działały tu 43430 podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON, co stanowi 22,71% wszystkich podmiotów w województwie kujawsko-pomorskim. Wśród bydgoskich podmiotów gospodarczych 41598 stanowiły zatrudniające od 0-9 pracowników, 1404 - od 10-49 pracowników, 364 – od 50-249 pracowników oraz 64 - zatrudniające 250 pracowników i więcej. Sektor prywatny obejmował tu 42517 podmiotów, wśród których dominowała działalność w dziedzinie handlu i usług. Ze względu na rodzaj działalności (klasyfikacja PKD 2007) dominują podmioty sklasyfikowane w następujących sekcjach:

Tabela 7 Liczba podmiotów w branżach dominujących w Bydgoszczy wg klasyfikacji PKD (stan na 2013 r.)

Sekcja	Branża	Liczba podmiotów
sekcja C	przetwórstwo przemysłowe	3769
sekcja F	budownictwo	4313
sekcja G	handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych	11422
sekcja M	działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, w tym obsługa prawna, rachunkowo-księgowa, doradztwo podatkowe i związane z zarządzaniem, badania i analizy techniczne, reklama	4313
sekcja Q	opieka zdrowotna i pomoc społeczna	3393

Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Wśród nowozarejestrowanych 3707 podmiotów gospodarczych w 2013 r., w Bydgoszczy, przeważały osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, które stanowiły 3208. Wystąpiły tu jednocześnie podmioty działające w sferze społecznej - 20 spółdzielni, 20 fundacji, 33 stowarzyszenia i organizacje społeczne. W 2014 r. dynamika rejestrowanych podmiotów miała już tendencję malejącą. W Bydgoszczy powstało 3428 podmiotów, wśród których osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą stanowiły 2852, spółdzielnie - 5, fundacje - 22, stowarzyszenia i organizacje społeczne - 52. Na koniec 2015 r. funkcjonuje 10 spółdzielni socjalnych z siedzibą w Bydgoszczy, z czego większość z nich zarejestrowana przed 2013 r.

Uwarunkowania dla trwałości biznesowej są w Bydgoszczy coraz gorsze. Udział podmiotów wyrejestrowanych w Bydgoszczy w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON ma tendencję rosnącą – 7,2% w 2012 r., 8% w 2013 r., 9,4% w 2014 r. Oznacza to, że czynniki utrudniające prowadzenie działalności gospodarczej są nadal silne.

Bydgoszcz posiada dziedziny gospodarcze wskazujące na dobrą koniunkturę. Branże kluczowe dla rozwoju gospodarczego miasta Bydgoszczy ujęte zostały w założeniach strategicznych dla województwa kujawsko-pomorskiego. Należą do nich: przetwórstwo rolno-spożywcze, sektor usług nowoczesnych, przemysł elektromaszynowy (w tym produkcja wyrobów mechanicznych, metalowych, automatyka), logistyka, przetwórstwo tworzyw sztucznych i produkcja narzędzi, ochrona zdrowia, przemysł elektroniczny i elektrotechniczny, przemysł obronny, technologie informatyczne i komunikacyjne, biotechnologia i energetyka. Dla rozwoju gospodarczego Bydgoszczy kluczowe znaczenie ma przetwórstwo tworzyw sztucznych odznaczające się dużym potencjałem innowacyjnym. W sektorze tym funkcjonuje w Bydgoszczy 187 firm. Bydgoszcz jest też silnym ośrodkiem dla branży IT. Sektor ten dynamicznie rozwija się w kraju i regionie kujawsko-pomorskim. Wraz z większym wykorzystaniem Internetu wzrasta zapotrzebowanie na infrastrukturę oraz oprogramowanie umożliwiające wykorzystanie potencjału sieci. Działy gospodarki zajmujące się tą sferą będą się zatem rozwijać – w tym produkcja komputerów i urządzeń peryferyjnych, produkcja oprogramowania, produkcja sprzętu telekomunikacyjnego, doradztwo informatyczne, przetwarzanie danych, hosting.

Szczególną uwagę warto też zwrócić na sektor usług nowoczesnych. Bydgoszcz stała się ośrodkiem outsourcingu usług dla biznesu (sektor BPO lub SCC), zwłaszcza w zakresie potrzeb księgowo- finansowych, IT, obsługi klienta, zarządzania zasobami ludzkimi. Wysokie znaczenie ma także sektor usług medycznych i opiekuńczych, rośnie zapotrzebowanie na usługi

ukierunkowane na potrzeby osób starszych (rozwój sektorów gospodarki związanych z obsługą seniorów - usługi zdrowotne, rehabilitacyjne, opiekuńcze, kosmetyczne, remontowe, finansowe, edukacyjne, rozrywkowe, turystyczne). W Bydgoszczy działa 14 szpitali, w tym 1 szpital psychiatryczny, 1 ośrodek leczenia uzależnień, 20 zakładów/oddziałów opiekuńczo-leczniczych, 3 zakłady/oddziały opiekuńczo-lecznicze psychiatryczne, 11 zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych i 2 hospicja stacjonarne, a siedzibę ma także Collegium Medicum UMK, dodatkowo wpływając na rozwój usług medycznych w sektorze prywatnym.

Tabela 8 Liczba podmiotów gospodarczych przypadających na 10 tys. mieszkańców w jednostkach urbanistycznych objętych LSR

Jednostka	Liczba podmiotów gospodarczych	Liczba ludności	Wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych przypadających na 10 tys. mieszkańców
Śródmieście	5 009	19 818	2 527,50
Bocianowo	2 100	11 426	1 837,91
Okole	1 377	10 723	1 284,16
Wilczak	798	3 992	1 999,00
Błonie	741	14 182	522,49
Fordon (I, II)	4 674	66 864	699,03

Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Kondycja przedsiębiorstw. Bariery i potrzeby rozwojowe.

Aby określić czynniki rozwoju przedsiębiorstw przeprowadzono konsultacje społeczne, badania ankietowe oraz wywiady indywidualne. Wynika z nich, że dla wzrostu dynamiki swojego rozwoju przedsiębiorcy wskazują na konieczność rozwoju miasta Bydgoszczy, zwłaszcza w ujęciu metropolitalnym z wykorzystaniem potencjału ośrodków sąsiadujących. Jedną z identyfikowanych luk rozwojowych Bydgoszczy jest niewystarczająca liczba rozwiniętych wydarzeń targowych o charakterze branżowym. Wskazywana była również niewystarczająca promocja obszaru BiT w kraju i zagranicą. Badani przedsiębiorcy planują rozwój działalności (wzrost zamówień, rozszerzenie rynku zbytu, rozszerzenie asortymentu i portfela usług), a w związku z tym również wzrost zatrudnienia – zarówno w perspektywie jednego roku, jak i trzech lat. W związku z rozwojem firmy dostrzegają niedobory kapitału ludzkiego a rynek pracy (sektor IT, BPO) boryka się z problemem odpływu wysoko wykwalifikowanych pracowników do większych aglomeracji). W rekrutacji nowych pracowników firmy zwracają uwagę na doświadczenie zawodowe, komunikatywność, znajomość języków obcych, chęć rozwoju osobistego. Profil planowanych stanowisk pracy często pozwala na zaangażowanie osób z wykształceniem średnim (np. handlowiec, kurier, doradca techniczny). Miejsce zamieszkania potencjalnego pracownika nie ma wpływu na decyzję pracodawcy o podjęciu współpracy. Firmy rzadko korzystają w prowadzonej rekrutacji z instytucji „polecenia”. Tylko część badanych, do tego sporadycznie, nawiązuje współpracę z profesjonalnymi instytucjami rynku pośrednictwa pracy.

Istnieje na rynku duża oferta kursów i szkoleń niedostosowanych do potrzeb artykułowanych przez pracodawców. Przedsiębiorcy nie mają wpływu na zakres merytoryczny i organizacyjny tej oferty. Jakość prowadzonych kursów i szkoleń jest często niewystarczająca, a umiejętności pozyskane przez uczestników nie odpowiadają kompetencjom poszukiwanym przez pracodawców na rynku pracy. Ścieżka wsparcia dotacyjnego osób bezrobotnych przebiega w taki sposób, że ostateczny pracodawca ma niewielki wpływ na tematykę i rodzaj szkoleń, jakim poddawany jest kandydat na pracownika. Pracodawcy postulują zmianę kolejności interwencji. Najpierw zapoznanie kandydata z miejscem pracy, następnie praktyka/staż, a dopiero na podstawie rezultatów takiej próby propozycja podniesienia kwalifikacji w postaci szkolenia zawodowego (pozwalającego na zdobycie pożądanых na rynku pracy kompetencji, poświadczonych certyfikatami i uprawnieniami).

Uczestnicy konsultacji społecznych wskazywali na niewykorzystany potencjał osób 50+ i osób młodych, w tym powracających z emigracji. Pracodawcy sugerują, że chętnie zatrudnią osoby starsze, ale te w zasadzie nie zgłaszają się na ogłoszenia o poszukiwaniu pracowników. Pokutujące stereotypy prowadzą do „niespotkania” się tych ofert.

Niski poziom postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców diagnozują również mieszkańcy niebędący pracodawcami. Osoby, które planują podjęcie działalności gospodarczej oczekują, poza oczywistym wsparciem prawno-księgowym, również mentoringu doświadczonych doradców, wskazywania dobrych praktyk, pomocy w poszukiwaniu nowych obszarów działalności i animacji kontaktów biznesowych z większymi pracodawcami, dla których mogliby świadczyć usługi bądź wytwarzać produkty. Takie podejście znacząco zwiększyłoby trwałość nowopowstałych firm. Mieszkańcy Bydgoszczy są zainteresowani założeniem własnego biznesu, ale mają świadomość, że ich wiedza i umiejętności w tym zakresie są niewystarczające. Odstrasza ich też brak wystarczających środków finansowych.

Spółeczna odpowiedzialność biznesu

Wzrasta tendencja przedsiębiorców do realizacji inicjatyw odnoszących się do idei społecznej odpowiedzialności biznesu (z ang. CSR – *Corporate Social Responsibility*), włączających interesy społeczne i relacje z różnymi grupami interesariuszy do ich strategii działania. Przedsiębiorcy z regionu kujawsko-pomorskiego w znikomym zakresie przekazują publicznie informacje o prowadzonych działaniach CSR. Z prezentowanych przez nieliczne firmy informacji wynika, iż aktywność ta dotyczy odpowiedzialności za środowisko, działań na rzecz społeczeństwa lokalnego, działań na rzecz pracowników (szczególnie poszanowanie zasady równości szans). Współpraca z lokalnymi organizacjami pozarządowymi w zasadzie nie występuje.

Nie oznacza to jednak, że przedsiębiorcy nie są otwarci na taką aktywność. Oceniają jednak słabo zaangażowanie organizacji pozarządowych w zakresie nawiązania kontaktu i przedstawienia ciekawej koncepcji współpracy (przeważnie propozycje te sprowadzają się do sponsoringu lub wsparcia charytatywnego, nie dają możliwości zaangażowania się przedsiębiorcy w innym wymiarze). Aktywność w obszarze CSR jest raczej domeną dużych przedsiębiorstw o rozwiniętej kulturze organizacyjnej. Doświadczeniami w tym zakresie wykazują się np.: Innowacyjne Materiały Przemysłowe HORUS, Alcatel - Lucent, Budlex. W popularyzację działań związanych z CSR w regionie kujawsko-pomorskim coraz częściej włączają się organizacje społeczne i zawodowe. Celem tej aktywności jest uświadomienie przedsiębiorcom, iż w działalności firmy należy rozwijać relacje z różnymi grupami interesów i uwzględniać ich oczekiwania, aby obok korzyści ekonomicznej rozwijały się również wartości społeczne. Promowanie idei CSR w lokalnym biznesie może mieć istotne oddziaływanie na prospołeczne postawy bydgoskich firm. Potrzebne jest popularyzowanie dobrych praktyk, upowszechnianie pozytywnych społecznie skutków podejmowania kooperacji z przedsiębiorstwami społecznymi nie tylko przez przedsiębiorców, ale także przez instytucje publiczne.

Instytucje otoczenia biznesu

Na rozwój regionalnych firm istotny wpływ wywierają instytucje otoczenia biznesu. W Bydgoszczy funkcjonuje Bydgoski Park Przemysłowo-Technologiczny Sp. z o.o. z kompleksową ofertą infrastruktury dla inwestorów, powierzchni biurowej w ramach inkubatora przedsiębiorczości oraz powierzchni targowo-wystawienniczej (w 2015 r. BPPT uruchomił Bydgoskie Centrum Targowo-Wystawiennicze). Działalność wspierającą rozwój lokalnego biznesu i napływ nowych inwestorów rozpoczęła Bydgoska Agencja Rozwoju Regionalnego Sp. z o.o., która działa od prawie 2 lat. Wcześniej działania takie prowadził Zespół Obsługi Inwestora i Przedsiębiorczości. Wzrasta standard usług oferowanych przez instytucje otoczenia biznesu, w tym związki pracodawców i izby gospodarcze, których główną rolą jest reprezentowanie interesów przedsiębiorców wobec administracji i związków zawodowych („Pracodawcy Pomorza i Kujaw” Związek Pracodawców, Kujawsko-Pomorska Organizacja Pracodawców Lewiatan, Business Centre Club Łoża Bydgoska, Kujawsko-Pomorska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości, Kujawsko-Pomorskie Zrzeszenie Handlu i Usług, Pomorsko-Kujawska Izba Budownictwa, Izba Przemysłowo-Handlowa Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne). Dla rozwoju innowacyjnego firm duże znaczenie ma również działalność klastrów. Celem ich działania jest proinnowacyjna współpraca firm, które równolegle konkurują ze sobą w danym sektorze i koncentracji geograficznej. W Bydgoszczy szczególnie aktywny jest Bydgoski Klaster Przemysłowy skupiający przetwórców tworzyw sztucznych i producentów narzędzi. Rozwijają się również inne inicjatywy klastrowe, w tym m.in.: Kujawsko-Pomorski Klaster Pojazdów Szynowych, Klaster Turystyki Medycznej i Uzdrowiskowej w ramach Kujawsko-Pomorskiej Organizacji Pracodawców Lewiatan oraz Klaster Turystyki Medycznej i Uzdrowiskowej Sp. z o.o., Bydgoski Klaster Informatyczny, Bydgoski Klaster Rzemiosła i Handmade'u, Klaster Przemysłów Kreatywnych, Klaster Turystyczny Obszaru BiT, Agro –Klaster Kujawy, Klaster ZACHEM, Kujawsko-Pomorski Klaster ICT. Istotną cechą oferty tych instytucji otoczenia biznesu niewygórowana cena realizowanych usług (działają one w wymiarze non- profit). Przedsiębiorcy deklarują, iż są zainteresowani wsparciem ze strony otoczenia biznesu, zwłaszcza w zakresie pozyskiwania funduszy europejskich, wdrażania nowych technologii, szkolenia kadry oraz doradztwa w prowadzeniu firmy. Potencjał ten powinien być wykorzystany również dla rozwoju podmiotów ekonomii społecznej i samorealizacji osób zakładających własny biznes.

W obszarze gospodarczym zidentyfikowano kilka podstawowych problemów, które negatywnie wpływają na rozwój firm i ich aktywność biznesowo-społeczną, a co za tym idzie mają niekorzystny wpływ na powstawanie nowych miejsc pracy i integrację Pracodawców ze społecznym otoczeniem prowadzenia działalności i brak współpracy z podmiotami ekonomii społecznej (PES). Są to:

- niewystarczające kwalifikacje pracowników,
- niski poziom postaw przedsiębiorczych,
- niewystarczający udział podmiotów ekonomii społecznej w gospodarce lokalnej,
- niski poziom współpracy organizacji pozarządowych, w tym podmiotów ekonomii społecznej z przedsiębiorcami,
- duże uzależnienie tempa rozwoju sektora gospodarczego w Bydgoszczy od dostępności funduszy unijnych (w szczególności dot. MŚP).

3. Rynek pracy

Poziom bezrobocie i ogólna struktura bezrobocia w na terenie Bydgoszczy i obszaru LSR

Według danych z Powiatowego Urzędu Pracy (PUP Bydgoszcz), od 2012 r. do chwili obecnej obserwujemy systematyczny spadek rejestrowanego poziomu bezrobocia na terenie miasta Bydgoszczy. Aktualnie poziom ten jest istotnie niższy, niż wskaźnik dla całego województwa (tab.9). Poniższa tabela zawiera ogólne dane na temat poziomu bezrobocia na terenie całego miasta. Dla celów opracowania LSR przygotowano uszczegółowienie, zawierające dokładną liczbę zarejestrowanych osób bezrobotnych mieszkających na terenie poszczególnych jednostek urbanistycznych wchodzących w obszar objęty LSR (tab. 10).

Tabela 9 Wskaźnik poziomu bezrobocia w latach 2011-2014 na terenie Bydgoszczy

Miesiąc, rok	Liczba osób	stopa bezrobocia
XII. 2011 r.	12886	7,9
XII. 2012 r.	13917	8,5

XII. 2013 r.	14233	8,8
XII. 2014 r.	12114	7,5

Opracowanie własne na podstawie danych PUP Bydgoszcz oraz Banku Danych Lokalnych GUS

Tabela 10 Liczba osób bezrobotnych mieszkających na terenie objętym LSR w latach 2013-2014.

Nazwa jednostki urbanistycznej	2013	2014
Błonie	653	580
Bocianowo	651	552
Fordon I i II	2 258	1845
Okole	557	485
Śródmieście	1 413	1219
Wilczak	479	423
Razem	6 011	5 104

Opracowanie własne na podstawie danych PUP Bydgoszcz

Na tle wszystkich jednostek urbanistycznych wchodzących w skład obszaru LSR, największą liczbę bezrobotnych odnotować można w Fordonie oraz Śródmieściu. Jednak biorąc pod uwagę liczbę osób w wieku produkcyjnym dostrzegamy, iż największy udział osób bezrobotnych w stosunku do tych w wieku produkcyjnym wykazują jednostki: Wilczak - 17,91% oraz Śródmieście - 10,72%. Wskaźnik dla Fordonu jest znacznie niższy, jednak należy podkreślić, iż dane dotyczą jednostki definiowanej łącznie, bez podziału na Fordon I i II.

Tabela 11 Wskaźnik udziału os. bezrobotnych w stosunku do os. w wieku produkcyjnym w jednostkach urbanistycznych LSR

Jednostka	Liczba osób bezrobotnych	Liczba osób w wieku produkcyjnym	Wskaźnik udziału os. bezrobotnych w stosunku do os. w wieku produkcyjnym [w %]
Śródmieście	1 413	13 183	10,72
Bocianowo	651	7 582	8,59
Okole	557	7 036	7,92
Wilczak	479	2 674	17,91
Błonie	653	7 945	8,22
Fordon (I, II)	2 258	46 153	4,89

Opracowanie własne na podstawie danych PUP Bydgoszcz

W latach 2011-2014 na terenie miasta Bydgoszczy obserwujemy utrzymującą się niewielką przewagę kobiet (stanowią one ok. 51,9% w grupie osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP Bydgoszcz). W ostatnich trzech latach daje się również zaobserwować spadek procentowy osób bezrobotnych w wieku do 25 r.ż. (w ogólnej liczbie osób bezrobotnych stanowiły one na koniec 2014 roku 10,3% (w latach poprzednich odpowiednio: 12,3%-2013 r.; 13,7%-2012 r.). Pomimo wspomnianej tendencji spadkowej mamy do czynienia z relatywnie wysokim poziomem bezrobocia w tej grupie wiekowej, co pośrednio potwierdza zasadność podjęcia działań wspierających i aktywizacyjnych skierowanych do tej grupy. Warto podkreślić, że wg danych PUP Bydgoszcz udział osób bezrobotnych w wieku do 34 lat wyniósł łącznie 36,7% wszystkich osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP Bydgoszcz w 2014 roku.

Spadek nastąpił również w przypadku osób rejestrowanych jako bezrobotne maksymalnie 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki (odpowiednio: 4,6% w 2012 r. oraz w 2013 r.; 2,9% w 2014 r.) oraz osób dysponujących wyższym wykształceniem w wieku poniżej 27 lat (1,7% w 2012 r.; 1,6 w 2013 r.; 1,3% w 2014 r.).

Odwrotną – wzrostową tendencję odnotowano w Bydgoszczy w przypadku poziomu bezrobocia kobiet, które nie podejmują zatrudnienia po urodzeniu dziecka. W latach 2012-2014 obserwuje się wzrost udziału tej grupy w ogólnej liczbie osób bezrobotnych (odpowiednio: 9,2% w 2012 r.; 9,6% w 2013 r.; 11,5% w 2014 r.). Podobnie niekorzystną tendencję w Bydgoszczy obserwujemy w przypadku osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia. Na koniec 2014 roku stanowili oni 32% (w latach poprzednich odpowiednio: 27,95 – 2012 r.; 30,6% - 2013 r.).

Wśród osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP Bydgoszcz przeważającą grupę stanowią osoby z wykształceniem niższym niż średnie (54,3% w 2013 r., 54,1% w 2014 r.). Relatywnie wysoka liczba osób bezrobotnych występuje w przypadku osób bez kwalifikacji zawodowych (30,6% ogółu zarejestrowanych Bydgoszczan – wskaźnik na jednakowym poziomie w 2013 r. i 2014r.). W latach 2012-2014 nieznacznie spadła również liczba osób bezrobotnych samotnych wychowujących samotnie dziecko do 18 roku życia. Na koniec 2014 roku wskaźnik ten wyniósł 12,2% (w poprzednich latach odpowiednio: 14,4% - 2012 r.; 13,5% - 2013 r.).

Na uwagę zasługuje również rosnący udział osób bezrobotnych niepełnosprawnych na terenie Bydgoszczy. Według danych na koniec 2014 roku stanowią oni blisko 10% wszystkich osób bezrobotnych (w kolejnych latach odpowiednio: 2012 r. - 8,6%; 2013 r. - 9,1%; 2014 r. - 9,6%).Warto przy tym podkreślić, że odsetek osób bezrobotnych niepełnosprawnych oraz osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia jest wyższy, niż średnie wskaźniki w tym zakresie dla całego województwa.

Oferty pracy zgłoszone na terenie Bydgoszczy oraz w obszarze objętym LSR

W oparciu o dane gromadzone przez PUP Bydgoszcz, możliwe jest określenie zawodów/stanowisk pracy w przypadku których obserwuje się najwyższy poziom zapotrzebowania na bydgoskim rynku pracy (dane przedstawiono w tab. 12)

Tabela 12 Miejsca pracy zgłoszone przez pracodawców do PUP Bydgoszcz w latach 2012-2014

2012	2013	2014
pracownik marketingu, cieśla, kelner-barman, brukarz, doradca finansowy, doradca klienta, pielęgniarka, kierowca, kasjer-sprzedawca, magazynier, robotnik gospodarczy, telemarketer, murarz, przedstawiciel handlowy, opiekun osoby starszej, rozbieracz-wykrawacz, szwaczka, monter podzespołów, pracownik budowlany, pracownik produkcji, operator wtryskarek	Agent ubezpieczeniowy - pracownik do spraw ubezpieczeń i odszkodowań, doradca finansowy, doradca klienta, elektryk - elektryk, kasjer handlowy, kierowca, kucharz, magazynier - pracownik magazynowy, pakowacz, opiekun osób starszych, niepełnosprawnych i bezdomnych, pracownik budowlany, pracownik fizyczny, pracownik gospodarczy, pracownik obsługi klienta - konsultant ds. obsługi klienta, pracownik produkcji, pracownik ochrony, przedstawiciel handlowy, spawacz, pracownik ekipy sprzątającej - pracownik porządkowy, sprzedawca, szwaczka, ślusarz, ślusarz - spawacz, telemarketer - konsultant telefoniczny	Agent - doradca ubezpieczeniowy, cieśla, doradca finansowy, doradca klienta , elektryk - elektryk, frezer CNC, kasjer handlowy , kierowca , konsultant telefoniczny / telemarketer , kucharz, magazynier , mechanik maszyn i urządzeń, monter podzespołów elektrycznych i elektronicznych, operator wtryskarek, opiekun osób starszych , niepełnosprawnych i bezdomnych, pakowacz, pozycjoner stron www, pracownik administracyjno-biurowy, pracownik ds. reklamy, pracownik fizyczny, pracownik gospodarczy , pracownik ochrony, pracownik produkcji, przedstawiciel handlowy , referent, rzeźnik, spawacz, pracownik ekipy sprzątającej - pracownik porządkowy, sprzedawca, stolarz, szwaczka, ślusarz, ślusarz - spawacz, zbrojarz

Opracowanie własne na podstawie danych PUP Bydgoszcz

Wg danych PUP Bydgoszcz, w 2014 roku pracodawcy zgłosili 19884 wolnych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej. Jest to liczba istotnie wyższa (wzrost o 29,7%) niż w roku 2013. Co więcej, zdecydowana większość (83,5% zgłoszonych zapotrzebowań) wpłynęło od pracodawców zarejestrowanych i działających na terenie Bydgoszczy. Należy przy tym dodać, że w ogólnej liczbie zgłoszonych ofert pracy i miejsc aktywizacji zawodowej w 2014 roku w Bydgoszczy stanowiły one 16,9% (zdecydowanie niższy wskaźnik względem 47,8% dla województwa kujawsko-pomorskiego).

Dane zawarte w tabeli 12 pokazują, że zapotrzebowanie na pracowników w niektórych obszarach (m.in. przedstawiciel handlowy, opiekun gospodarczy itp.) utrzymywało się w sposób ciągły w latach 2012-2014. Przedstawiona powyżej charakterystyka pośrednio potwierdza niski potencjał przyszłościowy na rynku pracy osób 50+. Wynika to z faktu, iż w przeważającej mierze oferowane miejsca pracy (zgłoszone przez pracodawców w PUP Bydgoszcz) nie odpowiadają kompetencjom i przygotowaniu kwalifikacyjnemu wielu osób 50+. Dane te pośrednio potwierdza również prognozowane na 2016 zestawienie zawodów deficytowych dla powiatu bydgoskiego (na podstawie Barometr zawodów 2016): administratorzy systemów komputerowych, agenci ubezpieczeniowi, betoniarze i zbrojarze, brukarze, cieśle i stolarze budowlani, cukiernicy, dekarze i blacharze budowlani, diagności samochodowi, doradcy finansowi i inwestycyjni, elektromechanicy i elektrycy, filolodzy i tłumacze, fryzjerzy, geodeci i kartografowie, graficy komputerowi, hydraulicy, inżynierowie budownictwa, kierowcy ciągnika siodłowego, kierowcy samochodów dostawczych, kierowcy samochodu ciężarowego, kierownicy sprzedaży, krawcy i pracownicy produkcji odzieży, lakiernicy wyrobów drzewnych i metalowych, magazynierzy, masarze, i przetwórcy ryb, monterzy elektroniki, monterzy instalacji budowlanych, monterzy konstrukcji metalowych, monterzy maszyn i urządzeń, murarze, operatorzy i mechanicy sprzętu do robót ziemnych, operatorzy obrabiarek skrawających, operatorzy wózków jezdniowych, opiekunowie osoby starszej lub niepełnosprawnej, piekarze, pracownicy obsługi ruchu szynowego, pracownicy służb mundurowych i ochrony, pracownicy telefonicznej i elektronicznej obsługi klienta, ankieterzy, teleankieterzy prawnicy programiści i administratorzy stron internetowych, projektanci i administratorzy baz danych, przedstawiciele handlowi, robotnicy obróbki drewna i stolarze, robotnicy poligraficzni, spawacze metodą mig/mag, spawacze metodą tig, specjaliści automatyki i robotyki, specjaliści ds. organizacji produkcji, specjaliści ds. public relations i reklamy, specjaliści ds. rynku nieruchomości, specjaliści elektroniki i telekomunikacji, ślusarze, tapicerzy, technicy budownictwa, technicy elektrycy, technicy informatycy, technicy mechanicy, technolodzy robót wykończeniowych w budownictwie.

Przedstawione powyżej dane odnoszą się do powiatu bydgoskiego i miasta Bydgoszczy. Uwzględniając założenia LSR przygotowano jednak szczegółowe zestawienie ofert zgłoszonych przez pracodawców w jednostkach urbanistycznych z obszaru objętego LSR. Ogólną ich liczbę przedstawia tabela 13.

Tabela 13 Liczba ofert i miejsc pracy zgłoszonych do PUP od pracodawców z poszczególnych jednostek urbanistycznych objętych LSR w latach 2012-2014.

Jednostka urbanistyczna	2012	2013	2014
Błonie	51	53	51
Bocianowo	286	211	282
Fordon II	131	100	131
Okole	90	96	90
Fordon I	80	44	78

Śródmieście	581	518	572
Wilczak	21	24	20

Opracowanie własne na podstawie danych PUP Bydgoszcz

Zgodnie z danymi zawartymi w tabeli 13 możemy zauważyć, że największą liczbę ofert zgłosili przedsiębiorcy działający na terenie Śródmieścia, Bocianowa oraz Fordonu II. Przy czym warto podkreślić, że w przypadku Bocianowa wskaźnik ten może być w pewnej mierze artefaktem, gdyż w tej jednostce urbanistycznej zgłaszano relatywnie dużą liczbą ofert na wykonanie prac społecznie użytecznych (por. tab. 14).

Tabela 14 Charakterystyka ofert i miejsc pracy zgłoszonych do PUP od pracodawców z poszczególnych jednostek urbanistycznych objętych LSR

	Błonie	Bocianowo	Okole	Śródmieście	Wilczak	Fordon I	Fordon II
suma ofert (2014)	51	282	90	572	20	78	131
obsługa klienta, sprzedaż	15	24	20	106		21	27
praca Biurowa, asystent Biurowy, referent, inspektor, księgowy itd.	12	27	9	231	1	7	18
edukacja, opieka, terapia	10	2	2	26	2	4	12
praca techniczna, specjalistyczna, montaż, ślusarz, frezer, monter, automatyk, operatorzy, kierowcy	4	63	18	39	6	28	31
zdrowie, nauki medyczne, laboratorium chemiczne	9	3	3	12			2
usługi fryzjerskie, kosmetyczne	1	3	3	5			3
prace społecznie użyteczne		146					
asystent geodety		3					
szwaczki			8	1	10	2	2
produkcja w tym personel sprząający			9	24		13	13
gastronomia				60		3	7
laborant itp.				27			
promocja, PR, Biuro reklamy				8			4
IT				11	1		4

Opracowanie własne na podstawie danych PUP Bydgoszcz

Największy poziom zróżnicowania ofert pracy zgłoszonych do PUP Bydgoszcz odnotowujemy w przypadku Śródmieścia (co jest pośrednio efektem największej liczby ofert). W tabeli 14, przy każdej z jednostek urbanistycznych zaznaczono te obszary, w przypadku których pracodawcy zgłosili relatywnie największą liczbę ofert/miejsc pracy. Są to przede wszystkim: obsługa i sprzedaż (Błonie, Okole, Śródmieście, Stary i Nowy Fordon); prace techniczne, monterskie, kierowcy (Bocianowo, Okole, Wilczak, Stary i Nowy Fordon) oraz prace administracyjno-Biurowe (Śródmieście, Błonie).

Osoby niepełnosprawne na bydgoskim rynku pracy

Ze względu na wymienioną powyżej niekorzystną tendencję (wzrost liczby osób niepełnosprawnych w grupie osób bezrobotnych) poniżej przedstawiono wybrane dane obrazujące specyfikę rynku pracy w odniesieniu do tej grupy społecznej dla terenu Bydgoszczy. Propozycje zatrudnienia dla niepełnosprawnych stanowią 7,2% ogółu ofert w bydgoskich zakładach pracy, którymi dysponował PUP Bydgoszcz w 2014 r. (Tabela 15).

Tabela 15 Liczba ofert pracy skierowanych do osób niepełnosprawnych, zgłoszonych do PUP Bydgoszcz w latach 2012-2014.

	Oferty pracy dla osób niepełnosprawnych		
	2012	2013	2014
Styczeń	167	222	354
Luty	109	213	72
Marzec	237	258	76
Kwiecień	123	290	79
Maj	84	296	73
Czerwiec	226	391	65
Lipiec	313	328	67
Sierpień	209	218	97
Wrzesień	252	309	51
Październik	249	325	112
Listopad	274	159	54

Grudzień	192	197	89
Ogółem	2.435	3.206	1.189

Opracowanie własne na podstawie danych PUP Bydgoszcz

Dotychczasowa działalność na rzecz wspierania osób niepełnosprawnych na rynku pracy realizowana była na terenie Bydgoszczy przede wszystkim w ramach:

- poradnictwa zawodowego – w 2014 r. z usług poradnictwa zawodowego i informacji zawodowej skorzystało 262 niepełnosprawnych mieszkańców Bydgoszczy (łącznie skorzystały 4862 osoby);
- organizacji szkoleń – w 2014 r. objęto szkoleniami 70 osób niepełnosprawnych z miasta Bydgoszczy (48 osób bezrobotnych; 22 osoby poszukujące pracy);
- organizacji staży oraz robót publicznych – w 2014r. łącznie staż odbywało 76 osób niepełnosprawnych, natomiast do wykonywania robót publicznych skierowano 10 bezrobotnych;
- wsparcie finansowe – m.in. na: wyposażenie stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych (w 2014 było to 5 umów na rozpoczęcie działalności gospodarczej oraz w 161 w formie dodatków aktywizacyjnych).

Działania na rzecz promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy, mieszkających na terenie LSR

Do najważniejszych działań w zakresie wsparcia rynku pracy realizowanych na terenie Bydgoszczy należą przede wszystkim:

- pośrednictwo pracy (realizowane przez instytucje publiczne oraz podmioty prywatne: m.in. agencje zatrudnienia, OHP, akademickie Biura karier). Na koniec 2014 roku na terenie aktywnie działało 15 prywatnych agencji zatrudnienia.
- organizacja spotkań grupowych, giełd pracy itp. (najczęściej realizowane z inicjatywy PUP Bydgoszcz, uczelni wyższych i placówek kształcenia);
- świadczenie usług poradnictwa zawodowego (realizowane przede wszystkim przez Powiatowy Urząd Pracy oraz Ochotnicze Hufce Pracy Kuj-Pom). W 2014 roku z usług poradnictwa zawodowego i informacji zawodowej ofertowanej przez PUP skorzystały ogółem 4862 osoby bezrobotne, w tym 2.585 kobiet (w poprzednich latach odpowiednio: 2013 r. - 6486; 2012 r. - 5822);
- organizowanie subsydiowanych miejsc zatrudnienia (PUP Bydgoszcz);
- udzielanie wsparcia finansowego (m.in. zwrot kosztów dojazdu lub zakwaterowania osobom bezrobotnym);
- prowadzenie Warsztatów Terapii Zajęciowej;
- tworzenie i realizację współpracy o charakterze międzysektorowym (np. współpracę z Partnerami Bydgoskiego Klastra Przemysłowego).

Analizując działania prozatrudnieniowe należy także wspomnieć o istniejącej współpracy instytucji zaangażowanych w rynek pracy:

- współpraca z MOPS w procesie wzmacniania postaw gotowości do podjęcia pracy, wśród podopiecznych MOPS oraz organizacji prac społecznie użytecznych dla osób bezrobotnych bez prawa do zasiłku, podopiecznych MOPS,
- współpraca z Centrum Integracji Społecznej,
- współpraca z Klubem Integracji Społecznej WIATRAK w zapewnieniu kompleksowej obsługi osób bezrobotnych mieszkańców Fordonu.

Podsumowanie

Zarówno poszczególne spotkania konsultacyjne, jak również analiza danych zastanych były podstawą do określenia poszczególnych elementów w ramach analizy SWOT. W analizie uwzględniono przede wszystkim te elementy, które mają charakter wspólny dla wszystkich jednostek urbanistycznych objętych LSR.

Poniżej przedstawiono wybrane wyniki z przeprowadzonych badań ilościowych i jakościowych. Wskazano przede wszystkim te aspekty, które potwierdzały się w opiniach zebranych zarówno w trakcie wywiadów, jak również badań ankietowych:

- a) Ocena aktualnych perspektyw znalezienia pracy na terenie objętym LSR oraz miasta Bydgoszczy. Należy podkreślić, że w oparciu o dane ankietowe można stwierdzić, że mamy do czynienia raczej z neutralną oceną obecnych możliwości zatrudnieniowych. Liczba osób oceniających szanse zatrudnienia jako relatywnie wysokie, kształtowała się na podobnym poziomie (29,1%), w relacji do tej grupy, która spostrzegała lokalny rynek pracy jako trudny, dający niewielkie możliwości zatrudnienia (32,8%). Potwierdzają to opinie osób uczestniczących w wywiadach (FGI, IDI), wskazujących na istnienie realnych możliwości znalezienia zatrudnienia na terenie objętym LSR.
- b) Często wskazywanym czynnikiem ograniczającym perspektywę zatrudnienia na terenie objętym LSR była zdaniem respondentów niewielka liczba firm działających na terenie objętym LSR.
- c) Badani biorący udział w spotkaniach fokusowych, jak również uczestniczący w konsultacjach wielokrotnie wskazywali na istnienie znaczącej rozbieżności, pomiędzy możliwościami (stanem psychofizycznym) osób 50+, ich kompetencjami i kwalifikacjami a oczekiwaniami pracodawców z lokalnego rynku pracy. Tworzy to sytuację, w której tendencje na lokalnym rynku pracy stopniowo ograniczają zakres przydatności zawodowej osób z grup 50+ (zarówno pracujących, jak również bezrobotnych).
- d) Znacznie bardziej pozytywnie badani oceniają przyszłe zmiany na rynku pracy na terenie objętym LSR. Około 45% osób wypełniających ankietę oczekuje dynamicznej lub stopniowej poprawy sytuacji na rynku pracy, co stanowi znaczącą różnicę względem około 10% grupy respondentów uważających, że nastąpi istotne pogorszenie. Wydaje się to o tyle

ważny wynik, iż może wpływać pozytywnie na obniżenie tendencji do migracji a jednocześnie budować motywację do podnoszenia własnych kwalifikacji, jako zwiększających szansę na znalezienie pracy w bezpośrednim otoczeniu, tj. na terenie objętym LSR.

- e) Charakterystyka społeczno-demograficzna grupy o najbardziej niekorzystnej sytuacji na rynku pracy na terenie objętym LSR. W opinii respondentów trudności w znalezieniu pracy dotyczą częściej kobiet, osób w wieku starszym (powyżej 50 roku życia), dysponujących niewielkim doświadczeniem zawodowym (do 1 roku) oraz niskim poziomem wykształcenia (podstawowe). Wyniki te należy uznać za w pełni spójne z danymi statystycznymi publikowanymi m.in. przez PUP Bydgoszcz dla innych jednostek urbanistycznych. Potwierdza to zasadność uznania osób należących do tych grup, jako szczególnie wymagających wsparcia w zakresie działań aktywizacyjnych, kształtowania postaw przedsiębiorczych i innych działań prorozwojowych mających przełożenie na wzrost ich atrakcyjności na lokalnym i regionalnym rynku pracy.
- f) W ramach przeprowadzonych badań jakościowych (FGI ,IDI) oraz ilościowych zweryfikowano czynniki, które w opinii osób badanych istotnie wpływają na ograniczenie możliwości znalezienia pracy przez osoby mieszkające na terenie objętym LSR. Respondenci wypełniający ankietę wskazali najczęściej na brak odpowiedniego doświadczenia zawodowego, wykształcenia, brak znajomości oczekiwań ze strony pracodawców oraz wiek 50+ (czynniki wskazane przez ponad połowę osób ankietowanych). Nieco rzadziej podnoszono kwestie niewielkiej liczby firm oferujących pracę, zlokalizowanych w niewielkiej odległości od miejsca zamieszkania (48%), brak umiejętności społecznych, interpersonalnych i autoprezentacyjnych (40%), niewystarczający poziom umiejętności w poszukiwaniu pracy (ok 38%). Dane te w znacznej mierze są spójne z wynikami przeprowadzonych wywiadów grupowych i indywidualnych oraz informacjami zebranymi w trakcie spotkań konsultacyjnych. Ich uczestnicy wskazywali również na grupę osób 50+, jako kluczową w budowaniu efektywnego i zrównoważonego rynku pracy. Badani przedstawiciele agencji zatrudnienia oraz OHP wielokrotnie wskazywali również na element niedostatecznego przygotowania osób poszukujących pracy w obszarze kompetencji miękkich, autoprezentacyjnych oraz aktywnego poszukiwania pracy. W ich opinii, znacząco wpływa to na trudności w znalezieniu zatrudnienia. Wskazany przez respondentów brak odpowiedniego wykształcenia można również potraktować jako przejaw braku efektywnych działań w zakresie poradnictwa zawodowego (na ten element wskazywała również większość osób uczestniczących w badaniach fokusowych).
- g) Osoby z terenów objętych LSR poszukują pracy najczęściej w bezpośrednim otoczeniu (teren tej samej jednostki/osiedla), ewentualnie na terenie jednostek urbanistycznych sąsiadujących. Zarówno w badaniach ilościowych i jakościowych potwierdza się niski poziom mobilności na etapie poszukiwania zatrudnienia. Wyniki badań (w tym przeprowadzonych IDI oraz FGI) pozwalają na określenie trzech głównych przyczyn tego stanu rzeczy: bariera finansowa (koszt dojazdu do jednostek urbanistycznych oddalonych od miejsca zamieszkania, który w przypadku osób bezrobotnych lub otrzymujących najniższe wynagrodzenie jest istotnym składnikiem budżetu), bariera rodzinna (wydłużony czas dojazdu do oddalonego miejsca pracy generuje trudności w opiece nad osobami zależnymi – głównie dziećmi do 18 roku życia), bariera psychologiczna (związana z dotychczasowymi nawykami w poszukiwaniu zatrudnienia w bezpośrednim otoczeniu).
- h) Badani wskazywali, że czynnikami w największym stopniu wpływającymi na długotrwały brak zatrudnienia są głównie: zatrudnianie „na czarno”, ale również istnienie trudności w godzeniu życia zawodowego z osobistym, brak odpowiednich działań pomocowych skierowanych do osób bezrobotnych (wyniki spójne w przypadku badań ankietowych oraz jakościowych FGI i IDI). W kontekście tych wyników objęcie działaniami w ramach LSR osób sprawujących opiekę nad osobami zależnymi wydaje się działaniem pożądanym.
- i) Istotnym elementem przeprowadzonych badań było określenie poświadczanych (sugerowanych) form wsparcia skierowanych do osób z terenu objętego LSR poszukujących zatrudnienia. Wśród najbardziej efektywnych wskazano w ramach badań ilościowych i jakościowych: organizację szkoleń i kursów (także uwzględniających kompetencje miękkie), organizację staży i praktyk, wdrożenie rozwiązań usprawniających wymianę informacji między pracodawcami a osobami poszukującymi zatrudnienia, rozszerzenie usług poradnictwa zawodowego, wsparcie motywacyjne lub psychologiczne dla osób długotrwale bezrobotnych i/lub w trudnej sytuacji życiowej. Podkreślano również istotną rolę odpowiednich działań aktywizacyjnych/kwalifikacyjnych skierowanych do grup seniorów (powyżej 60 roku życia).
- j) Według badanych rozwój kompetencji powinien dotyczyć przede wszystkim takich obszarów jak: kompetencje społeczne, znajomość języków obcych, zdolności samoorganizacyjne i umiejętności przedsiębiorcze, kompetencje interpersonalne.

Na bazie powyżej zarysowanych wybranych wyników przeprowadzonych badań uprawnione wydaje się sformułowanie następujących głównych problemów społecznych powiązanych z rynkiem pracy, adekwatnych do osób mieszkających na terenie objętym LSR:

- a) Problem I. Niski poziom aktywności zawodowej oraz stopniowa dezaktualizacja kompetencji osób w wieku 50+.
- b) Problem II. Trudność w godzeniu życia zawodowego z osobistym u osób pracujących lub poszukujących zatrudnienia.
- c) Problem III. Niski poziom kompetencji zawodowych oraz społeczno-psychologicznych osób pracujących i poszukujących zatrudnienia.

4. Problemy społeczne, wykluczenie społeczne, ubóstwo

Termin wykluczenie społeczne jest dość obszerny i wielopoziomowy. Można go rozpatrywać na czterech płaszczyznach:

- Wykluczenie społeczne, jako problem z uczestnictwem w życiu zbiorowym;
- Wykluczenie społeczne, jako problem z dostępem do zasobów, kapitału, instytucji;

- Wykluczenie społeczne, jako problem z prawami, których się komuś odmawia, które nie są realizowane;
- Wykluczenie społeczne, jako rodzaj ubóstwa.

Zazwyczaj problemy ściśle się ze sobą wiążą i wpływają na siebie, dlatego tak trudno efektywnie walczyć z wykluczeniem społecznym. Rozwijając, termin wykluczenie społeczne, określa sytuację, w której dana jednostka będąca członkiem społeczeństwa nie może normalnie uczestniczyć w działaniach obywateli tego społeczeństwa, przy czym ograniczenie to nie wynika z jej wewnętrznych przekonań, ale znajduje się poza kontrolą wykluczonej jednostki. Co za tym idzie, wykluczenie społeczne jest zjawiskiem wielowymiarowym i w praktyce oznacza niemożność uczestnictwa w życiu gospodarczym, politycznym jak i kulturowym, w wyniku braku dostępu do zasobów, dóbr i instytucji, ograniczenia praw społecznych oraz deprywacji potrzeb. Kategoriami społecznymi najbardziej narażonymi na wykluczenie społeczne są: osoby niepełnosprawne, osoby chore psychicznie, uzależnieni, długotrwale bezrobotni, opuszczający zakłady karne i poprawcze, kobiety samotnie wychowujące dzieci, ofiary patologii życia rodzinnego, osoby o niskich kwalifikacjach zawodowych, starsze osoby samotne, bezdomni, dzieci i młodzież ze środowisk zaniedbanych oraz wychowujące się poza rodziną, osoby będące imigrantami oraz członkowie mniejszości narodowych (np. członkowie społeczności romskiej). Prawdopodobieństwo zagrożenia wykluczeniem zwiększa się, gdy jednostka posiada kilka cech charakterystycznych dla wyżej wymienionych grup społecznych (np. uzależniony, długotrwale bezrobotny i chronicznie chory imigrant).

Pomimo podejmowanych przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej oraz inne podmioty, szeregu działań m.in. w formie projektów współfinansowanych przez Europejski Fundusz Społeczny podopieczni, mieszkańcy uczestnicy tychże projektów, zamieszkali na terenie obszarów zagrożonych wykluczeniem społecznym, sygnalizowali po ukończeniu różnorodnych kursów brak odpowiedniej dla nich pracy lub pracowali na podstawie umowy zlecenia przez kilka miesięcy, po czym rezygnowali bądź pracodawca nie przedłużał umowy. Takim sposobem przeważająca liczba osób wraca do systemu pomocy. To świadczyć może także o wyuczonej bezradności i wielopokoleniowym nawyku korzystania z pomocy różnorodnych instytucji.

Pomoc świadczona osobom w trudnej sytuacji życiowej (zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym) na terenie objętym LSR

Obowiązek udzielania pomocy osobom w trudnej sytuacji życiowej wynika z uregulowań prawnych. Uregulowania nakładają na władze miasta szereg zadań a jednostką organizującą podstawową pomoc społeczną dla mieszkańców miasta Bydgoszcz jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej (MOPS). Udzielaniem podstawowej pomocy np.. finansowej, w formie pracy socjalnej oraz usługowej (dożywianie, zasiłki stałe, okresowe) zajmują się pracownicy socjalni, pracujący w Rejonowych Ośrodkach Pomocy Społecznej. Na terenie objętym LSR funkcjonuje sześć Rejonowych Ośrodków Pomocy Społecznej. Ponadto na terenie objętym LSR istnieje wiele instytucji i organizacji wspomagających funkcjonowanie osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym (część z nich mieści się w strukturach MOPS - Środowiskowe Domy Samopomocy, świetlice opiekuńczo-wychowawcze/środowiskowe) różnorakie fundacje, stowarzyszenia oraz placówki pomocowe.

Wykluczenie społeczne w województwie kujawsko-pomorskim, mieście Bydgoszczy, terenie objętym LSR

W opracowanej w 2015 roku, przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020 roku, zwraca się uwagę na problem wykluczenia społecznego. Okazuje się, że całe województwo boryka się z takimi trudnościami. Jednak na potrzeby niniejszej analizy, skupiono się na wynikach badań przeprowadzanych w Bydgoszczy.

Korzystający z pomocy społecznej

W Bydgoszczy liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej przypadająca na 10 tys. mieszkańców wynosi: 519,3 (dane z 2013 roku). Zauważa się fakt, że w 2013 roku prawie 60% świadczeniobiorców pomocy społecznej to osoby długotrwale korzystające (to jest powyżej 36 miesięcy) z pomocy społecznej. Im dłuższy jest czas przebywania rodziny w systemie pomocowym, tym trudniejsza jest jej aktywizacja i wprowadzenie pożądaných zmian. Osoby długotrwale korzystające z pomocy społecznej zamykają się w błędnym kole wykluczenia społecznego. Uzależniają się od świadczeń z pomocy społecznej, w ślad za czym idzie izolacja przestrzenna oraz słaba aktywność społeczna. Następuje osłabienie aspiracji życiowych oraz chęci do działania i zmiany. Aktywność i samowystarczalność zastępuje postawa roszczeniowa w stosunku do instytucji pomocowych. Na domiar złego wykształcone, niepożądane społecznie nawyki przekazywane są dzieciom, przez co współczesna bieda jest zjawiskiem nie tylko ciągłym, ale i przekazywanym z pokolenia na pokolenie, czyli społecznie „dziedzicznym”. Wśród najczęstszych powodów korzystania z pomocy społecznej są: bezrobocie, niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, uzależnienia. Problemy zazwyczaj nie występują pojedynczo, kumulują się przez, co konkretna sytuacja rodziny lub osoby wymaga jednoczesnego wsparcia i zaangażowania kilku różnych specjalistów. Problemy wykluczające, usuwające mieszkańców obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju poza nawias społeczeństwa, często zazębiają się a występowanie jednych implikuje występowanie kolejnych (np. problem z uzależnieniem- bezrobocie – bezdomność).

Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (w tym samotne rodzicielstwo, wielodzietność).

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bydgoszczy obejmował wsparciem rodziny, które znalazły się w trudnej sytuacji życiowej (w tym rodziny dotknięte bezrobociem) i nie były w stanie przezwyciężyć problemów bez wsparcia zewnętrznego. W 2014 r.

świadczenia pomocy społecznej przyznano łącznie 8 343 rodzinom, natomiast pomocą w postaci pracy socjalnej objęto 2 854 rodziny. W stosunku do roku 2013 zanotowano spadek – o 354 rodziny. Powody przyznawania pomocy prezentuje Tabela 14.

Tabela 16 Powody przyznania świadczeń z pomocy społecznej oraz liczba objętych rodzin i osób w rodzinach w I. 2013-2014

Przyczyna świadczenia	2014		2013	
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Ubóstwo	4727	9760	5048	10504
Bezrobocie	3566	8629	3998	9796
Niepełnosprawność	3550	6208	3668	6567
Długotrwała lub ciężka choroba	1482	2555	1474	2630
Bezradność w sprawach opiekuńczo wychowawczych w tym	1945	6644	2118	7025
Rodziny niepełne	1472	4334	1633	4799
Rodziny wielodzietne	484	2585	485	2607
Alkoholizm	441	743	452	782
Narkomania	28	61	32	49
Potrzeba ochrony macierzyństwa w tym	522	2091	522	2263
wielodzietność	228	1392	260	1392
Bezdomność	570	632	592	669
Trudność w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	165	228	192	307
Przemoc w rodzinie	301	874	403	1131
Zdarzenia losowe	11	28	18	31

Źródło: „Sprawozdanie z realizacji zadań wspierania rodziny za rok 2014 r. oraz przedstawienie potrzeb związanych z realizacją zadania” MOPS Bydgoszcz

MOPS Bydgoszcz wyliczył, że aktualnie na terenie LSR około 750 rodzin jest w grupie zagrożenia występowaniem trudności opiekuńczo-wychowawczych. Rodziny objęte pomocą przez MOPS Bydgoszcz odznaczają się często zaburzoną strukturą w postaci nieustabilizowanych formalnie i społecznie związków, rozkładem pożycia małżeńskiego, częstymi zmianami partnerów, często występuje przy tym przemoc skierowana na partnera lub dzieci bądź też osamotnienie w wychowywaniu dzieci. Rodzicom brakuje umiejętności tworzenia właściwego klimatu życia rodzinnego, rozładowywania napięć powstałych w domu i poza domem, właściwych wzorców komunikacji i dawania rodzinie poczucia bezpieczeństwa. Z przeprowadzanych wywiadów środowiskowych oraz obserwacji uczestniczących pracowników socjalnych wynika, że bardzo często osamotnieni rodzice nie radzą sobie w opiece nad dziećmi, w pełnieniu funkcji wychowawczej oraz egzekwowaniu właściwych, powszechnie akceptowanych postaw i zachowań u własnych dzieci. Mają problem z wygospodarowaniem czasu wolnego dla siebie a także z załatwieniem bieżących spraw urzędowych. Dzieci z kolei, pozbawione pełnej rodziny lub odrzucane przez środowisko rodzinne szukają akceptacji wśród rówieśników, łączą się w grupy subkulturowe, zaczynają wagarować, uciekać z domu i popadać w konflikt z prawem. Problemy opiekuńczo-wychowawcze, przemoc w rodzinie, konflikty międzypokoleniowe wielokrotnie są przyczyną umieszczania dzieci i młodzieży w placówkach opiekuńczo-wychowawczych lub resocjalizacyjnych. Ofiary przemocy w rodzinie, najczęściej matki z dziećmi szukają schronienia i pomocy specjalistycznej w strukturach pomocy społecznej i organizacjach pozarządowych. Z pozyskanych danych liczbowych wynika, iż z terenów objętych działaniem LSR do instytucjonalnej pieczy zastępczej trafiło ogółem 101 osób (w tym 53 dziewczęta i 48 chłopców).

Pomoc społeczna stara się również pomagać rodzicom w opiece nad dziećmi, uruchamiając świetlice opiekuńczo-wychowawcze/środowiskowe na terenach zagrożonych wykluczeniem społecznym np. „Dziecięcy Tygiel” na Błoniu czy „Stokrotka” w Śródmieściu, które pełnią dodatkowo istotną rolę punktu wczesnej interwencji socjalnej.

Zagrożenie przemocą, przestępczością i uzależnieniami

Tabela 17 Przemoc w rodzinie wśród mieszkańców Bydgoszczy w latach 2011-2014

	2011	2012	2013	Do VI 2014
Interwencje dotyczące przemocy w rodzinie (procedura NK)	623	441	672	407
Liczba pokrzywdzonych w wyniku przemocy domowej ogółem:	861	547	816	517
Kobiety	612	423	642	384
Mężczyźni	80	49	75	44
Małoletni do lat 13	84	75	99	90
Małoletni od 13 do 18 lat	-	-	-	-
Prokuratura Rejonowa Bydgoszcz Północ	2011	2012	2013	Do VI 2014

Zarejestrowanie z art. 207 kk	288	266	251	104
Skierowanie aktów oskarżenia z art. 207 kk	91	91	91	30
Umorzonych postępowań	124	110	103	38
Zakończonych odmową wszczęcia postępowania	61	50	47	21
Prokuratura Rejonowa Bydgoszcz Południe	2011	2012	2013	Do VI 2014
Zarejestrowanie z art. 207 kk	398	279	225	102
Skierowanie aktów oskarżenia z art. 207 kk	91	99	67	26
Umorzonych postępowań	151	119	134	55
Zakończonych odmową wszczęcia postępowania	41	38	25	12

Źródło: dane Zespołu Interdyscyplinarnego w Bydgoszczy

Z analizy danych z roku 2013 oraz roku 2014 wynika, że:

- sprawców przemocy jest mniej niż osób jej doświadczających,
- po 2012 roku nastąpił wzrost interwencji związanych z przemocą domową,
- przemocy w rodzinie najczęściej doświadczają kobiety oraz dzieci do 13 roku życia,
- głównymi sprawcami przemocy są mężczyźni,
- przemoc w rodzinie w znacznym stopniu związana jest z występowaniem problemu alkoholowego.

Z pozyskanych danych statystycznych dotyczących I półrocza 2015 r. z Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej wynika, iż karę pozbawienia wolności odbywało łącznie 237 osób (w tym 229 mężczyzn, 8 kobiet) zamieszkałych lub zameldowanych na obszarze objętym Lokalną Strategią Rozwoju. Najwięcej osadzonych pochodziło z osiedla Śródmieście ogółem 82 osoby, Bocianowo 54 oraz Okole 39, co utwierdza diagnozę tych obszarów i świadczy o wyższym poziomie przestępczości oraz trudnym charakterze „dzielnicy”. Według informacji przekazanych przez Straż Miejską najwięcej zgłoszonych interwencji do dyżurnego dotyczących zachowania osób nieletnich dotyczyło osiedla Śródmieście, na tym osiedlu najwięcej też była liczba nieletnich wobec, których zastosowano środki zapobiegania i zwalczania demoralizacji i przestępczości, zostali oni finalnie przekazani Policji, celem przeprowadzenia dalszego postępowania.

Tabela 18 Powody przyznania pomocy społecznej oraz liczba osób w podziale na płeć i wiek

POWÓD PRYZNANIA POMOCY ZG. Z ART. 7	LICZBA RODZIN	LICZBA OSÓB W RODZINIE																	
		0-14			15-29			30-49			50-64			65 i >			RAZEM		
		RAZE M	K	M	RAZE M	K	M	RAZE M	K	M	RAZE M	K	M	RAZE M	K	M	O	K	M
Ubóstwo	1292	829	424	405	448	25 8	190	675	368	307	615	280	335	86	37	49	2653	1367	1286
Sieroctwo	6	4	4	0	9	6	3	1	1	0	2	1	1	0	0	0	16	12	4
Bezdomność	57	1	1	0	1	0	1	19	2	17	33	2	31	13	3	10	67	8	59
Potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietność	146	327	170	157	146	84	62	143	93	50	27	10	17	1	1	0	644	358	286
Bezrobocie	847	485	233	252	355	19 5	160	492	256	236	353	155	198	18	12	6	1703	851	852
Niepełnosprawność	858	170	81	89	136	72	64	266	143	123	510	228	282	170	93	77	1252	617	635
Długotrwała lub ciężka choroba	205	32	15	17	55	28	27	76	34	42	121	70	51	91	66	25	375	213	162
Bezradność w sprawach opiekuńczo- wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych	327	556	280	276	227	15 2	75	261	201	60	36	19	17	6	3	3	1086	655	431
Przemoc w rodzinie	95	68	38	30	50	31	19	80	44	36	52	26	26	24	14	10	274	153	121
Alkoholizm lub narkomania	101	26	12	14	17	7	10	49	22	27	65	24	41	4	1	3	161	66	95

Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	25	0			8	0	8	9	2	7	9	1	8	0			26	3	23
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	0	0			0			0			0			0			0		
Zdarzenie losowe	0	0			0			0			0			0			0		
Kłęsa żywiołowa lub ekologiczna	0	0			0			0			0			0			0		

Źródło: dane MOPS Bydgoszcz

Tabela 19 Rodzaje przyznanej pomocy oraz liczba osób objętych tą pomocą w podziale na płeć i wiek

RZECZYWISTA LICZBA RODZIN I OSÓB OBJĘTYCH POMOCĄ SPOŁECZNĄ	LICZBA RODZIN	LICZBA OSÓB W RODZINACH																	
		0-14			15-29			30-49			50-64			65 i >			RAZEM		
		O	K	M	O	K	M	O	K	M	O	K	M	O	K	M	O	K	M
Świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych i zadań własnych	2161	1455	748	707	771	446	325	1265	729	536	1049	512	537	379	230	149	4919	2665	2254
Pomoc udzielana WYŁĄCZNIE w postaci pracy socjalnej	987	228	122	106	484	196	288	523	280	243	336	189	147	199	137	62	1770	924	846
Ogółem	3148	1683	870	813	1255	642	613	1788	1009	779	1385	701	684	578	367	211	6689	3589	3100

Źródło: dane MOPS Bydgoszcz

Pomoc społeczna zajmuje się również z założenia problemami osób w podeszłym wieku, z uwagi na dużą liczbę korzystających w różnym wieku, pomoc ta jednak ogranicza się m.in. do przyznania pomocy w formie różnorodnych usług opiekuńczych lub skierowania do domów pomocy społecznej, domów dziennego pobytu, czy środowiskowych domów samopomocy. Osoby, które trafiają do powyższych form wsparcia czują się tam „zaopiekowane” zarówno zdrowotnie jak i społecznie, uczestniczą w życiu społeczności lokalnej, różnorodnych świątach, przyjmują gości. Osoby przebywające w domach bardzo często sygnalizują w wywiadach środowiskowych problem osamotnienia w życiu osobistym, często ich dorosłe już dzieci mają „swoje życie”, swoje dzieci, którym muszą zapewnić opiekę i swoje problemy zdrowotne. Zarówno seniorzy, jak i seniorki podczas spotkań konsultacyjnych zaznaczali, że chętnie wyszliby z domu, ale na obszarach zagrożonych wykluczeniem, nie ma dla nich miejsca na spotkania, a te zajęcia, które odbywają się w pobliżu, jeśli już mają interesującą ofertę przekracza ona ich możliwości finansowe.

Na podstawie przeprowadzonych wywiadów oraz konsultacji społecznych wskazać można najważniejsze problemy obszaru LSR związane z wykluczeniem społecznym:

- Osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym („stali” klienci ośrodków pomocy społecznej) wykazują się brakiem motywacji do poprawy swojej sytuacji życiowej, niską aktywnością społeczną a ponadto przekazują postawę roszczeniową swoim dzieciom.
- Bezrobocie kobiet połączone z samotnym rodzicielstwem jest przyczyną prowadzącą do wykluczenia społecznego tej grupy i uzależnienia od instytucji pomocowych.
- Na terenie objętym LSR występuje wysokie zagrożenie przemocą, przestępczością i uzależnieniami, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych. Zbyt mała/niedostosowana oferta alternatywnych nieodpłatnych propozycji form spędzania wolnego czasu będących odpowiedzią zarówno na potrzeby, młodzieży jak i dzieci.
- Starzejące się społeczeństwo i niedostosowana oferta świadczenia usług i animacji czasu wolnego do potrzeb tej grupy zagrożonej wykluczeniem społecznym
- Zbyt mała liczba przedsięwzięć społecznych i skutecznych (trwałych) programów aktywizacyjnych dla osób wykluczonych społecznie uniemożliwia ich rozwój społeczno- zawodowy.
- Duża liczba osób bezdomnych z niezagospodarowanym czasem wolnym, niezmotywowanych do skutecznego poszukiwania pracy oraz poszukiwania stałego miejsca zamieszkania.

- Polityka sprzyjająca rozwojowi gospodarki społecznej i przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu wraz z dostępnością funduszy unijnych na realizację programów aktywizujących może doprowadzić do wzrostu aktywizacji społeczno-zawodowej mieszkańców objętych LSR (zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym).

5. Przedsiębiorczość społeczna

Swoją rolę w lokalnej gospodarce zaczynają zaznaczać podmioty ekonomii społecznej, które poprzez działalność ekonomiczną i działalność pożytku publicznego służą integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzą miejsca pracy, świadczą usługi użyteczności publicznej oraz wpływają na rozwój lokalny. Należą do nich przedsiębiorstwa społeczne (np. spółdzielnie socjalne), podmioty reintegracyjne (Zakłady Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej), podmioty działające w sferze pożytku publicznego, oraz podmioty sfery gospodarczej realizujące cel społeczny (np. spółdzielnie, organizacje pozarządowe, prowadzące działalność gospodarczą). Dobre praktyki w obszarze ekonomii społecznej prezentują w Bydgoszczy spółdzielnie oferujące różnorodne usługi: Spółdzielnia Socjalna Bydgoszczanka (roboty budowlane) i Spółdzielnia Socjalna Widzących Duszą „Światelko” (kawiarnia artystyczna). W Bydgoszczy funkcjonuje jedno Centrum Integracji Społecznej, siedem Warsztatów Terapii Zajęciowej i jeden Zakład Aktywności Zawodowej oraz jeden Klub Integracji Społecznej. Służą one aktywizacji osób długotrwale bezrobotnych i niepełnosprawnych mających małe szanse zatrudnienia w firmach komercyjnych poprzez organizację zajęć zawodowych połączonych z rehabilitacją.

Wąski zakres działań podmiotów ekonomii społecznej (w tym organizacji pozarządowych zwanych dalej PES) i brak współpracy PES z przedsiębiorcami oraz niski poziom współpracy między różnymi PES, to słabość tych podmiotów. Ilość funkcjonujących w Bydgoszczy PES jest bardzo niska, a skala ich działania nie wskazuje na duży udział w działalności gospodarczej. PES powinny tworzyć środowisko pracy dla osób wykluczonych społecznie, które pozwoli usamodzielnic się tym osobom na rynku pracy. Tylko poprzez zwiększenie udziału PES w działaniach komercyjnych możliwe będzie stworzenie warunków pracy zbliżonych do uwarunkowań adekwatnych dla tych, które występują u pracodawców na lokalnym rynku pracy. Przedsiębiorcy bardzo rzadko współpracują z podmiotami III sektora, postrzegają je wyłącznie, jako instytucje redystrybuujące wsparcie potrzebującym. Oceniają PES, jako nieaktywne w komunikacji z przedsiębiorcami, natomiast PES nie zwracają się do przedsiębiorców w charakterze potencjalnego kooperanta biznesowego. PES postrzegają pracodawców głównie jako donatorów akcji charytatywnych. Trudny jest dialog i współpraca PES z instytucjami publicznymi. Poziom zaufania do PES jest ciągle na niesatysfakcjonującym poziomie. Tu także potrzebne jest niestandardowe wsparcie doradcze, animacyjne i promujące kooperację.

W celu zbadania kondycji sektora ekonomii społecznej w regionie i Bydgoszczy (w tym obszarze objętego LSR) przeprowadzono konsultacje i ankiety, które objęły podmioty działające na rzecz osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, podmioty ekonomii społecznej oraz mieszkańców terenów objętych LSR. Badania ankietowe przeprowadzone wśród 220 losowo wybranych mieszkańców (w 2015 r.) wykazały brak wiedzy nt. zakładania i prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej, jej idei i znaczenia dla osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem. Również małą wiedzą o ekonomii społecznej i niewielkim zainteresowaniem nią, jako instrumentem lokalnej polityki społecznej wykazywały się instytucje rynku pracy, pomocy oraz integracji społecznej, JST, przedsiębiorcy i media. W 95% z badanych przez ROPS Toruń lokalnych Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych ekonomia społeczna nie była uwzględniana. W 70% dokumentów nie wspomina się o żadnym PES, który brałby udział w konkretnych działaniach (Raport z Badania Sektora Ekonomii Społecznej w województwie kujawsko - pomorskim, Toruń'12). Potwierdzają to badania ankietowe przeprowadzone wśród przedstawicieli w/w instytucji (n=75) przez KPOWES i ilość spółdzielni socjalnych w Bydgoszczy utworzonych przez osoby prawne (jedna – SpS. Bydgoszczanka). Przywołany powyżej Raport z Badań Sektora ES wskazuje również na problemy związane z bieżącym funkcjonowaniem podmiotów ekonomii społecznej (PES) oraz ich mały potencjał finansowo - kadrowy. Najczęściej wskazywane potrzeby w zakresie wsparcia merytorycznego to: promocja produktów i usług, doradztwo i szkolenia w zakresie bieżącego funkcjonowania, pozyskiwania kapitału, dostęp do bezpłatnych usług księgowych, współpracy. Badania wykazały, że tylko 48% PES (w tym NGO) zatrudnia pracowników. Mała ilość PES (5 spółdzielni socjalnych) o niskim potencjale finansowym (badanie KPOWES, 2015 r.) to niewystarczająca liczba miejsc pracy dla osób defaworyzowanych na rynku pracy.

Ekonomia społeczna ma szczególne znaczenie w aktywizacji zawodowej i społecznej osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem. Miejsca pracy tworzone w przedsiębiorstwach społecznych są szczególnie wartościowe, bo otwarte dla osób niepełnosprawnych, długotrwale bezrobotnych, o niskich kwalifikacjach itd., którym wyjątkowo trudno jest wejść na rynek pracy i utrzymać się na nim. Ekonomia społeczna jest jednym z instrumentów zwiększających szanse tych osób na aktywność oraz usamodzielnienie się. Natomiast przeprowadzone badania (ankiety wśród podopiecznych MOPS) jednoznacznie wskazują, iż najistotniejszą potrzebą i oczekiwaniem tych osób jest poprawa warunków bytowych (socjalnych) poprzez stabilne zatrudnienie. To właśnie w stałej pracy, gwarantującej może niewysokie, ale regularne wynagrodzenie, upatrują możliwości rozwiązania problemów i poprawy sytuacji życiowej.

Podstawowe problemy w zakresie ekonomii społecznej:

- niedostatek wiedzy dotyczącej założenia i prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej (gospodarka społeczna) wśród mieszkańców Bydgoszczy objętych LSR, zwłaszcza wśród osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, do których jest dedykowana;
- niski poziom wiedzy nt. ekonomii społecznej i niewielkie zainteresowanie nią jako instrumentem lokalnej polityki społecznej i zapobiegania wykluczeniu społecznemu wśród przedstawicieli instytucji rynku pracy, pomocy i integracji społecznej, JST, przedsiębiorców i mediów;
- zbyt mała ilość przedsiębiorstw społecznych (np. spółdzielni socjalnych), w których tworzone są miejsca pracy dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym;
- niski potencjał finansowo-kadrowy podmiotów ekonomii społecznej, które mają siedzibę na terenie objętym LSR.

6. Społeczeństwo obywatelskie, sektor społeczny

Pojęcie *sektor społeczny* rozumiane jest szeroko i w powiązaniu z charakterystyką kapitału społecznego nowoczesnego społeczeństwa obywatelskiego. O zasobności w kapitał społeczny świadczą oddolne przejawy samoorganizowania się ludzi i zaangażowania obywatelskiego. Jest on zarazem dobrem prywatnym jak i publicznym. Stanowi go cały system wzajemnie powiązanych instytucji, wartości, norm, przekonań, działań i aktywności. Najważniejsze jego elementy to:

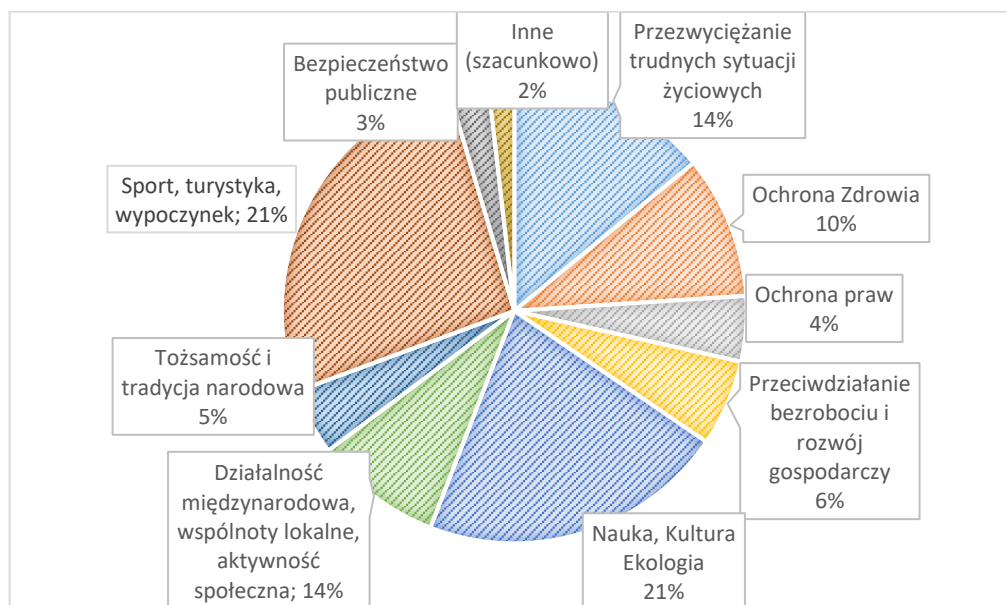
1. Organizacje pozarządowe (NGO) stowarzyszenia i fundacje, organizacje nieformalne.
2. Inne instytucje i organizacje działające w sferze publicznej na rzecz dobra publicznego (parafie, uczelnie, grupy wsparcia, zorganizowane środowiska i kręgi społeczne, aktywne osoby prywatne).
3. Partie polityczne, organizacje działające na mocy odrębnych przepisów np. Polski Czerwony Krzyż, Związek Ochotniczej Straży Pożarnej, komitety rodzicielskie, związki zawodowe i związki pracodawców, organizacje samorządów różnych grup zawodowych (np. izby rzemieślnicze), organizacje kościelne, Kluby osiedlowe, świetlice i domy kultury,
4. Sieci relacji i powiązań instytucjonalnych i komunikacyjnych: formalnych i nieformalnych, realnych (relacje sąsiedzkie, zawodowe, towarzyskie) i wirtualnych (np. grupy i fora internetowe)
5. Same zachowania i aktywności mieszkańców w sferze publicznej: uczestnictwo w demokratycznych wyborach, organizacjach, instytucjach i ruchach społecznych, działania na rzecz wspólnoty, angażowanie się w procesy decyzyjne, akcje społeczne, procesy komunikacji, itp.
6. Społeczne relacje, definicje i kompetencje w sferze publicznej, których wskaźnikami są: opinie i oceny ważnych kwestii społecznych, poziom zaufania społecznego, przekonanie o możliwości wpływu na swoje otoczenie i sprawstwie w sferze publicznej, poczucia przynależności, współodpowiedzialności czy lokalnej tożsamości mieszkańców.

Sektor organizacji pozarządowych w Bydgoszczy i na obszarze LSR

Obszar Miasta Bydgoszczy będącego siedzibą Bydgoskiej Lokalnej Grupy Działania „Dwie Rzeki” skupia największą liczbę organizacji pozarządowych. Według danych z bazy Klon-Jawor wynika, że w Bydgoszczy zarejestrowane są 1331 organizacje, natomiast w całym województwie jest ich 6584. Od 2010 r. nastąpił wzrost o prawie 300 NGO. Wyższy od średniej wojewódzkiej jest odsetek organizacji przypadających na 10 tysięcy mieszkańców. – odpowiednio 35 dla Bydgoszczy i 29 dla województwa K-P. Jednak wyraźnie niższy niż średnio w 18 miastach wojewódzkich (ok.50)

Organizacje zorientowane w swej działalności na sferę społeczną: przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych; przeciwdziałanie uzależnieniom i patologiom społecznym; przeciwdziałanie bezrobociu oraz rozwój gospodarczy; porządek i bezpieczeństwo publiczne, a tym samym na strategiczne cele LSR, stanowią ok. 30% wszystkich zarejestrowanych NGO w Bydgoszczy. Łącznie we wszystkich podkategoriach „socjalnych” jest ich ponad 400. W rzeczywistości struktura i potencjał NGO przedstawia się nieco inaczej. Większość organizacji działa w dziedzinie sportu, rekreacji, kultury, edukacji, itp. Tamże realizowanych jest najwięcej projektów. Sfera trudnych kwestii społecznych jest wyraźnie mniej reprezentowana. Pokazuje to poniższe zestawienie.

Wykres 4 Organizacje NGO w Bydgoszczy wg dziedziny aktywności (razem: 1331 w styczniu 2016)

Opracowanie własne na podstawie danych Bazy NGO prowadzonej przez Stowarzyszenie Klon/Jawor

W Bydgoszczy brakuje organizacji wspierających i obsługujących sferę społeczną. Brak też zinstytucjonalizowanego wspierającego otoczenia III sektora oraz centrów wsparcia dla organizacji pozarządowych, wolontariatu, szerzej wsparcia dla inicjatyw i aktywności mieszkańców. W Polsce jest ich ponad 380. W Bydgoszczy od października 2015 roku funkcjonuje w strukturach Urzędu Miasta Zespół ds. Wspierania Organizacji Pozarządowych i Wolontariatu. Pozytywnie wyróżnia się MCK w Bydgoszczy, pełniące rolę animatora i generatora kultury miasta i mieszkańców.

Tylko 80 (niecałe 6%) spośród 1331 NGO zarejestrowanych w Bydgoszczy to organizacje pożytku publicznego. Średnio w Polsce to prawie 10%. NGO o statucie organizacji pożytku publicznego mogą korzystać z odpisów 1% podatku dochodowego, co dla wielu jest znaczącym źródłem wsparcia działalności statutowej.

Struktura wieku NGO pokazuje, że powoli, ale systematycznie przybywa nowych (młodych) organizacji, ale znaczna grupa NGO ma już duże doświadczenie i sprawdziła się w działalności. Dobrze to rokuje i stanowi rosnący kapitał społeczny i organizacyjny dla kolejnych inicjatyw służących rozwiązywaniu konkretnych problemów.

Większość organizacji działa na rzecz swojego bezpośredniego „sąsiedztwa” i otoczenia lub w skali gminy/powiatu. Potencjalnie jednak mogą poszerzać tę sferę i współpracować z innymi obszarami i sektorami. To wciąż mało zagospodarowane i uprawiane pole współpracy międzyorganizacyjnej i międzysektorowej. Ta prospołeczna orientacja wzmocniona jest jeszcze przez deklarowane motywacje działalności. Są nimi najczęściej (50-65% wskazań): chęć działania na rzecz ważnych społecznie celów (tzw. misja), chęć działania na rzecz innych ludzi lub idei, chęć rozwiązania konkretnych problemów w społeczeństwie lub w okolicy, chęć realizacji społecznych wizji, pomysłów i pasji założycieli.

Obraz wypełnia się i nieco zmienia, kiedy zobaczymy rzeczywiste formy działania organizacji: największa energia NGO skierowana jest na sferę sportu, kultury, edukacji, rekreacji, imprez i koncertów. To domena prawie $\frac{3}{4}$ wszystkich organizacji. Ponad połowa koncentruje się na świadczeniu usług, a także działaniu na rzecz swoich członków i beneficjentów. Dalsze wskazania uświadamiają wielowątkowość i szerokie spektrum kompetencji organizacji. Mamy na uwadze kompetencje i doświadczenia w dziedzinie informacji, komunikacji, edukacji, prowadzenie debat i animacji grup wsparcia oraz samopomocowych. Dowodzi to dużego, niewykorzystywanego w pełni na rzecz defaworyzowanej sfery socjalnej, potencjału. Warto zwrócić też uwagę na niską pozycję w praktyce NGO takich działań jak: działania lobbingsowe, regulacyjne, kontrolne i ewaluacyjne, promocyjne, badawcze i analityczne. Możemy to potraktować nie tylko jako słabość NGO, ale jako swoisty zasób do dalszej działalności wewnętrznej i współpracy pomiędzy organizacjami oraz sektorami. W rzeczywistych działaniach czy kontaktach organizacje pozarządowe skupiają się na lokalnym środowisku i jego problemach w kilku podstawowych wymiarach jak: lokalna społeczność mieszkańców, inne instytucje i organizacje z tego obszaru, zwłaszcza instytucje samorządowe, oświatowe, lokalne media. Na drugim krańcu – w obszarze słabych kontaktów i relacji, znajdują się partie polityczne, instytucje szczebla krajowego, administracja państwowa. Ciekawe są różnice w zależności od dziedziny, np. sfera kultury wydaje się sprzyjać współpracy i relacjom NGO.

W rozwiązywaniu lokalnych, zwłaszcza socjalnych, kwestii bardzo ważna jest współpraca z samorządem. W deklaracjach badanych NGO wygląda ona bardzo dobrze. Ponad 70 % z nich ocenia wysoko możliwość korzystania z pomocy samorządu i nie dostrzega większych trudności we współpracy. Podobnie jest ze współpracą ze sferą komercyjną - biznesem. NGO potwierdzają rosnące wsparcie finansowe, rzeczowe i organizacyjne ze strony tego sektora. Rezerwy są tu jeszcze duże, bo skala tej współpracy jest wciąż relatywnie i bezwzględnie mała. NGO muszą się jednak nauczyć oferować sponsorom, dobrodziejom i mecenasom coś w zamian. Ważne, że nie potwierdza się przekonanie o niechęci ludzi biznesu do działalności na rzecz sfery publicznej i wspierania samych NGO, na odwrót: nie stwierdzamy niechęci NGO do współpracy z sektorem komercyjnym. Obu brakuje raczej narzędzi i doświadczenia, ale przede wszystkim wzajemnej wiedzy o sobie i (kluczowego w relacjach społecznych) zaufania.

Jednostki pomocnicze samorządu – Osiedla

29 rad osiedli – jednostek pomocniczych samorządu terytorialnego w mieście stanowi jedną z większych i relatywnie efektywnych struktur obywatelskiej aktywności. Działa w nich ponad 500 radnych osiedlowych oraz innych aktywnych mieszkańców niepełniących formalnie funkcji w radach, ale współpracujących z nimi na co dzień. Rady osiedli animują i koordynują wiele działań w społecznościach, które zarazem reprezentują na forum samorządu miasta. Mają szereg praktycznych uprawnień opiniotwórczych, konsultacyjnych, inicjatywnych. Jak widać z analizy budżetu realizują też konkretne przedsięwzięcia w dziedzinie oświaty i wychowania, kultury, sportu, turystyki, organizacji czasu młodych i seniorów. Angażują się skutecznie w pomoc społeczną i mają dobre rozeznanie w tym zakresie. Współpracują z większością instytucji samorządowych (m.in. MOPS). Potencjał sieci rad osiedli należałoby wzmocnić i odmłodzić oraz wesprzeć nowymi formami pracy dostosowanymi do nowych możliwości technologicznych (media) i oczekiwań samych mieszkańców zwłaszcza młodych i wykształconych. To z kolei pozwoliłoby ich potencjał lepiej wykorzystać dla kręgów zagrożonych marginalizacją, wykluczeniem, ubóstwem i anomią.

Od 2013 roku funkcjonuje w Bydgoszczy tzw. „budżet obywatelski”. Kwota 5 mln zł jest oddana do dyspozycji samorządów osiedlowych zgrupowanych w 6 okręgów wyborczych (stąd nazwa programu 5/6”) . W procesie społecznych dyskusji pilotowanych przez rady osiedli, zgłaszania konkretnych pomysłów, wreszcie publicznego głosowania mieszkańców, wybiera się najlepsze (tzn. te, które zdobyły największą liczbę głosów) projekty do realizacji. Całość nadzorowana jest przez urzędników odpowiednich wydziałów Urzędu Miasta związanych głównie z inwestycjami

Inne formy aktywności i partycypacji zorganizowanej - programy, struktury

Konsultacje Społeczne stają się coraz powszechniejszą, a także coraz częściej obligatoryjną zasadą przy podejmowaniu ważnych społecznie decyzji. Zasady i tryb przeprowadzenia konsultacji z mieszkańcami Bydgoszczy reguluje uchwała Nr XII/155/07 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 30 maja 2007 roku. Dotyczą one najczęściej projektów komunikacyjnych realizowanych przez ZDMiKP (inwestycje drogowe, organizacja ruchu, projekty rozwiązań i przebiegów tras samochodowych, pieszych rowerowych, itp.) tylko w okresie 2015/16 roku było konsultowanych kilkanaście dużych projektów (ich wykaz zawiera strona www.ZDMiKP.pl). To nie przypadek, że w tej dziedzinie (komunikacji publicznej i transportu zbiorowego) obserwujemy najbardziej intensywny tryb konsultacji. Tu działają aktywnie lokalne NGO (Stowarzyszenia rowerowe, BSMTp). Drugą taką dziedziną jest sfera kultury, włączająca aktywnie „obywateli kultury” (np. w formule ORK, organizowanych wspólnie z NGO konkursami grantowymi itp.) w proces administrowania kulturą i oddolnego budowania programów. W trzeciej kolejności konsultowane są decyzje i dokumenty strategiczne, jak np. koncepcja ZIT; Strategia rozwoju miasta Bydgoszczy do roku 2030, Koncepcja BIT City, Koncepcja zrównoważonego transportu Bydgoszczy i BTOM. Niekiedy takie konsultacje prowadzone są w formie plebiscytu/konkursu (np. na nazwę centrum handlowego, ronda, skweru, nowych tramwajów) itp. Niewątpliwie mamy do czynienia z powolnym budowaniem kultury współpracy i przewyżniania oporów oraz złych nawyków dla faktycznego i partnerskiego uczestnictwa mieszkańców oraz środowisk zorganizowanych w NGO w procesach planowania, programowania i współdecydowania w sferach publicznych. Wciąż słabym ogniwem procesów partycypacji jest sama informacja i manipulowanie nią przez decydentów. Można powiedzieć, że jesteśmy dopiero na pierwszych szczeblach budowania społecznej drabiny partycypacji.

Struktury i instytucje koordynujące i wspierające sferę oraz działalność sektora społecznego

W Bydgoszczy funkcjonuje niewystarczająca liczba profesjonalnych i wyspecjalizowanych instytucji wsparcia dla NGO. Jednak istnieje w mieście szereg struktur i instytucji, które częściowo spełniają takie role. Najważniejsze z nich to: nowoutworzony Zespół ds. Wspierania Organizacji Pozarządowych i Wolontariatu oraz Rada Działalności Pożytku Publicznego Miasta Bydgoszczy - ciało konsultacyjne samorządu i prezydenta Bydgoszczy. Lokalne NGO aktywne są też w Sejmiku Organizacji Pozarządowych Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz Bydgoskim Forum Inicjatyw Pozarządowych. Nominalnie działa też Kujawsko-Pomorskie Centrum Wspierania Organizacji Pozarządowych, jego główną inicjatywą jest Bydgoski Festiwal Organizacji Pozarządowych – organizowany od 3 lat latem wraz z Miastem Bydgoszcz. Kilka instytucji (w tym głównie MOPS) prowadzi średnio ok. 10 stałych warsztatów terapii zajęciowej. Przedstawiciele 4 bydgoskich organizacji zasiadają w Wojewódzkiej Radzie Działalności Pożytku Publicznego powołanej przez Marszałka Województwa kujawsko-pomorskiego.

Takie struktury i instytucje jak: Powiatowa Społeczna Rada ds. Osób Niepełnosprawnych; Społeczny Zespół ds. polityki rowerowej miasta Bydgoszczy, Forum Obywatelskie: Obywatele Bydgoszczy, Obywatelska Rada Kultury efektywnie uczestniczą w aktywizacji środowisk i działaniach „sektorowych”, ale także na rzecz miasta. Pod koniec 2015 r. powstał w UM Bydgoszczy Zespół ds. Wspierania Organizacji Pozarządowych i Wolontariatu, który pracuje obecnie nad stworzeniem całego systemu wsparcia dla sfery społecznej i NGO w mieście. Jednym z ważniejszych „instrumentów” ma być duże i nowoczesne Bydgoskie Centrum Organizacji Pozarządowych i Wolontariatu. W celu aktywizacji sfery publicznej, w tym NGO potrzebne są jednak kompleksowe rozwiązania prawne i praktyki umożliwiające samorządowi (jego instytucjom) i partnerom społecznym podejmowanie współpracy nie tylko w trybie konkurencji (konkursów, grantów, przetargów), ale także na zasadzie transparentnego „postępowania niekonkurencyjnego”. Aktywizacja społeczna potrzebuje decyzji o podejmowaniu i powierzaniu zadań opartych na rzetelnej analizie potrzeb i celów oraz wzajemnym zaufaniu partnerów. Musi być oparta na przekonaniu o wartości wnoszonej przez nich we wspólne działania dla dobra publicznego.

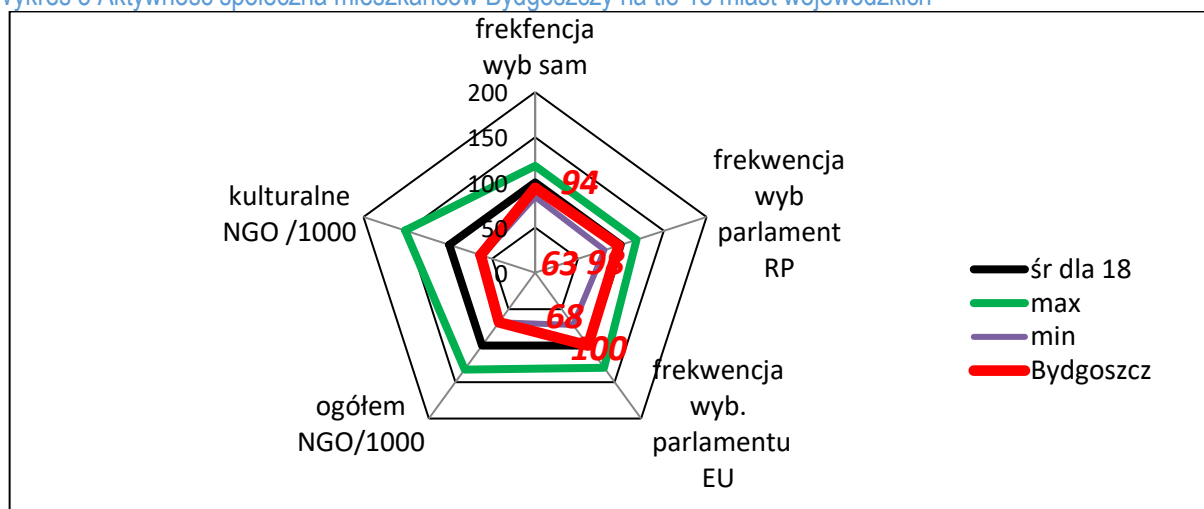
Główną formą aktywizacji i animacji społecznej są działania poszczególnych NGO, jak również grup nieformalnych oraz lokalnych liderów, organizujących każdego roku setki działań („projektów”) w mikro skali. Dotyczą one sfery kultury, organizacji czasu wolnego czy organizacji czasu dzieci i młodzieży. Mniej jest działań na rzecz środowisk zagrożonych i marginalizowanych, choć coraz częściej projekty kulturalno-społeczne (zwłaszcza w rejonie Śródmieścia i Starego Fordonu) obejmują i tę sferę. Jest ona w pewnym stopniu obsługiwana przez parafie katolickie i innych wyznań. W interesującej nas sferze socjalnej działają organizacje o statusie specjalnym, takie jak: Caritas, PCK, LOK, OSP. Bardzo aktywne jest środowisko seniorów oraz najgęstsza w Polsce sieć UTW (najgęstsza w Polsce).

Aktywność społeczna i polityczna

Poziom społecznej aktywności, co wielokrotnie i od lat diagnozujemy, jest w Polsce wciąż bardzo niski i zawężony do kilku dziedzin. Pomału jednak wzrasta i odbudowuje się, m.in. także dzięki powolnemu wzrostowi dobrobytu i poszerzaniu sfery własności prywatnej, odpowiedzialności oraz „samoobsługi” mieszkańców. Procesom tym towarzyszą jednak zjawiska odwrotne, z pewnością niekorzystne dla poszerzania sfery publicznej i aktywnej partycypacji mieszkańców. Mamy na uwadze tendencję do ograniczania i zawłaszczania publicznych przestrzeni (przez inwestorów prywatnych i publicznych), wciąż lekceważący i niejasny stosunek do cudzej własności (publicznej i prywatnej) dominację postaw konsumpcyjnych, zamykanie się w kręgu spraw i karier osobistych, zanik postaw prospołecznych w wielu środowiskach, wreszcie utrwalanie się postaw roszczeniowych i wyuczzonej bezradności, a nawet dziedziczenia jej w kolejnych już pokoleniach i kręgach osób zmarginalizowanych czy zagrożonych patologią. Stosunkowo największą aktywność przejawiamy w dziedzinie uczestnictwa w kulturze, wyborach powszechnych (choć też niżej od standardów społeczeństw zachodnich, a nawet polskich) oraz akcjach protestacyjnych.

Aktywność społeczna i polityczna, której standardowym wskaźnikiem jest udział mieszkańców w wyborach, utrzymuje się od lat na stabilnym, ale zarazem niskim poziomie. Odstajemy w tej dziedzinie in minus jako społeczeństwo (w skali europejskiej), a jako miasto. Pokazuje to poniższy diagram:

Wykres 5 Aktywność społeczna mieszkańców Bydgoszczy na tle 18 miast wojewódzkich

Opracowanie własne na podstawie danych PKW oraz „Raporty na temat wielkich miast Polski – Bydgoszcz” PWC

Wnioski i rekomendacje

- I. W ramach możliwości JST tworzenie „prawa lokalnego” (dobrych regulacji i przepisów, zasad, standardów, kultury administracyjnej i decyzyjnej) wspierającego procesy aktywizacji i partycypacji, zapobiegającego wykluczaniu bądź marginalizacji osób, ale i całych grup, środowisk i „segmentów” społecznych miasta. Np. poprzez obligatoryjność informowania, konsultowania, opiniowania, uczestniczenia (podmiotów i beneficjentów) w podejmowaniu decyzji na wszystkich etapach projektów i programów publicznych. Przyjęcie, jako paradygmatu, zasady subsydiarności władz w stosunku do mieszkańców i obywateli.
- II. Tworzenie „instytucji” sprzyjających współpracy, partycypacji i współodpowiedzialności. Lokalne środowisko NGO nie wykorzystuje możliwości i korzyści płynących ze współpracy i wymiany doświadczeń, skupiając się na działaniach własnych, współdziałając jedynie przy okazjonalnych aktywnościach. Wymaga to stworzenia sieci i instytucji współpracy i koordynacji, sprawniejszego przepływu informacji tworzenia i bieżącej aktualizacji baz danych umiejętności korzystania z nich. Bydgoszcz jest w tym zakresie mocno zapóźniona. Nadzieję rokuje najnowsze inicjatywy w tej dziedzinie. Muszą one być jednak pilotowane przez same NGO jeśli mają być społecznie akceptowane, legitymizowane i skuteczne.
- III. Poszerzanie wiedzy i kompetencji obywatelskich wszystkich partnerów społecznych. Tworzenie i dostosowywanie narzędzi do rozwiązywania konkretnych problemów, diagnozowania ich źródeł. Uczenia i rozwijania zdolności i umiejętności samodzielnego diagnozowania i rozwiązywania problemów społecznych także beneficjentów programów pomocowych i interwencyjnych itp. Ważna rola w tych działaniach przypada mediom publicznym i społecznościowym. Media nie powinny być substytutem opinii publicznej i wytwarzać „szklany sufit” pomiędzy władzą a społeczeństwem.

Powinny umożliwiać artykułowanie i upowszechnianie najważniejszych kwestii społecznych. Dzięki technologiom cyfrowym jest to dziś wyjątkowo ważny, skuteczny łatwo dostępny i tani instrument.

- IV. Do kluczowych problemów warunkujących aktywność organizacji pozarządowych należy finansowanie ich działalności. Organizacje mają coraz więcej możliwości i kierunków aplikowania np. o fundusze unijne, sektorowe, ministerialne, fundacyjne, grantowe, komercyjne, ale mają w tym zakresie małą wiedzę i boją się podejmowania zobowiązań. Wymaga to dalszej pracy organizacyjnej edukacyjnej i usprawniania systemu informacji oraz współpracy w między NGO-sami oraz wsparcia ich w tym zakresie przez same instytucje donatorów. Niedostatecznie wykorzystywanym źródłem środków mogą być odpisy z 1% podatku dochodowego.
- V. Problemem jest duża grupa organizacji istniejących jedynie formalnie pozostając w stanie uśpienia i bierności, nie realizujących misji, do której zostały powołane. Liczna grupa NGO działa jedynie okazjonalnie - od projektu do projektu lub w festiwalowych cyklach. Potrzebna jest środowiskowa i społeczna refleksja nad ich rzeczywistymi funkcjami i promocja większego uspołecznienia i użyteczności działań tych organizacji, zwłaszcza na rzecz środowisk oraz obszarów społecznie zaniedbanych. Wymaga to stałego monitoringu i ewaluacji. Inspirującą i motywującą rolę mogą i powinni odegrać tu nowi lokalni liderzy obywatelskiej postawy i służby publicznej.

Zwiększenie aktywności i „samopomoc” ze strony mieszkańców jest możliwe i konieczne, poprzez angażowanie ich i włączanie w konkretne lokalne działania i inicjatywy na rzecz otoczenia i samych siebie. NGO powinny bardziej zbliżyć się i wniknąć w lokalne problemy i ich rozwiązywanie. Zwłaszcza te trudne, związane ze sferą socjalną: grupami i środowiskami defaworyzowanymi, zagrożonymi patologią, marginalizowanymi czy już wykluczonymi społecznie. Dużą rolę w realizacji tych postulatów i konkretnych programów powinny odegrać istniejące struktury samorządowe i inne sieci i instytucje ukorzenione w tkance miejskiej: rady osiedli, rady parafialne, komisje RM, profesjonalne instytucje pomocowe, instytucje kultury i media. Jednak przede wszystkim same NGO i ich aktywiści i liderzy. Na początek powinny zadbać o szerszą i skuteczniejszą promocję swoich idei, misji, projektów i działań, aby uzyskać społeczną legitymizację i poczucie sensu i użyteczności swojej pracy.

7. Edukacja

Definicja

Edukacja – ogół oddziaływań instytucjonalnych i nieinstytucjonalnych, systematycznych, zaplanowanych służących formowaniu się (zmienianiu, rozwijaniu) zdolności życiowych człowieka (np. współpracy, zaangażowania, odpowiedzialności). Zdolności życiowe mogą dotyczyć wielu obszarów funkcjonowania człowieka.

Analizując obszar edukacja odnosi się do następujących jej zakresów: edukacja formalna (szkolna, „kursowa”), edukacja nieformalna (aktywność edukacyjna w stowarzyszeniach, doświadczenia zdobywane w środowisku lokalnym, poprzez organizowanie różnorodnych działań, animacja) oraz edukacja akcydentalna (ad hoc) – wynikająca z codziennych sytuacji, niespodziewanych, jednorazowych.

Syntetyczna charakterystyka obszaru LSR

W zakresie edukacji analizowany obszar obejmuje publiczne i niepubliczne instytucje oświatowe (przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły średnie – szkoły zawodowe, technika, licea, szkoły policealne, centra kształcenia ustawicznego, uczelnie wyższe), specjalistyczne ośrodki szkolno-wychowawcze, ośrodki wsparcia dzieci i młodzieży oraz dorosłych z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym (np. świetlice środowiskowe), szkoły języków obcych.

Podmiotami działań edukacyjnych są dzieci, młodzież i ich rodzice. W edukacji biorą udział dyrekcje szkół, pedagodzy, nauczyciele. Na obszar edukacji składają się także podejmowane (lub niepodejmowane a potrzebne środowiskowo) pozaformalne działania edukacyjne adresowane do grup zagrożonych wykluczeniem (w tym doradztwo zawodowe, przedsiębiorczość dla młodzieży i bezrobotnych mieszkańców).

W edukacji zawierają się przedsięwzięcia instytucji formalnych integrujące, włączające, angażujące całą społeczność lokalną. Obszar ten obejmuje każdą aktywność edukacyjną mającą na celu tworzenie społeczeństwa aktywnego, zaangażowanego w sprawy lokalnych wspólnot, a tym samym przeciwdziałające marginalizacji.

Diagnoza obszaru LSR

Kształcenie dzieci i młodzieży

Odtworzenie mapy instytucji edukacyjnych w badanych jednostkach urbanistycznych dostarcza trudności ze względu na brak wykazów placówek funkcjonujących w obrębie poszczególnych jednostek urbanistycznych, objętych LSR. Ponadto obwody szkolne szkół rejonowych nie pokrywają się z geografiami podziału na jednostki urbanistyczne miasta. Dzieci z sąsiadujących ze sobą jednostek często uczęszczają do szkół, które są najbliżej lub które wybiorą im rodzice. Wiele szkół podstawowych jest częścią zespołów szkół.

Zebrane dane i badania terenowe pozwalają stwierdzić, że w jednostkach urbanistycznych objętych badaniem funkcjonują 32 przedszkola (w tym 12 publicznych i 20 niepublicznych). Z przeprowadzonych wywiadów indywidualnych oraz wskaźników dotyczących miejsc przedszkolnych wynika, że w diagnozowanych jednostkach urbanistycznych, objętych LSR, liczba miejsc w przedszkolach jest wystarczająca, ale występują bariery finansowe związane z udziałem dzieci w edukacji przedszkolnej oraz oferta niektórych placówek publicznych określana jest jako niewystarczająca. Lukę edukacyjną, w tym zakresie uzupełniają efektywnie placówki niepubliczne (dane UM).

Z badań wynika, iż rodzicom zależy przede wszystkim na indywidualizacji nauczania, bezpieczeństwie, otwartości szkoły na współpracę z rodzicami i wsłuchanie się w ich potrzeby (partycypacyjny model edukacji).

Na obszarze objętym LSR funkcjonuje 18 szkół podstawowych w tym 17 publicznych. Warto jednak zaznaczyć, że dzieci z objętych diagnozą jednostek urbanistycznych, uczęszczają także do wielu innych szkół podstawowych w mieście: niepublicznych szkół podstawowych, szkół sportowych. Podobnie w przypadku gimnazjów, część z nich funkcjonuje w zespołach szkół ze szkołami podstawowymi, inne tworzą zespoły z liceami lub innymi średnimi szkołami zawodowymi. W badanych jednostkach urbanistycznych, objętych LSR, funkcjonuje 17 gimnazjów. Do pozostałych gimnazjów publicznych, mimo że terytorialnie mieszczą się one w objętych badaniem jednostkach urbanistycznych nierzadko uczęszczają dzieci z terenu całego miasta. Dla absolwentów gimnazjów problemem jest wybór drogi dalszego kształcenia. Na diagnozowanym terenie istnieje niewiele publicznych placówek szkolnictwa ponadgimnazjalnego. Najliczniej reprezentowane są licea ogólnokształcące, do których uczęszcza młodzież z całego miasta. Zdaniem mieszkańców diagnozowanych jednostek urbanistycznych oraz osób zainteresowanych problemami edukacji, tylko oferta niepublicznych szkół zawodowych pozwala młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych i o niskim kapitale kulturowym zdobywać jakiejkolwiek kwalifikacje pozwalające funkcjonować na rynku pracy. Z wywiadów indywidualnych wynika, że do takiego stanu rzeczy przyczynia się również ścieżka edukacyjna, która pozbawiona jest edukacji technicznej, wspierającej kompetencje techniczne, praktyczne, manualne, dzieci zarówno w szkołach podstawowych, jak i gimnazjach (wywiady, programy nauczania). Ponadto w szkołach brakuje, na każdym szczeblu kształcenia profesjonalnych projektów rozwijających kompetencje przedsiębiorcze zarówno nauczycieli, jak i uczniów. Brak coachów czy liderów wyznaczających kierunki szkolnej edukacji przedsiębiorczości (wywiady z dyrektorami szkół, analiza programów nauczania). Wynika to przede wszystkim z uzależnienia publicznych instytucji edukacyjnych od decyzji samorządu miasta, tym samym ograniczone są możliwości wprowadzania innowacji edukacyjnych kluczowych w edukacji przedsiębiorczości.

Sześć spośród szkół publicznych w badanych jednostkach urbanistycznych znajduje się w najniższych rankingach wyników na sprawdzianie klas VI w 2015 roku. Ich rozmieszczenie pokrywa się z mapą koniecznej wzmożonej interwencji socjalnej. Szkoły dysponują dobrą infrastrukturą. Ilość sal lekcyjnych (przy zmniejszającej się liczbie uczniów) i ich wyposażenie odpowiadają potrzebom środowiska szkolnego.

W jednostkach urbanistycznych objętych diagnozą funkcjonują inne publiczne i niepubliczne podmioty edukacyjne albo wspierające rozwój dzieci i młodzieży. Należą do nich prywatne szkoły języków obcych, szkoły tańca – niedostępne lub trudnodostępne dla dzieci i młodzieży ze środowisk zagrożonych wykluczeniem. Nieliczne biblioteki miejskie prowadzące działalność edukacyjną, których współpraca ze szkołami w poszczególnych jednostkach urbanistycznych jest okazjonalna i fragmentaryczna. Zidentyfikowano działalność tylko trzech świetlic środowiskowych. Badania wskazują natomiast ogromne potrzeby dzieci w tym zakresie. Konsultacje społeczne pokazały, że mieszkańcy dostrzegali istotny brak rozwiązań wspierających edukacyjne i wychowawcze funkcjonowanie dzieci w obszarze objętym LSR.

Wszystkie szkoły publiczne i niepubliczne realizują pewne formy działalności środowiskowej (należą do nich festyny świąteczne dla dzieci uczęszczających do tych placówek i ich rodziców, dni otwarte, sporadyczna współpraca ze środowiskowymi instytucjami opieki nad seniorami, okazjonalne działania na rzecz społeczności lokalnej itp.). Uczestnicy spotkań konsultacyjnych oraz respondenci IDI podkreślali jednak niedostatek działań tego rodzaju, które przeciwdziałają zanikowi instytucji sąsiedztwa, coraz bardziej obserwowanej i dotkliwej anomii. W wywiadach indywidualnych dyrektorzy szkół zwracali uwagę na potencjał zawodowy, jak i społeczny rodziców, którzy są mieszkańcami diagnozowanych jednostek urbanistycznych, a których można próbować zaktywizować na rzecz działań środowiskowych (tego rodzaju działania powoli są wprowadzane w Fordonie). Tego rodzaju edukacja rozwijałaby aktywność społeczną, poznawczą uczniów (młodych mieszkańców, również z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym). Placówki rzadko organizują dla dzieci i młodzieży zajęcia poza zajęciami pozalekcyjnymi, należącymi do podstawowego planu dydaktyczno-wychowawczego szkół. Nie wykorzystują możliwości, jakie daje oferta edukacji pozaformalnej (Strategia Rozwoju Edukacji Miasta Bydgoszczy na lata 2013-2020).

W badanych szkołach funkcjonują świetlice szkolne (dla dzieci klas I-III). Natomiast brak jest form opieki dla dzieci starszych. Dyrektorzy i pedagodzy szkolni badanych placówek sygnalizują dużą popularność organizowanych dla uczniów pogadanek, zabaw edukacyjnych, prewencyjnych z udziałem Policji, Straży Miejskiej, WORD. Współpracują także z ośrodkami pomocy społecznej, szczególnie w zakresie pomocy dla dzieci zagrożonych wykluczeniem społecznym, jednak ciągle dostrzegają deficyt środowiskowych form wspierania dzieci ze środowisk zagrożonych wykluczeniem. Szkoły rzadko podejmują współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi.

Na terenie diagnozowanych jednostek istnieją tereny/obszary niezagospodarowane (Okole, Wilczak, Błonie, Fordon), które stają się miejscem spotkań grup zdemoralizowanych, tym samym stają się miejscem potencjalnych zagrożeń, przede wszystkim dla młodzieży szkolnej zagrożonej wykluczeniem społecznym podatnej na wpływy zewnętrzne. Obszary te to materialny zasób badanych jednostek do wykorzystania dla organizowania społeczności lokalnej (np. festyny).

Równocześnie stwierdza się ograniczony dostęp dzieci i młodzieży ze środowisk zagrożonych wykluczeniem do podmiotów edukacyjnych i wspierających rozwój. Wynika to z jednej strony z niskich zasobów materialnych (do placówek często trzeba dojechać, ponieważ rozrzucone są po całej Bydgoszczy, jak również zapłacić za udział w zajęciach, np. Pałac Młodzieży), z drugiej strony brak wiedzy o ofercie, ponieważ rodzice nie są zainteresowani rozwojem dzieci (rodziny dysfunkcyjne).

Kształcenie ustawiczne

Dorośli Bydgoszczanie (także z obszaru objętego diagnozą LGD) mogą uzupełniać kwalifikacje zawodowe w publicznych i niepublicznych instytucjach oświatowych. Należą do nich: centra kształcenia ustawicznego, szkoły policealne, średnie szkoły dla dorosłych, ochotnicze hufce pracy.

Na terenie objętym diagnozą funkcjonuje 47 instytucji kształcenia dorosłych. Szkoły policealne kierują swoją bardzo szeroką ofertę edukacyjną do absolwentów szkół licealnych. Proponują kształcenie zawodowe (także na poziomie technika) obejmujące zawody z szeroko rozumianego sektora usług, m. in. opiekuńczych, hotelarskich, medycznych, handlowych, żywieniowych, ogrodniczych, logistycznych, artystycznych; sektora administracji, bezpieczeństwa itp. Ich szeroka oferta wskazuje na rosnący popyt bydgoszczan i mieszkańców okolicznych gmin kształceniem na poziomie zawodowym, dającym konkretne, udokumentowane kwalifikacje zawodowe. Oferta publicznych i niepublicznych instytucji kształcenia ustawicznego i policealnego jest szeroka i elastyczna (także w zakresie kształcenia w trybie zaocznym). Problem stanowi popularyzowanie wiedzy na temat dostępności szerokiej oferty kształcenia zarówno wśród uczniów, jak i nauczycieli i mieszkańców.

Mieszkańcy jednostek urbanistycznych objętych LSR mogą zdobywać i podnosić kwalifikacje zawodowe także w innych centrach edukacyjnych na terenie Bydgoszczy, które organizują liczne kursy zawodowe, kwalifikacyjne, doskonalące. Wśród wszystkich wyżej wymienionych ofert przeważają te kierowane do osób, które mają wyraźnie określone cele rozwoju zawodowego (absolwenci szkół wyższych, osoby uzupełniające kwalifikacje na poziomie policealnym, maturalnym i pomaturalnym). Znacznie węższa wydaje się być oferta kierowana do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, absolwentów szkół zawodowych (osób, które posiadają zawodowe kwalifikacje niepotrzebne z punktu widzenia współczesnego rynku pracy) oraz absolwentów gimnazjów, którzy nie podjęli żadnego kształcenia zawodowego. Przygotowanie ofert szkoleń zawodowych kierowanych do tych osób powinno być jednak połączone ze środowiskową ofertą doradztwa zawodowego i winno być realizowane we współpracy z ośrodkami pomocy społecznej. Efekt włączenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym można by uzyskać tylko dzięki realizowaniu przedsięwzięć polegających na jednoczesnym diagnozowaniu rynku pracy (w zakresie poszukiwanych specjalistów i rozwijających się branż), ofert edukacyjnych oraz diagnozowaniu potrzeb i predyspozycji indywidualnych osób.

W opinii badanych brakuje miejsc, w których mieszkańcy mogą bezpłatnie poddać diagnozie własne kompetencje i zasoby (także zawodowe). Słaba jest także wiedza mieszkańców o ofercie publicznych służb zatrudnienia i usług w zakresie doradztwa zawodowego dot. lokalnego rynku pracy oraz dostępność usług brokerskich w kontekście edukacji zawodowej.

Równocześnie oferta w zakresie kształcenia ustawicznego nie jest spójna z potrzebami rynku pracy. Bardzo często jest konsekwencją mody, a nie konsultacji z pracodawcami i instytucjami rynku pracy. Przekłada się to niedopasowanie profili zawodowych do dynamicznie zmieniających się potrzeb pracodawców (Monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych, Informacja sygnalna za I półrocze 2015-m. Bydgoszcz, PUP Bydgoszcz)

Szkolnictwo wyższe

Liczba studentów w szkołach wyższych w Polsce od 2006 roku stale maleje. W roku akademickim 2013/2014 w 438 szkołach wyższych wszystkich typów kształciło się 1549,9 tys. studentów, w tym w 146 filiach i zamiejscowych podstawowych jednostkach organizacyjnych 81,5 tys. studentów oraz w 97 zamiejscowych ośrodkach dydaktycznych i punktach konsultacyjnych - 13,4 tys. studentów.

Liczba studentów i potencjał naukowy Bydgoszczy w porównaniu do innych miast nie jest najlepszy, ale mimo wszystko największy w regionie. Znaczna jest wieloprofilowość uczelni bydgoskich: humanistyczna, techniczna, rolnicza, medyczna, artystyczna, hotelarsko-turystyczna, ochrony środowiska, zarządzania, informatyczna, administracji, teologiczna. Mimo dużej liczby uczelni oraz bogatej ofercie akademickiej, Bydgoszcz wśród miast wojewódzkich, posiada najniższy odsetek studentów na 10 tys. mieszkańców w całej Polsce.

W obszarze objętym diagnozą funkcjonują uczelnie publiczne: Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy, Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego, Collegium Medicum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika; niepubliczne: Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa, Wyższa Szkoła Informatyki i Umiejętności, Wyższa Szkoła Bankowa w Toruniu Wydział Zarządzania i Finansów w Bydgoszczy, Wyższa Szkoła Służb Lotniczych, Wyższa Szkoła Nauk o Zdrowiu, Bydgoska Szkoła Wyższa, Wyższa Szkoła Gospodarki, Bydgoska Wyższa Szkoła Główna, Wyższe Seminarium Duchowne.

Uczelnie publiczne i niepubliczne realizują i realizowały w poprzednim okresie programowania liczne projekty ze środków strukturalnych podnoszące kompetencje studentów i kadry akademickiej. Realizacja projektów przekładała się także na rozbudowę infrastruktury bydgoskich uczelni, która jednak niestety bardzo często nie mogła być wykorzystywana przez lokalną społeczność (kwestie dotyczące pomocy publicznej). Oprócz standardowej oferty studiów I i II stopnia ośrodki akademickie mają także bardzo szeroką ofertę studiów podyplomowych (łącznie kilkadziesiąt oferowanych kierunków).

Uczelnie prowadzą działalność środowiskową oraz podejmują inicjatywy angażujące partnerów środowiskowych. Uczelnie podejmują także współpracę w zakresie organizowania cieszącego się dużą popularnością bydgoskiego Festiwalu Nauki. Prawie przy każdej uczelni (UKW, WSG, WSS, WSB, BSW, UTP) funkcjonują Uniwersytety Trzeciego Wieku, otwarte dla wszystkich chętnych do uczestnictwa w tego rodzaju aktywności seniorów (uczestnictwo jest odpłatne).

Absolwenci Uniwersytetów oraz uczelni niepublicznych o profilu humanistycznym i społecznym, w przypadku słabej znajomości języka obcego na bydgoskim rynku pracy mają trudności w znalezieniu ofert odpowiadających ich kwalifikacjom. Wydaje się, że w lepszej sytuacji są absolwenci kierunków i uczelni technicznych, którzy ze względu na strategiczne kierunki rozwoju naszego województwa mają większe szanse na rynku pracy.

Kluczowe problemy

- Niskie kompetencje społeczne oraz kompetencje zawodowe niedostosowane do potrzeb rynku pracy
- Niewykorzystanie potencjału mieszkańców, uczniów i rodziców w działaniach na rzecz rozwoju inicjatyw edukacyjnych - brak przestrzeni dla inicjatyw oddolnych oraz niewystarczająca współpraca z liderami środowiska lokalnego

- Brak środowiskowych instytucji wspierających dzieci i młodzież z rodzin dysfunkcyjnych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz pozostałych mieszkańców
- Słabe wykorzystanie infrastruktury publicznej (także szkół) zakupionej w ramach dotacji UE na działania lokalne organizowane przez społeczność

8. Kultura

Definicja kultury

Przez pojęcie kultury na potrzeby niniejszej Strategii rozumiany jest całokształt elementów dorobku społecznego, funkcjonujących w danej grupie wartości i ideałów, wytworów materialnych i niematerialnych mogących stanowić źródło inspiracji i aktywności.

Instytucje kultury

W jednostkach objętych Lokalną Strategią Rozwoju panują wyraźnie różne warunki do prowadzenia działalności kulturalnej. Wynikają one z następujących czynników:

- położenie w obrębie miasta,
- specyfika zabudowy oraz plany zagospodarowania przestrzennego,
- uwarunkowania historyczne, społeczne i kulturowe.

Wpływają one w sposób znaczący na gotowość i możliwość podejmowania nowych inwestycji, uprzywilejowując lub wykluczając poszczególne jednostki urbanistyczne, co przekłada się bezpośrednio na sytuację lokalnych społeczności.

Problematyka

Uczestnictwo w kulturze związane jest w wieloma czynnikami. Znaczącą rolę odgrywać tu będą zarówno elementy zewnętrzne, związane między innymi z dostępnością oraz wachlarzem usług kulturalnych, jak i wewnętrzne, wynikające z indywidualnej sytuacji potencjalnego uczestnika (np. finansowej) i jego potrzeb (niskie lub wysokie). Ogólnopolski raport „Kultura w 2014 roku” wskazuje, że choć wzrosły wydatki państwa i samorządów na kulturę, to wydatki w gospodarstwach domowych na ten cel maleją. Problem z niskim poziomem uczestnictwa Polaków w kulturze, który obnażany jest w kolejnych raportach z badań (ogólnych i dotyczących poszczególnych sektorów), w tym również niższym w porównaniu do obywateli innych krajów Unii Europejskiej (np. „Cultural Access and Participation”, Eurobarometer, 2014) został dostrzeżony przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, stąd chociażby program „Kultura Dostępna”. Zarówno w badaniach ogólnopolskich, jak i badaniach przeprowadzonych w samej Bydgoszczy („Diagnoza systemu kultury Bydgoszczy”, Wyższa Szkoła Gospodarki, 2012) pojawiają się te same przyczyny i uzasadnienia braku lub niewielkiego uczestnictwa w kulturze. Są to: nieadekwatność oferty kulturalnej („to nie jest dla mnie”), brak czasu, brak pieniędzy, problemy z dotarciem na wydarzenie, dostęp do informacji (szum informacyjny, ograniczona dostępność do informacji itd.). Wyniki przeprowadzanych badań wskazują również, że wśród części potencjalnych odbiorców brak jest chęci do uczestnictwa w kulturze oraz brak potrzeb kulturalnych. Wśród przyczyn takiego stanu rzeczy wskazuje się między innymi na słabe przygotowanie do świadomego uczestnictwa w kulturze oraz niski stan edukacji kulturalnej (związany zarówno z miejscem edukacji kulturalnej w programach szkolnych, jak i potoczne wiązanie kultury tylko z rozrywką lub tzw. kulturą wysoką – w obiegowej opinii niezrozumiałą i niedostępną dla przeciętnego obywatela).

Działalność kulturalna oraz sfera usług kultury w kontekście budowania strategii lokalnej jest obszarem problematycznym z kilku powodów. Po pierwsze, oddziaływanie społeczno-kulturowe wydarzeń kulturalnych (bez względu na to czy organizowane są przez instytucje samorządowe czy organizacje pozarządowe) nie może i nie powinno być zamykane w określonych granicach. Powinny one służyć zarówno społeczności lokalnej w intensyfikacji procesów integracyjnych i kształtowaniu tożsamości, jak i sprzyjać ożywianiu życia kulturalnego miasta w ogóle.

Po drugie, mieszkańcy poszczególnych jednostek urbanistycznych realizują potrzeby kulturalne poza miejscem zamieszkania z wielu różnych przyczyn (podobnie jak mieszkańcy innych części Bydgoszczy), co nie zawsze wynika z braku oferty kulturalnej czy jej słabej oceny. W wielu wypadkach jest to związane ze specyfiką współczesnego stylu życia, np. praca poza miejscem zamieszkania, konieczność wielokrotnego w ciągu dnia przemieszczania się, uzależnienie od pomocy innych osób czy wreszcie poszukiwaniem bardzo specyficznych i nietypowych form.

Należy stwierdzić, że jakość i ilość usług kulturalnych jest jednym z istotnych czynników przy ocenie jakości życia mieszkańców, ale nie zawsze przekłada się w sposób istotny na korzystanie z nich. W wielu przypadkach, jak pokazują doświadczenia wielu inicjatyw bydgoskich oraz z innych miast, potrzeby kulturalne mają jedynie charakter deklaracyjny i silnie wiążą się z sytuacją socjoekonomiczną. Jakkolwiek w wymiarze ideowym uczestnictwo w kulturze uznawane jest za ważne, niekoniecznie musi się wiązać z określonymi postawami i zachowaniami (np. brak kompetencji kulturalnych). Warto przy tym przypomnieć, że wydatki na kulturę i rozrywkę są pierwszymi, które ulegają redukcji w przypadku pogorszenia się sytuacji materialnej i życiowej (bezrobocie, utrata pracy, poważna choroba). Istotne jest zatem, aby oferta kulturalna dla terenów, których mieszkańcy są kategorizowani jako wykluczeni społecznie lub zagrożeni wykluczeniem, gdzie występuje wysoki poziom bezrobocia i ubóstwa, uwzględniała ten czynnik.

Konsultacje społeczne, wywiady pogłębione, rozmowy indywidualne, a także wypowiedzi anonimowe publikowane na licznych stronach internetowych pozwalają zidentyfikować szereg problemów i barier rozwoju kultury w Bydgoszczy, w tym szczególnie na obszarach objętych Lokalną Strategią Rozwoju. Mapowanie problemów kultury jest szczególnie trudne, gdyż nie wszystkie hipotezy, przypuszczenia i intuicje można w sposób precyzyjny zbadać. Wiele danych statystycznych dotyczących uczestnictwa

w kulturze jest niekompletnych lub nie pozwala na wyciąganie wniosków ogólnych. Przykładowo, nie można sprawdzić, ilu mieszkańców poszczególnych jednostek urbanistycznych uczęszcza na spektakle do Teatru Polskiego im. Hieronima Konieczki w Bydgoszczy. Nie zawsze lokalizacja instytucji będzie umożliwiała skoncentrowanie się na budowaniu oferty programowej dedykowanej mieszkańcom najbliższej okolicy. Kwestie te pojawiały się wielokrotnie podczas spotkań konsultacyjnych oraz w badaniu ankietowym.

Jednostki bezpośrednio sąsiadujące z „uprzywilejowanym” Śródmieściem, poza nielicznymi inicjatywami społecznymi, prywatnymi – pozostają zapomniane. Ze względu na niewielkie odległości wydaje się, że nieopłacalne jest organizowanie kolejnych domów kultury czy świetlic lub dedykowanie konkretnej oferty dla mieszkańców, jednak takie potrzeby artykułowane są przez społeczność lokalną.

Rola kultury w rozwoju lokalnym na obszarze objętym Lokalną Strategią Rozwoju

Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju charakteryzuje duże zróżnicowanie potencjału kulturalnego. Dotyczy ono przede wszystkim dostępności infrastrukturalnej – wiele inicjatyw oddolnych nie ma szans na realizację ze względu na brak odpowiednich miejsc na ich wdrażanie (rozumiany literalnie jako brak przestrzeni do zagospodarowania lub wysokie koszty dostosowania do użytku) lub ich ograniczoną dostępność (wynikające między innymi z kosztami wynajmów, dostosowania lub doposażenia pomieszczeń, wykorzystywaniem pomieszczeń do celów komercyjnych itp.). Kolejny kluczowy problem stanowi struktura społeczna mieszkańców poszczególnych jednostek urbanistycznych. Spotkania konsultacyjne przeprowadzone w poszczególnych jednostkach wyraźnie wykazały duże zróżnicowanie pod względem zasobów finansowych, sytuacji zawodowej, wykształcenia oraz oczekiwanych form wsparcia, przy jednoczesnym braku integracji wewnętrznej, niechęci do zmian i podejmowania aktywności. Należy jednak zwrócić uwagę, że mieszkańcy podkreślali deficyt inicjatyw kulturalnych i społeczno-kulturalnych w miejscu zamieszkania, ich ograniczoną dostępność (limitowana liczba miejsc, wysokość opłat), a także trudności w uzyskiwaniu aktualnych i kompletnych informacji na temat bieżących wydarzeń, działań, zajęć itp. Jednocześnie zwracali uwagę na rolę działalności kulturalnej i uczestnictwa w kulturze w procesie wychowywania dzieci i młodzieży oraz zapobieganiu patologiom społecznym (szczególnie kontekst uzależnień oraz przemocy), a także wskazania możliwości alternatywnego i aktywnego spędzania czasu wolnego przez wszystkie grupy społeczne. Skuteczność podejmowanych nowych inicjatyw powinna być stymulowana poprzez promowanie „dobrych praktyk”, tj. wspieranie lokalnych liderów i działaczy społecznych oraz inicjatyw, angażowanie doświadczonych organizacji pozarządowych, instytucji i innych podmiotów (przenoszenie doświadczeń), ale też możliwie jak największe aktywizowanie lokalnych społeczności. W trakcie konsultacji i warsztatów mieszkańcy wskazywali, że liczba oddolnych działaczy, aktywistów czy animatorów jest w ich jednostkach urbanistycznych niewystarczająca lub ich działalność związana jest z określonym (lecz nie uniwersalnym) obszarem aktywności. Wielokrotnie wskazywano również na fakt prowadzenia tego typu działalności charytatywnie, w wolnym czasie, co – choć jest odbierane pozytywnie – okazuje się niewystarczające. Szczególnie istotne w tym kontekście wydaje się przygotowanie animatorów do pracy z osobami wykluczonymi społecznie oraz z grupami o specjalnych potrzebach.

Warto zauważyć, że mieszkańcy poszczególnych jednostek objętych LSR dostrzegają pozytywne działania i przykłady ożywiania swoich dzielnic. Szczególnie podkreślane jest to w przypadku Wyspy Młyńskiej, która dzięki rewitalizacji i udostępnieniu jej mieszkańcom stała się ważnym punktem na mapie spotkań towarzyskich, czasu wolnego czy wydarzeń kulturalnych. Podobne nadzieje wyrażają mieszkańcy Fordonu w kontekście chociażby remontu dawnej synagogi czy mieszkańcy Okola i Wilczaka w odniesieniu do zagospodarowania i rewitalizacji terenów nad Kanałem Bydgoskim. Dostrzegane są również inne inicjatywy kulturalne – związane z okresem świątecznym czy np. Święto Starego Fordonu – i wyrażane potrzeby ich kontynuowania w kolejnych latach.

Powodzenie oraz zintegrowanie działań powinno być również powiązane ze zwiększeniem zaangażowania bydgoskiego środowiska akademickiego. Wsparcie naukowe, przeprowadzenie kompleksowych badań czy wreszcie przynajmniej częściowe pełnienie funkcji liderów lokalnych mogą być wymieniane jako zadania dla środowisk uniwersytetów i uczelni prywatnych działających na obszarze objętym LSR. Warto przy tym zaznaczyć, że z zaangażowaniem środowiska akademickiego oraz z przykładem współpracy między różnymi podmiotami mieliśmy w Bydgoszczy do czynienia w ramach starań o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury, działaniach związanych z Forum Kultury Bydgoskiej czy wreszcie w ramach Obywatelskiej Rady Kultury. Potencjał tych inicjatyw warty jest wykorzystania i kontynuowania, nawet w mniejszym (węższym) zakresie.

Uwzględniając te uwarunkowania wyróżnić można główne osie problemowe występujące na obszarze:

- niewystarczająca liczba animatorów kultury i wykształconych w tym kierunku osób oraz podmiotów skłonnych do pracy z różnymi grupami społecznymi,
- niewystarczająca dostępność i ograniczenia w dostępie do oferty kulturalnej,
- brak pełnej informacji na temat oferty kulturalnej oraz podejmowanych inicjatywach o charakterze kulturalno-społecznym, w tym również nieświadomość możliwości realizowania własnych przedsięwzięć,
- ograniczenia infrastrukturalne i lokalizacyjne,
- brak aktywności oddolnej mieszkańców oraz poczucie niemocy i brak wiary w skuteczność podejmowanych działań,
- negatywne stereotypy na temat poszczególnych jednostek urbanistycznych i ich mieszkańców,

które znajdują wprost rozwinięcie w sformułowanych celach ogólnych i szczegółowych niniejszej diagnozy. Warto podkreślić, że realizacja zadań o charakterze kulturalnym (społeczno-kulturalnym) powinna w stymulujący sposób wpłynąć na ożywienie społeczne mieszkańców na obszarze objętym Lokalną Strategią Rozwoju, a jednocześnie stanowić może podstawowe narzędzie

przyczyniające się do zmniejszania skali wykluczenia społecznego (profilaktyka oraz działania na rzecz niwelowania skutków). Jednocześnie należy podkreślić, że sektor kultury i usług kulturalnych w jednostkach urbanistycznych może być elementem stymulującym do tworzenia nowych miejsc pracy (zgodnie z raportem KEA EconomicAffairs „The Economy of Culture in Europe” podkreślającym potencjał sektora kultury i przemysłów kreatywnych dla rynku pracy) oraz kształtowania postaw przedsiębiorczości i odpowiedzialności społecznej wśród mieszkańców (konieczność pojawiania się nowych świadczących usługi w ramach czasu wolnego), a także budowania ponadsektorowych partnerstw (środowisko akademickie - lokalni przedsiębiorcy - organizacje pozarządowe - mieszkańcy) do realizacji wspólnych inicjatyw służących lokalnej społeczności.

9. Sport

Definicja obszaru „Sport”

Sportem są wszelkie formy aktywności fizycznej, które przez uczestnictwo doraźne lub zorganizowane wpływają na wypracowanie lub poprawienie kondycji fizycznej i psychicznej, rozwój stosunków społecznych lub osiągnięcie wyników sportowych na wszelkich poziomach (Art. 2 Ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie). Obszar „Sport” obejmuje analizę poziomu aktywności sportowej (rekreacyjnej) mieszkańców Bydgoszczy oraz dostępu do infrastruktury sportowej, działalność liderów/animatorów sportu i możliwość zagospodarowania czasu wolnego poprzez zajęcia sportowe, rekreacyjne, udział w zajęciach sportowych zorganizowanych.

Syntetyczna charakterystyka

W zakresie analizowanego obszaru, wskazać można na bogatą infrastrukturę sportową zlokalizowaną na terenie Bydgoszczy. Znajduje się tu: 7 stadionów, tor żużlowy, tor kartingowy, tor regatowy, tor speedrowerowy, 13 hal sportowych, 11 basenów krytych, 1 basen odkryty, 23 orliki, strzelnice, kompleks rekreacyjno-wypoczynkowy Myślicinek, rower miejski, przystanie, mariny, wypożyczalnie sprzętu wodnego, infrastruktura sportowa szkół i uczelni wyższych, komercyjne miejsca zajęć sportowych (kluby fitness, siłownie). Bydgoszcz jest ośrodkiem o ogromnym potencjale sportowym, jest uważana za miasto przyjazne działalności sportowej (przede wszystkim wyczynowej). Miasto promuje swój wizerunek jako miasto sportu, posiada bogate tradycje sportowe. Najważniejsze imprezy sportowe odbywające się w mieście to w roku 2013: Wielka Wioślarska o Puchar Brdy, Akademickie Mistrzostwa Polski w wioślarstwie, Mistrzostwa Polski seniorów i juniorów w biegach przełajowych, Mistrzostwa Świata w biegach przełajowych, Długodystansowe Mistrzostwa Polski w kajakarstwie klasycznym; w roku 2014: Wielka Wioślarska o Puchar Brdy, Akademickie Mistrzostwa Polski w wioślarstwie, I Mistrzostwa Świata w przechodzeniu przez rzekę, Grand Prix Żużel, Pedro's Cup, Mistrzostwa Świata w piłce siatkowej mężczyzn; w roku 2015: Wielka Wioślarska o Puchar Brdy, II Mistrzostwa Świata w przechodzeniu przez rzekę, Akademickie Mistrzostwa Polski w wioślarstwie, X Europejski Festiwal Lekkoatletyczny, Mistrzostwa Europy Osób Niepełnosprawnych w Lekkoatletyce.

Diagnoza obszaru LSR pod względem infrastruktury sportowej i rekreacyjnej

Dokładna analiza infrastruktury sportowej i prowadzonej działalności sportowej w poszczególnych jednostkach urbanistycznych jest utrudniona, ze względu na brak dokładnych informacji z podziałem na jednostki. W przygotowanych sprawozdaniach jest stosunkowo niewiele informacji dotyczących sportu. Na podstawie zebranego materiału badawczego i dostępnych opracowań można stwierdzić, iż infrastruktura sportowa w poszczególnych omawianych jednostkach jest zróżnicowana. Występują jednostki bogato wyposażone w infrastrukturę sportową, np. Nowy Fordon, Śródmieście i bardzo ubogie – Bocianowo, Stary Fordon. Podobnie jest z dostępem do oferty zorganizowanych zajęć sportowych. Na diagnozowanym terenie funkcjonują baseny: Astoria przy ul. Królowej Jadwigi 23, basen Pałacu Młodzieży ul. Jagiellońska 27, Basen Ikar ul. Duracza 7, basen przy Zespole Szkół nr 5 ul. Berlinga 13, Centrum Edukacji Kultury Fizycznej i Sportu, baza sportowa Wyższej Szkoły Gospodarki. W opinii mieszkańców jest utrudniony dostęp do istniejącej infrastruktury sportowej, jest zbyt mała oferta zagospodarowania czasu wolnego w oparciu o zajęcia sportowe szeroko dostępne. Również dostępne dane sugerują, iż barierą jest strona ekonomiczna (wysokie ceny zajęć sportowych, brak zniżek). Przeprowadzone badania wskazują, że brakuje lidera w zakresie animowania sportowego społeczeństwa.

Wyniki przeprowadzonej ankiety, wnioski z badań focusowych oraz analiza wywiadów indywidualnych i dokumentów źródłowych dla obszaru objętego LSR wskazują na niską świadomość potrzeb aktywności pro sportowej i prozdrowotnej mieszkańców zagrożonych wykluczeniem społecznym. Oferta sportowa kierowana jest głównie do osób aktywnych fizycznie (osób młodych i w wieku produkcyjnym). Brakuje profilowanej oferty kierowanej dla seniorów oraz osób niepełnosprawnych, lub występują bariery, który wykluczają partycypację tych osób (architektoniczne, fizyczne, finansowe). Niewiele ośrodków sportowych posiada w ofercie programy umożliwiające realizację integracyjnych tj. zajęć w których udział biorą udział zarówno rodzice jak i dzieci lub realizowana jest integracja międzypokoleniowa. Nieznana przez mieszkańców jednostek urbanistycznych objętych LSR, lub niewystarczająco popularna jest oferta mniejszych klubów, klubów amatorskich, hobbystycznych z dyscyplin spoza głównego nurtu (KS Bydgoszcz Archers (Football Amerykański), Astro Disco Ultimate (Ultimate Freesbe), Alfa Bydgoszcz (rugby), Golden Dragon Bydgoszcz (boks, sztuki walki)). W przypadku prywatnych inicjatyw, lub klubów działających komercyjnie barierą dostępu może być bariera finansowa. Z jednej strony niwelowany jest w ten sposób duży potencjał w zakresie społecznej rewitalizacji lub resocjalizacji poprzez sport (np. sporty walki) osób młodych z rodzin patologicznych, z drugiej strony w Bydgoszczy nie wypracowano mechanizmów integracji społecznej w tym zakresie. Odrębnym problemem jest niewystarczające wykorzystanie istniejącej infrastruktury sportowej szkół i uczelni na potrzeby środowiska lokalnego. W rozmowach na etapie konsultacji LSR dostrzegany był swoisty paradoks: z jednej strony przedstawiciele szkół i uczelni wskazywali na dużą dostępność swojej infrastruktury, z drugiej mieszkańcy w ankietach wskazywali na problem często pozamykanych w godzinach popołudniowych

boisk oraz braku bezpłatnej lub taniej oferty wykorzystania tej infrastruktury. Wskazuje to konieczność popularyzowania oferty i silnego angażowania / integrowania środowiska lokalnego w inicjatywy podejmowane chociażby przez AZS'y, SKS'y.

Problemy dotyczące obszaru Sport

- mała oferta wspólnych zajęć sportowych (integracyjnych) dla rodziców i dzieci
- niezadowalająca oferta zagospodarowania czasu wolnego
- mała infrastruktura sportowo-rekreacyjna nad Brdą i Kanalem Bydgoskim
- niska świadomość i potrzeba aktywności pro sportowej i prozdrowotnej społeczeństwa
- niewystarczające wykorzystanie istniejącej infrastruktury sportowej szkół i uczelni na potrzeby środowiska lokalnego.
- niewystarczająca ilość zajęć nastawionych na aktywność sportową seniorów
- zbyt mało zajęć sportowych dla osób niepełnosprawnych
- nie wypracowane systemowe, miejskie mechanizmy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu poprzez sport

10. Niepełnosprawni

Definicja niepełnosprawności

Definicję niepełnosprawności m.in. określa Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, która została ratyfikowana w 2012 roku. *Do osób niepełnosprawnych zalicza się te osoby, które mają **długotrwale** naruszoną sprawność fizyczną, umysłową, intelektualną lub w zakresie zmysłów co może, w oddziaływaniu z różnymi barierami, utrudniać im pełny i skuteczny udział w życiu społecznym, na zasadzie równości z innymi osobami.* Ze względu na dostęp do rynku pracy osoby niepełnosprawne zalicza się do grup defaworyzowanych. Należy zwrócić uwagę, że w raz z wydłużającym się życiem człowieka, problem niepełnosprawności coraz bardziej dotyczy osób starszych (w wieku poprodukcyjnym).

Statystyka dotycząca osób niepełnosprawnych w Bydgoszczy

Na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 r. na terenie Bydgoszczy zamieszkiwało 54 0180 osób niepełnosprawnych w tym 40 096 osób prawnie niepełnosprawnych. W grupie osób niepełnosprawnych było 29 514 kobiet i 24 504 mężczyzn.. W wieku przedprodukcyjnym było 2 273 osób niepełnosprawnych, w wieku produkcyjnym 25 034 osób niepełnosprawnych. Największą grupę stanowiły osoby niepełnosprawne w wieku poprodukcyjnym – 26 711. Ze względu na stopień niepełnosprawności w Bydgoszczy było: 10 335 ze stopniem znacznym, 15 883 ze stopniem umiarkowanym oraz 11 522 ze stopniem lekkim. Dodatkowo 1 334 osób do 16 roku życia było bezstopniowych i 1 002 z nieustalonym stopniem niepełnosprawności.

Na podstawie liczby członków i podopiecznych organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych w Bydgoszczy w 2015 roku było: 972 osób z dysfunkcją narządu słuchu (członków Polskiego Związku Głuchych), 808 osób z dysfunkcją narządu wzroku (członków Polskiego Związku Niewidomych) 158 osób ze znaczną dysfunkcją narządu ruchu (podopiecznych Fundacji Aktywnej Rehabilitacji).

W Bydgoszczy w 2015 roku funkcjonowało 45 zakładów pracy chronionej i spółdzielni inwalidów. W 2014 roku MOPS zawarł 7 umów na dofinansowanie do wniesienia wkładu do spółdzielni socjalnej (na łączną kwotę 105 tys. zł) oraz 4 umowy na dofinansowanie do rozpoczęcia działalności gospodarczej (na łączną kwotę 85 tys. zł). Ponadto MOPS dofinansował wyposażenie 21 stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych (na łączną kwotę 578 548 zł). W Bydgoszczy działa również 7 warsztatów terapii zajęciowej. W mieście działa ponad 30 organizacji pozarządowych ukierunkowanych na działalność na rzecz osób niepełnosprawnych. Część z tych organizacji posiada siedzibę na obszarze LSR jednakże świadczy pomoc wszystkim mieszkańcom Bydgoszczy.

Niepełnosprawni w obszarze objętym LSR

Trzeba zaznaczyć, że na obszarze objętym LSR funkcjonują dwa specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze z internatami. W Fordonie Ośrodek dla Dzieci i Młodzieży Słabo Słyszającej i niesłyszającej z liczbą 153 uczniów i 126 mieszkańców internatu. Natomiast w Śródmieściu Ośrodek dla Dzieci i Młodzieży Słabo Widzącej i niewidomej z liczbą 400 uczniów oraz 130 mieszkańców internatu. Na Błoniu funkcjonuje zaś Zespół Szkół nr 7 dla uczniów słabo słyszających, a na Okolu działalność dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie prowadzi, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 3

Ponadto na Okolu swoją kawiarnię artystyczną Otwarta Przestrzeń „Światłownia” prowadzi Spółdzielnia Socjalna Widzących Duszą „Światłownia”, zrzeszająca głównie osoby z dysfunkcją narządu wzroku. Natomiast w Fordonie zlokalizowane są: Park Aktywnej Rehabilitacji i Sportu (planowane jest tam Centrum Paraolimpijskie) oraz Dom Jubileuszowy prowadzony przez Fundację Wiatrak, która również koncentruje się na działalności na osób niepełnosprawnych (np. Warsztat Terapii Zajęciowej „Wiatrak”). W dwóch szkołach wyższych: Uniwersytet Kazimierza Wielkiego (Bocianowo) oraz Wyższa Szkoła Gospodarki (Okole) funkcjonują Biura ds. Osób Niepełnosprawnych wraz ze Zrzeszeniami Studentami Niepełnosprawnymi. Na Śródmieściu zaś swoją działalność prowadzi Biblioteka Uniwersytecka z jednym z najlepiej dostosowanych dla osób niepełnosprawnych obiektów użyteczności publicznej w mieście.

Wyniki badań i konsultacji społecznych

W związku, z faktem, iż osoby niepełnosprawne nie są objęte rzetelną i diagnozą statystyczną przeprowadzono badania jakościowe z osobami reprezentującymi osoby niepełnosprawne, które w trakcie wywiadów wskazały główne problemy związane z funkcjonowaniem i aktywizacją osób niepełnosprawnych. Poniższe wskazania są także rezultatem realizowanych konsultacji społecznych oraz danych zgromadzonych w trakcie dyżurów konsultacyjnych oraz za pośrednictwem ankiety.

- Wyniki konsultacji społecznych wskazują na problem niewłaściwych postaw społecznych osób niepełnosprawnych oraz ich otoczenia. Postawy te mają w konsekwencji niewłaściwy wpływ na rozwój aktywności społecznej i zawodowej osoby niepełnosprawnej.
- Osoby niepełnosprawne dysponują niższym wykształceniem i posiadają kwalifikację nie odpowiadającą potrzebom rynku pracy. Ponadto osoby niepełnosprawne nie znają swoich praw, zaś pracodawcy nie mają wiedzy o korzyściach wynikających z zatrudnienia osoby niepełnosprawnej. Zdarza się, że z powodu pobierania renty pracują w szarej strefie (podobny problem dotyczy osób rezygnujących z pracy na rzecz sprawowania opieki nad niepełnosprawnym członkiem rodziny). Również wśród osób niepełnosprawnych występuje niska samo ocena, która zniechęca ich do aktywnego poszukiwania pracy.
- Pomimo tego, że osoby niepełnosprawne mogą otrzymać dofinansowanie na rozpoczęcie takiej działalności to bardzo rzadko się decydują na taki krok. Osoby niepełnosprawne nie wierzą w swoje możliwości i bezpieczniej i łatwiej jest im pracować u innego pracodawcy, niż zdecydować się na samozatrudnienie.
- Osoby niepełnosprawne to grupa defaworyzowana, potrzebująca wsparcia z uwagi na występowanie w ich otoczeniu syndromu cech sprzyjających marginalizacji społecznej, na który składają się: ubóstwo – trudna sytuacja materialna, niski poziom dochodów, niski poziom zaspokajania potrzeb życiowych, relatywnie najniższy poziom wykształcenia lub nawet jego brak, słabość otoczenia instytucjonalnego, ograniczone więzi społeczne, stygmatyzujące wzorce kulturowe i uprzedzenia społeczne, niski poziom infrastruktury technicznej, niedorozwój infrastruktury społecznej. Relatywnie gorsza sytuacja materialna rodzin osób niepełnosprawnych w stosunku do pozostałych rodzin jest widoczna w skali całego kraju. Niepełnosprawność to czynnik, który prowadzi do pogorszenia kondycji finansowej bez względu na przynależność społeczno-zawodową i miejsce zamieszkania. Jest to z jednej strony efekt wydatków na leczenie i rehabilitację z drugiej zaś skutek ograniczenia dochodów – utraty pracy, życia z renty inwalidzkiej oraz ograniczenia aktywności zawodowej.
- Osoby niepełnosprawne napotykają rozmaite bariery nie tylko w życiu codziennym. To przeszkody zarówno natury „technicznej”, jak i „mentalnej”. Wiele osób dosięga poczucie bezradności i społeczna apatia. W związku z takim nastawieniem psychicznym do siebie i otoczenia osoby te wycofują się i zamykają w życiu domowym. Taka sytuacja sprawia, że ich pojawienie się w sytuacjach i miejscach publicznych jest czymś niezwykłym i powoduje niejednokrotnie niechętnie reakcje otoczenia społecznego.
- Z danych pozyskanych z MOPS wynika, że należy szczególnie zwrócić uwagę na osoby starsze (w wieku poprodukcyjnym), gdyż jest to grupa dominująca w środowisku osób niepełnosprawnych również na obszarze objętym LSR (zwłaszcza jednostki: Błonie, Stary Fordon, Wilczak). Istotne jest także objęcie wsparciem otoczenia osób niepełnosprawnych, zwłaszcza rodziców dzieci niepełnosprawnych intelektualnie.
- Przeprowadzone szeroko konsultacje społeczne wskazują na brak spójnego i kompletnego systemu wsparcia dla społecznego włączenia osób niepełnosprawnych, co powoduje dramatyczne zróżnicowanie szans życiowych. Problemy, które dotyczą osób niepełnosprawnych, są podobne do tych w skali całego kraju. Występuje tu "syndrom ochrony przed obcym światem", czyli oparcie się wyłącznie na siłach i możliwościach rodziny. Powoduje to: niedostosowanie społeczne, brak trwałych więzi społecznych, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych.
- Osoby niepełnosprawne występują we wszystkich grupach defaworyzowanych w szczególności wśród osób długotrwale bezrobotnych, osób o niskich kwalifikacjach zawodowych oraz osób w wieku powyżej 50 roku życia.

11. Wewnętrzna spójność obszaru LSR.

Analizy wskaźników społecznych, trendów demograficznych oraz poziom aktywności gospodarczej pokazuje, że obszar objęty oddziaływaniem LSR jest spójny pod względem występujących problemów. Wszędzie widać negatywne wskaźniki w takich kategoriach jak wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia, poziom bezrobocia oraz przestępczość i naruszenia prawa. Spójność terytorialna wspierana przez proces tworzenia i wdrażania LSR powinna prowadzić do pełniejszego wykorzystania sieci wzajemnych powiązań opartych o kapitał ludzki.

Tabela 20 Zestawienie najistotniejszych wniosków nieuwzględnionych w procesie diagnozowania problemów na obszarze objętym LSR

Wnioski nieuwzględnione	Przyczyny odrzucenia wniosków
Możliwość stworzenia/zbudowania miejsc (placów rekreacyjnych, świetlic) przeznaczonych na inicjatywy integrujące i umożliwiające animację społeczności lokalnej.	W ramach realizacji LSR możliwe będą wyłącznie interwencje w ramach EFS polegająca na działaniach „miękkich” związanych ze zwiększeniem aktywności społeczno-zawodowej osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym
Dofinansowanie rozbudowy placów zabaw oraz infrastruktury sportowej na wolnym powietrzu np. siłowni zewnętrznych.	
Projekty infrastrukturalne wpływające na rozwój drobnego i lokalnego	

handlu.	
Przeznaczenie środków na zmiany architektoniczne, ułatwiające dostęp dla osób niepełnosprawnych ruchowo.	
Możliwość modernizacji/adaptacji starej zabudowy dla celów animacji społecznej	
Przeznaczenie środków na projekty dotyczące bezpieczeństwa (np. rozbudowa systemu monitoringu)	
Przeznaczenie środków na projekty dotacyjne dla przedsiębiorców (doposażenie, dofinansowanie działań rozwojowych)	
Rady Osiedli jako podmioty aplikujące o środki w ramach LSR.	Brak osobowości prawnej Rad Osiedli, projekty na rzecz poszczególnych jednostek urbanistycznych możliwe do realizacji przez Miasto Bydgoszcz lub na terenie jednostek urbanistycznych przez inne podmioty
Osoby fizyczne jako podmioty aplikujące o środki LSR.	
Refundacja kosztów opieki nad osobą zależną, dofinansowanie wynagrodzenia zatrudnionego bezrobotnego	Brak możliwości finansowania działań tego typu
Stworzenie stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych oraz pozostających przez dłuższy okres poza możliwością podjęcia pracy np. w wieku 50 +, stworzenie różnorodnych miejsc pracy w zależności od deficytów w danej dzielnicy np. domy kultury, ośrodki kultury,	

Opracowanie własne

IV. Analiza SWOT

Tabela 21 Analiza SWOT

Mocne strony	Odniesienie do diagnozy Rozdział	Słabe strony	Odniesienie do diagnozy Rozdział
- Wielobranżowość lokalnej gospodarki z dużym udziałem firm usługowych i handlowych (w tym prowadzonych przez osoby samozatrudnione). - Duża ilość ofert pracy dla osób przygotowanych zgodnie z potrzebami pracodawców, zwłaszcza w zawodach wynikających z kształcenia zawodowego. - Potencjał zatrudnienia pracowników o określonych kwalifikacjach: produkcyjnych, ze znajomością języków obcych, o kompetencjach odpowiadających sektorowi medyczno-opiekuńczemu (usługi ukierunkowane na potrzeby osób starszych). - Dobre praktyki w obszarze ekonomii społecznej reprezentowane przez spółdzielnie funkcjonujące na terenie Bydgoszczy. - Rosnąca aktywność instytucji otoczenia biznesu i organizacji pozarządowych (partnerstwa wielosektorowe), działania wspierające rozwój lokalnego biznesu i napływ nowych inwestorów. - Inicjatywy klastrowe wspierające rozwój innowacyjnych rozwiązań, wdrażanie nowych produktów i rozwijanie współpracy (mimo konkurencyjnej działalności). - Wzrastający wskaźnik zgłoszeń wolnych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej. - Liczne i różnicowane oferty pracy zgłaszane do PUP przez przedsiębiorców z części jednostek urbanistycznych obszaru LSR. - Dobra sieć instytucji edukacyjnych oraz dobra infrastruktura publicznych placówek edukacyjnych (sale, biblioteki, baseny, hale sportowe). Funkcjonowanie trzech specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych dla osób niepełnosprawnych (w tym dwa posiadają internat). - Potencjał uczelni wyższych (ludzie i infrastruktura) oraz bogata oferta studiów podyplomowych i kursów. - Współpraca szkół z instytucjami publicznymi (Policja, Straż miejska, MOPS, WORD, MCK) oraz współpraca aktywistów i organizacji pozarządowych oraz podmiotów organizujących życie społeczne (organizacja festynów, konkursów, zawodów sportowych, promocja bezpieczeństwa poprzez współpracę ze służbami, promowanie postaw pro obywatelskich). - Bogata oferta kulturalna i potencjał funkcjonujących instytucji kultury, instytucji kulturalno-oświatowych oraz innych podmiotów (konieczność zwiększenia dostępności). - Prospołeczna i ideowa motywacja działań liderów wielu NGO. - Duża aktywność prospołeczna i formacyjna NGO oraz twórców ze sfery kultury	III.2 III.2 III.2 III.2 III.2 III.2 III.3 III.3 III.7, III.10 III.7 III.7, III.6 III.8 III.6 III.6	- Wysokie koszty prowadzenia działalności gospodarczej (w tym związane z czynszem, odpłatnością parkingów, koniecznością monitoringu ze względu na niski poziom bezpieczeństwa, przystosowaniem lokali do prowadzenia firmy z zachowaniem funkcji zabytkowych). - Podaż kursów i szkoleń nieadekwatnych do potrzeb rynków pracy – brak wpływu pracodawców na tematykę i rodzaj szkoleń. Mała oferta szkoleń doskonalących i przekwalifikujących dostępnych dla osób zagrożonych wykluczeniem. - Wąski zakres działań podmiotów ekonomii społecznej i niski udział podmiotów ekonomii społecznej w działalności gospodarczej (mała liczba na terenie Bydgoszczy) i dodatkowo brak współpracy podmiotów ekonomii społecznej z przedsiębiorcami i podmiotów między sobą. Dodatkowo trudny dialog z instytucjami publicznymi (wzajemny brak zaufania). - Mały zakres wsparcia informacyjno-doradczego i szkoleniowego dla osób wykluczonych wskazujących na predyspozycje do założenia i utrzymania własnej działalności (oferta PUP nie spełnia tu wymaganej roli). - Niski odsetek osób niepełnosprawnych sięgających po dotacje na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej i dodatkowo średnioroczna malejąca liczba ofert pracy zgłoszonych do PUP Bydgoszcz kierowanych dla osób niepełnosprawnych (rosnący udział osób bezrobotnych niepełnosprawnych na terenie Bydgoszczy). - Niski poziom postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców – brak doradztwa w zakresie obszarów działalności, animacji kontaktów biznesowych (mentoring), wskazywania dobrych praktyk, brak szkoleń kształtujących umiejętności przekazujących wiedzę w zakresie prowadzenia biznesu. - Brak wystarczającej liczby placówek i odpowiedniej oferty w zakresie opieki nad osobami zależnymi (utrudnione godzenie życia zawodowego z rodzinnym). - Brak kompetencji miękkich, umiejętności społecznych i interpersonalnych osób poszukujących pracy oraz umiejętności w jej poszukiwaniu. - Brak efektywnych rozwiązań w zakresie wymiany informacji między pracodawcami a osobami poszukującymi pracy, brak odpowiedniego doradztwa i wsparcia psychologicznego/motywacyjnego dla osób długotrwale bezrobotnych. - Trudność w znalezieniu pracy w odniesieniu do grup: kobiet, osób powyżej 50 roku życia, osób z niewielkim doświadczeniem zawodowym (poniżej 1 roku) oraz z niskim poziomem wykształcenia. - Brak oferty edukacyjnej dla młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych i o niskim kapitale kulturowym - oferta kształcenia zgodna z potrzebami rynku pracy ograniczona do	III.2 III.2, III.7 III.2, III.5 III.3 III.2, III.10 III.2 III.2 III.2 III.2 III.2 III.7

- Obywatelska Strategia Rozwoju Kultury Miasta Bydgoszczy, Pionierski i wzorcowy Bydgoski Pakt dla Kultury, Obywatelska Rada Kultury, działania TPB, klubów, galerii, MCK, itd. • Dużo (ponad 400) organizacji pozarządowych zajmujących się kwestiami społecznymi. Skoncentrowanie na działaniach w najbliższym otoczeniu. Współpraca z samorządowymi jednostkami organizacyjnymi, posiadającymi aktywny i zaangażowany personel. • Sieć aktywnych Rad osiedli, parafii, inicjatyw nieformalnych (wolontariat, działalność charytatywna, itp.) Utworzenie Zespołu ds. Wspierania Organizacji Pozarządowych i Wolontariatu w UM Bydgoszczy (4etaty). Prace nad Bydgoskim Centrum Organizacji Pozarządowych i Wolontariatu. • Aktywny Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej oraz inne podmioty pomocy społecznej (filie MOPS, DPSy, ŚDSy) podejmujące liczne działania m.in. w formie projektów współfinansowanych z EFS. Aktywne organizacje pozarządowe realizujące programy w zakresie aktywizacji społecznej i zawodowej osób wykluczonych społecznie oraz terytorialna bliskość instytucji pomocowych, profilaktycznych, aktywizujących (zlokalizowane na każdym osiedlu objętym LSR). • Bogata infrastruktura sportowa w niektórych jednostkach urbanistycznych, dodatkowo infrastruktura sportowa szkół i uczelni oraz liczne tereny zielone, liczne ścieżki rowerowe, planty, bulwary w otoczeniu Brdy i Kanału Bydgoskiego, rower miejski, miejsca o potencjale rekreacyjnym. • Bogate tradycje sportowe i promocja miasta przez sport. Wysokowykwalifikowana kadra sportowa (nauczyciele, trenerzy AZSów, nauczyciele WF'u, kadra klubów sportowych). • Potencjał zawodowy i społeczny rodziców, możliwy do wykorzystania w procesie aktywizacji środowiskowej	III.6 III.6 III.4 III.9 III.9 III.7	niepublicznych szkół zawodowych. • Ograniczony dostęp dzieci i młodzieży ze środowisk zagrożonych wykluczeniem do podmiotów edukacyjnych i wspierających rozwój, brak świetlic wspierających zaspokajanie potrzeb socjalnych i edukacyjnych dzieci z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym. • Słabo rozwinięta współpraca szkół publicznych z instytucjami wspierającymi działania edukacyjne (uczelniami, organizacjami pozarządowymi) oraz formy opieki dzieci starszych (deficyt środowiskowych form wsparcia dla dzieci ze środowisk zagrożonych wykluczeniem). • Brak miejsc bezpłatnego doradztwa zawodowego, diagnozowania potrzeb i predyspozycji indywidualnych. • Niski poziom aktywności zawodowej i przedsiębiorczości osób niepełnosprawnych: niższe kwalifikacje na rynku pracy, brak wiedzy pracodawców o warunkach zatrudniania osób niepełnosprawnych, brak wiedzy na temat możliwości zatrudnienia i praw osób niepełnosprawnych. • Syndrom cech sprzyjających marginalizacji społecznej osób niepełnosprawnych, na który składają się: ubóstwo – trudna sytuacja materialna, niski poziom dochodów, niski poziom zaspokajania potrzeb życiowych, relatywnie najniższy poziom wykształcenia lub nawet jego brak, słabość otoczenia instytucjonalnego, ograniczone więzi społeczne, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych – duży stopień zależności, stygmatyzujące wzorce kulturowe i uprzedzenia społeczne (negatywne postawy społeczne wobec osób niepełnosprawnych oraz ich otoczenia), niski poziom infrastruktury technicznej, niedorozwój infrastruktury społecznej. • Brak poczucia bezpieczeństwa oraz negatywne stereotypy dotyczące poszczególnych jednostek urbanistycznych (wpływ na liczebność odbiorców działań, szczególnie w innych niż „swoja” jednostka, problemy z przyciągnięciem osób z zewnątrz). • Niskie wskaźniki uczestnictwa w kulturze ogółem i brak potrzeby uczestnictwa w kulturze, a z drugiej strony nierówny dostęp i nierówne nasycenie usługami kulturalnymi poszczególnych dzielnic (uprzywilejowana pozycja Śródmieścia na tle pozostałych dzielnic). • Rodziny objęte wsparciem z problemami opiekuńczo-wychowawczymi: brak umiejętności komunikacyjnych, przekazywania prawidłowych wzorców i postaw, poczucia bezpieczeństwa, a także zagospodarowaniem wolnego czasu czy załatwieniem bieżących spraw urzędowych. • Problemy opiekuńczo-wychowawcze, przemoc w rodzinie i konflikty, skutki dla dzieci i młodzieży: konflikty z prawem, ucieczki z domu, grupy subkulturowe. • Wysoki stopień zagrożenia uzależnieniami i zainteresowania przestępczością wśród osób młodych wynikający z braku alternatywnych sposobów spędzania wolnego czasu.	III.7 III.7 III.7 III.10 III.10 III.8 III.8 III.4 III.4 III.4
---	---	--	---

		• Małe zainteresowanie wśród społeczeństwa, w tym organizacji problemami seniorów, a co za tym idzie niewielka oferta świadczenia usług i aktywizacji seniorów (czas wolny seniorów).	III.4
		• Nierównomierne rozmieszczenie infrastruktury sportowej w poszczególnych jednostkach urbanistycznych oraz niski stopień wykorzystania infrastruktury sportowej szkół w godzinach popołudniowych w celu otwartych zajęć sportowych i rekreacyjnych. Dodatkowo słaba dostępność oferty mniejszych klubów sportowych, klubów amatorskich, hobbystycznych z dyscyplin sportowych spoza głównego nurtu.	III.9
		• Brak skutecznych, systemowych mechanizmów aktywizacji dzieci i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych na obszarze objętym LSR lub grup zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez sport oraz słaba oferta zajęć sportowych dla osób niepełnosprawnych, mała oferta zajęć integracyjnych sportowych dzieci + rodzice.	III.9
		• Mała aktywność wielu NGO, ograniczanie zakresu i skali współpracy, obawy i nieufność wobec siebie. Duża koncentracja organizacji w centrum, brak na peryferiach. Działania niesystematyczne: projektowe, okazjonalne, sezonowe. Brak niezbędnych kompetencji, brak umiejętności współpracy.	III.6
		• Niski poziom profesjonalizacji NGO, brak wiedzy i umiejętności z wielu zakresów od merytorycznego, poprzez prawno-finansowy, po organizacyjny, promocyjny i PR.	III.6
		• Niedostateczna aktywność niektórych NGO w sferze społecznej. Koncentracja na zagadnieniach kulturalno-rekreacyjnych i infrastruktury osiedlowej (a nie społecznej). NGO za mało monitorują, diagnozują kluczowych kwestii w swoim otoczeniu. Nie podejmujących najtrudniejszych (grupy defaworyzowane, anomia i patologia, relacje międzyludzkie, agresja, przemoc, obojętność niska kultura społeczna oraz sąsiedzka). Nie potrafią zbliżyć się i wniknąć w lokalne problemy i ich rozwiązywanie.	III.6
		• Brak animatorów mogących aktywizować społeczność lokalną. Zanik relacji sąsiedzkich, izolowanie się mieszkańców, zajmowanie bierniej postawy, brak odpowiedzialności za dobro wspólne, podziały, a nawet konflikty wśród lokalnych środowisk/działaczy. Znaczna skala dewastacji, zachowań aspołecznych, agresji przemocy - anomii społecznej w niektórych obszarach (osiedlach).	III.6
		• Brak prawnych „zachęt” dla obywateli urzędów i biznesu do działania na rzecz kwestii społecznych oraz aktywności i partycypacji (uspolecznienia). Przeregulowanie prawne: krępujące przepisy, Biurokracja, kontroling, inwigilacja, nieufność urzędowa i administracyjna itp.	III.5
		• Niski poziom wiedzy nt. ekonomii społecznej.	

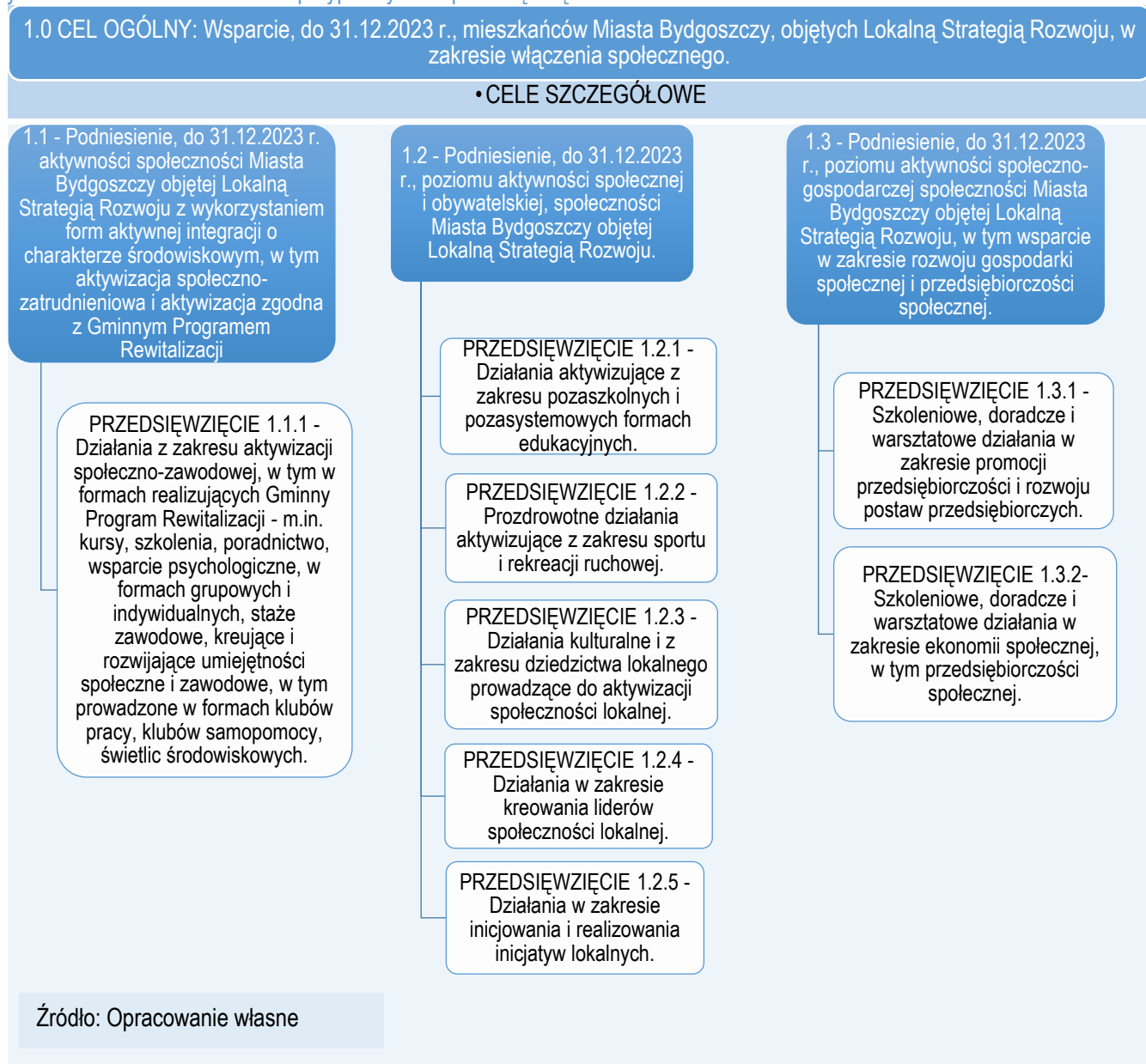
Szanse	Odniesienie do diagnozy Rozdział	Zagrożenia	Odniesienie do diagnozy Rozdział
- Dalsza promocja Bydgoszczy jako głównego ośrodka gospodarczego regionu przyciągająca nowych inwestorów i polepszająca perspektywy dla lokalnego rynku pracy. - Rozwój sektorów gospodarki związanych z IT, przetwórstwem tworzyw sztucznych, outsourcingiem oraz obsługą seniorów (medycyna, usługi opiekuńcze). - Popularyzacja mechanizmów CSR w przedsiębiorstwach. - Perspektywa wzrostu liczby oraz możliwości finansowania podmiotów działających w sferze przedsiębiorczości społecznej obejmujących swoim działaniem osoby z grup defaworyzowanych. - Relatywnie niskie koszty pracy w regionie zachęcające inwestorów i przekładające się na tworzenie nowych miejsc pracy. - Rozwijający się rynek niepublicznych instytucji edukacyjnych i organizacji pozarządowych działających w sferze edukacji umożliwiający większą elastyczność w zakresie dopasowania oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy. - Perspektywa finansowa UE kładąca silny nacisk na rozwój innowacji edukacyjnych pozwalająca adaptacji sprawdzonych w innych krajach rozwiązań. - Rewitalizacja kolejnych terenów i przestrzeni umożliwiająca rozwój działalności kulturalnej oraz animowanie lokalnej społeczności. - Wzrost kapitału społecznego i postaw prospołecznych, wzrost kompetencji w tym zakresie, powstająca moda na bycie obywatelem. - Rozbudowa infrastruktury sportowej, zagospodarowanie i rozbudowa terenów rekreacyjnych wzdłuż Brdy i Kanału Bydgoskiego, rozbudowa roweru miejskiego. - Organizacja imprez sportowych o zasięgu ogólnopolskim i międzynarodowym promująca Bydgoszcz i umożliwiającą wykorzystanie profesjonalnej kadry sportowej. - Zmiany w zakresie mentalności mieszkańców wybierających spędzanie czasu wolnego w oparciu o zajęcia sportowe i rekreacyjne. - Nowe przepisy prawa uwzględniające realnie czynnik społeczny i partycypację, pozwalające na włączenie mieszkańców do współpracy w zakresie kształtowania ich najbliższego otoczenia.	III.2 III.2 III.2 III.2 III.4 III.2 III.7 III.7 III.8 III.4 III.9 III.9 III.9 III.6	- Rosnąca tendencja wśród bydgoskich firm wyrejestrowujących się z ewidencji REGON. - Tendencje demograficzne – „starzenie się społeczeństwa”, mniejszy odsetek osób w wieku produkcyjnym i ujemne saldo migracji – odpływ pracowników wysokowykwalifikowanych. - Uzależnienie tempa rozwoju sektora gospodarczego w Bydgoszczy od dostępności funduszy unijnych. - Trudność w zbudowaniu jednolitego programu dla działalności kulturalnej ze względu na uwarunkowania zewnętrzne (wynik specyficznej lokalizacji jednostek urbanistycznych – za blisko lub za daleko od centrum miasta). - Skutki kryzysu ekonomicznego (ograniczanie wydatków na kulturę) oraz zjawisk społecznych z tym związanych (ubożenie społeczeństwa, bezrobocie, niestabilność zatrudnienia). - Uzależnienie decyzji publicznych instytucji edukacyjnych od samorządu miasta - brak przestrzeni dla wdrażania innowacji edukacyjnych, trudności w dysponowaniu infrastrukturą szkół. - Występowanie w przestrzeni jednostek urbanistycznych atrakcyjnych terenów zielonych niezagospodarowanych animacyjnie (brak oświetlenia, infrastruktury, monitoringu, zagrożenie dewastacją przez grupy osób zdemoralizowanych). - Odbieranie problemu wykluczenia społecznego jako patologii i wyłącznie domeny placówek pomocy społecznej i niektórych NGO. - Zmniejszanie ilości masowych imprez sportowych na rzecz imprez dla profesjonalistów. Malejące nakłady finansowe na sport powszechny i rekreację. - Brak prawnych „zachęt” dla obywateli urzędów i biznesu do działania na rzecz kwestii społecznych oraz aktywności i partycypacji (uspołecznienia). Preregulowanie prawne: krępujące przepisy, Biurokracja, kontroling, inwigilacja, nieufność urzędowa i administracyjna itp. - Rosnące podziały społeczne na tle politycznym. Brak współpracy i wykorzystania połączonych zasobów i kapitałów przez środowiska polityczne.	III.2 III.2 III.2 III.8 III.8 III.7 III.7 III.4 III.9 III.6

V. Cele i wskaźniki

1. Specyfikacja i opis celów ogólnych, celów szczegółowych i przedsięwzięć

Obrany cel ogólny, cele szczegółowe, skorelowane z nimi wskaźniki rezultatu, przedsięwzięcia i przypisane im wskaźniki produktu, zostały opracowane w oparciu o założenia diagnozy obszaru objętego LSR i są ściśle powiązane z analizą SWOT. Konstrukcja celów bezpośrednio odzwierciedla specyfikę obszaru objętego LSR oraz oczekiwania mieszkańców wyrażone podczas realizacji partycypacyjnych metod opracowywania Strategii. W ramach LSR przyjęto następującą strukturę celów (ogólnych i szczegółowych) i przedsięwzięć.

Rysunek 1 Schemat celów LSR i przypisanych im przedsięwzięć

Realizacja CELU OGÓLNEGO – „Wsparcie, do 31.12.2023 r., mieszkańców Miasta Bydgoszczy, objętych Lokalną Strategią Rozwoju, w zakresie włączenia społecznego”, odbywać się będzie poprzez realizację założeń poszczególnych celów szczegółowych. Skonstruowane cele szczegółowe i wskaźniki rezultatu dla poszczególnych celów są efektem partycypacyjnych metod konsultacji społecznych i ściśle odzwierciedlają ukazaną diagnozę obszaru objętego LSR i analizę SWOT.

Tabela 22 Cele szczegółowe LSR

CEL SZCZEGÓŁOWY 1.1 - Podniesienie, do 31.12.2023 r. aktywności społeczności Miasta Bydgoszczy objętej Lokalną Strategią Rozwoju z wykorzystaniem form aktywnej integracji o charakterze środowiskowym, w tym aktywizacja społeczno-zatrudnieniowa i aktywizacja zgodna z Gminnym Programem Rewitalizacji.		
Wskaźnik rezultatu	Wykorzystane metody partycypacyjne	Uzasadnienie powiązania celu i wskaźnika rezultatu z analizą SWOT i diagnozą obszaru
w1.1.1	-konsultacje społeczne	Cel szczegółowy 1.1 odnosi się do zdiagnozowanych problemów związanych z wykluczeniem społecznym, gdzie wykazano: - wyuczona bezradność osób korzystających z pomocy społecznej - ograniczoną efektywność programów integracji społecznej - bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego - wpływ bezrobocia na zjawisko wykluczenia społecznego i ubóstwo - zwiększanie zagrożenia wykluczeniem społecznym wraz z wiekiem Realizacja celu ma służyć zwiększeniu aktywności społecznej i zawodowej, w szczególności grup defaworyzowanych.
w1.1.2	-dyżury konsultacyjne	
w1.1.3	-badanie ankietowe	
w1.1.4	-panel ekspercki	
w1.1.5	-wywiady indywidualne	
w1.1.6		
CEL SZCZEGÓŁOWY 1.2 - Podniesienie, do 31.12.2023 r., poziomu aktywności społecznej i obywatelskiej, społeczności Miasta Bydgoszczy objętej Lokalną Strategią Rozwoju.		
w1.2.1	-konsultacje społeczne	Cel szczegółowy 1.2 odnosi się do zdiagnozowanych następujących problemów i elementów analizy SWOT: - ograniczonego dostępu społeczności lokalnych do aktywizacji społecznej w tym w zakresie aktywizacji edukacyjnej, rekreacyjnej i sportowej oraz kulturalnej, w szczególności z grup defaworyzowanych - ograniczonej aktywności liderów lokalnych/animatorów - ograniczonej aktywności podmiotów, w tym NGO w zakresie kreowania liderów lokalnych - mała ilość inicjatyw oddolnych - niedostosowanie działań aktywizacji społecznej i obywatelskiej do potrzeb społeczności lokalnych i niski poziom partycypacji społeczności lokalnej przy tworzonych programach wsparcia i aktywizacji. - niskiego poziomu poczucia obywatelskości i tożsamości lokalnej oraz podziałów społecznych wewnątrz poszczególnych społeczności jednostek urbanistycznych, jak i pomiędzy społecznościami Realizacja celu ma służyć zwiększeniu aktywności społecznej, wykreowaniu postaw prospołecznych i obywatelskich mieszkańców obszaru LSR.
w1.2.2	-dyżury konsultacyjne	
w1.2.3	-badanie ankietowe	
w1.2.4	-panel ekspercki	
w1.2.5	-wywiady indywidualne	
CEL SZCZEGÓŁOWY 1.3 - Podniesienie, do 31.12.2023 r., poziomu aktywności społeczno-gospodarczej społeczności Miasta Bydgoszczy objętej Lokalną Strategią Rozwoju, w tym wsparcie w zakresie rozwoju gospodarki społecznej i przedsiębiorczości społecznej.		
w1.3.1	-konsultacje społeczne	Cel szczegółowy 1.3 odnosi się do zdiagnozowanych problemów: - niskiej aktywności grup zagrożonych wykluczeniem społecznym w zakresie przedsiębiorczości, w szczególności przedsiębiorczości społecznej - wąskiego zakresu działań podmiotów ekonomii społecznej i niskiego udziału podmiotów ekonomii społecznej w działalności gospodarczej oraz nieefektywnej współpracy podmiotów ekonomii społecznej z przedsiębiorcami i podmiotów między sobą, a także trudny dialog z instytucjami publicznymi - słabej oferty wsparcia informacyjno-doradczego i szkoleniowego dla osób wykluczonych wskazujących na predyspozycje do założenia i utrzymania własnej działalności gospodarczej, a co za tym idzie słaby poziom kompetencji z zakresu zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej, w tym w ramach przedsiębiorczości społecznej, wśród grupy docelowej, ze szczególnym uwzględnieniem grup defaworyzowanych Realizacja celu ma służyć zwiększeniu postaw przedsiębiorczych mieszkańców obszaru LSR, w tym wiedzy i kompetencji w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej w formach podmiotów przedsiębiorczości społecznej.
w1.3.2	-dyżury konsultacyjne	
w1.3.3	-badanie ankietowe -panel ekspercki -wywiady indywidualne	

2. Zgodność celów z celami programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR

Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia Bydgoska Lokalna Grupa Działania „Dwie Rzeki” jest tzw. strategią jednofundusową, opierającą się na realizacji działań finansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 (RPO WK-P). W związku z powyższym LSR realizowana będzie w ramach Osi Priorytetowej 11 - ROZWÓJ LOKALNY KIEROWANY PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ, Działanie 11.1 - Włączenie społeczne na obszarach objętych LSR, RPO WK-P i będzie zgodne z następującymi celami Programu:

Tabela 23 Zgodność celów LSR z celami RPO Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020

NAZWA CELU	Zgodność z celami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020
CEL OGÓLNY	Lokalna Strategia Rozwoju i jej założenia ujęte w celu ogólnym u celach szczegółowych są zgodne z CELEM TEMATYCZNYM 9 - Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją. Poprzez skierowanie przedsięwzięć realizujących cele do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i ich otoczenia. Samo LSR realizuje założenia PRIORYTETU INWESTYCYJNEGO 9vi - Strategie rozwoju lokalnego kierowane przez społeczność, poprzez ujęcie interwencji w ramach przedmiotowej strategii opracowanej w ramach mechanizmu RLKS i z wykorzystaniem metod partycypacyjnych. LSR finalnie wpisuje się CEL SZCZEGÓŁOWY DZIAŁANIA 11.1 - Wzrost aktywizacji społeczno- zawodowej mieszkańców objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju, zakładając realizację aktywizacji społecznej i społeczno-zawodowej na obszarze LSR wyznaczonym w obrębie Miasta Bydgoszczy.
CEL SZCZEGÓŁOWY 1.1	
CEL SZCZEGÓŁOWY 1.2	
CEL SZCZEGÓŁOWY 1.3	

3. Cele z podziałem na źródła finansowania

Tabela 24 Cele LSR z podziałem na źródła finansowania

CEL	Źródło finansowania
CEL OGÓLNY	FUNDUSZ STRUKTURALNY: EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO NA LATA 2014-2020 OŚ PRIORYTETOWA 11 - ROZWÓJ LOKALNY KIEROWANY PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ DZIAŁANIE 11.1 - Włączenie społeczne na obszarach objętych LSR DOFINANSOWANIE EFS – 85% WKŁAD WŁASNY – 15%
CEL SZCZEGÓŁOWY 1.1	
CEL SZCZEGÓŁOWY 1.2	
CEL SZCZEGÓŁOWY 1.3	

4. Przedsięwzięcia realizowane w ramach RLKS

Tabela 25 Przedsięwzięcia realizowane w ramach RLKS

PRZEDSIĘWZIĘCIE	REALIZOWANY CEL	SPOSÓB REALIZACJI PRZEDSIĘWZIĘCIA I UZASADNIENIE
1.1.1	CEL OGÓLNY i CEL SZCZEGÓŁOWY 1.1	Uzasadnienie: Realizacja przedsięwzięcia wynika z dokonanej analizy obszaru objętego LSR w ramach partycypacyjnych form konsultacyjnych. Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane w LSR problemy związane głównie z występującym bezrobociem oraz subiektywnym odczuciem małej liczby miejsc pracy dla przedstawicieli społeczności lokalnej, którzy w efekcie przyznają, iż zasadniczą przyczyną problemu jest niedostosowanie kwalifikacji zawodowych do potrzeb lokalnego rynku pracy. Dodatkowo przedsięwzięcia w tym zakresie obejmować będą elementy aktywizacji społecznej, co wynika z diagnozy obszaru w szczególności w przypadku odniesienia do grup defaworyzowanych. Sposób realizacji: Realizacja obejmowała będzie formy aktywizacji społecznej i zawodowej m.in. zgodnie ze wskazaniem SZOOP dla Działania 11.1 RPO WK-P, typ projektu nr 1. i formami realizacji przewidzianymi dla wskaźnika efektywności społeczno- zatrudnieniowej. Przewidziane formy realizacji to np.: szkolenia, warsztaty, kursy z zakresu umiejętności społecznych; szkolenia, warsztaty, kursy z zakresu kształcenia zawodu i nabywania kompetencji zawodowych; doradztwo oraz poradnictwo psychologiczne i doradztwo i poradnictwo zawodowe realizowane w formach indywidualnych oraz grupowych, formy praktycznej nauki zawodu (staże oraz inne wskazane przez beneficjentów a spełniające zadania aktywizacji społeczno-zatrudnieniowej). Zakłada się premiowanie wsparcia kompleksowego obejmujące minimum 1 formę aktywizacji społecznej i 1 formę aktywizacji zawodowej.
1.2.1	CEL OGÓLNY i CEL SZCZEGÓŁOWY	Uzasadnienie: Realizacja przedsięwzięcia wynika z dokonanej analizy obszaru LSR w ramach partycypacyjnych form konsultacyjnych. Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane problemy obejmujące niedostosowanie realizowanego wsparcia w zakresie aktywizacji
1.2.2		
1.2.3		

1.2.4	1.2	społecznej do oczekiwań grupy docelowej. Stosowane formy nie powodują faktycznego zwiększenia udziału społeczności z obszaru LSR w życiu społecznym, bądź są mało efektywne, czyli np. dotyczą stosunkowo małej grupy osób, a znaczna część osób nie odnajduje form odpowiednich dla siebie. Kolejną kwestią jest grupa zdiagnozowanych problemów związanych z aktywnością społeczności lokalnych w zakresie realizacji oddolnych inicjatyw i aktywnością lokalnych liderów, co powoduje niski poziom aktywności społecznej i obywatelskiej. Wskazane przedsięwzięcia mają za zadanie łącznie wpłynąć na wykazane w LSR dwie grupy problemów z zakresu aktywności społecznej i obywatelskiej.
1.2.5		Sposób realizacji: Realizacja obejmowała będzie formy aktywizacji społecznej i obywatelskiej. W zakresie form aktywizacji społecznej w ramach konsultacji wskazano 3 grupy form aktywizacyjnych: edukacyjne, rekreacyjno-sportowe i kulturalne. W zakresie natomiast aktywizacji obywatelskiej wykazano działania obejmujące realizację inicjatyw oddolnych i kreowanie lokalnych liderów aktywizujących społeczność do realizacji projektów w ramach LSR i w okresie po realizacji samej LSR. Zakłada się znaczną przekrojowość zarówno tematyczną, jak i dotyczącą realizowanych form wsparcia.
1.3.1	CEL OGÓLNY i	Uzasadnienie: Przedsięwzięcia przewidziane do realizacji w zakresie celu szczegółowego 1.3 wynikają ze zdiagnozowanego problemu niskiej aktywności grup zagrożonych wykluczeniem społecznym i ich otoczenia w zakresie przedsiębiorczości, w szczególności przedsiębiorczości społecznej, w tym niedostosowania oferty podmiotów działających w tych obszarach do potrzeb osób wykluczonych, zagrożonych wykluczeniem społecznym i ich otoczenia. Głównymi założeniami przedsięwzięć jest więc sprofilowanie oferty i podaż form dających możliwość realnego nabycia wiedzy i wypracowania postaw przedsiębiorczych, w tym wiedzy w zakresie ekonomii społecznej i form przedsiębiorczości społecznej. Sposób realizacji: Realizacja obejmowała będzie formy aktywizacji w zakresie przedsiębiorczości, skoncentrowane na formach praktycznych, w skład których wejdą praktyczne formy szkoleniowe i warsztatowe oraz formy sprofilowane w postaci działań doradczych w formach indywidualnych i grupowych z możliwymi elementami mentoringu czy form preinkubacji przedsiębiorczości, w tym przedsiębiorczości społecznej.
1.3.2	CEL SZCZEGÓŁOWY 1.3	

5. Specyfikacja wskaźników przypisanych do przedsięwzięć, celów szczegółowych i celów ogólnych

Przedstawienie wskaźników rezultatu ma za zadanie wykazanie realizacji poszczególnych celów szczegółowych oraz celu ogólnego, ukazanych w wymiarze jakościowym i trwałym. Realizacja natomiast wskaźników produktów ma odzwierciedlenie w realizacji poszczególnych przedsięwzięć, które zostały wybrane jako formy realizacji poszczególnych celów szczegółowych. Wszystkie wskaźniki zarówno rezultatu jak i produktu decydują o stopniu zrealizowania celu ogólnego LSR, którym jest „Wsparcie, do 31.12.2023 r., mieszkańców Miasta Bydgoszczy, objętych Lokalną Strategią Rozwoju, w zakresie włączenia społecznego”. Adekwatność wskaźników do celów i przedsięwzięć w ramach poszczególnych celów szczegółowych ma się następująco:

Tabela 26 Specyfikacja wskaźników przypisanych do przedsięwzięć, celów szczegółowych i celów ogólnych

CEL SZCZEGÓŁOWY 1.1 - Podniesienie, do 31.12.2023 r. aktywności społeczności Miasta Bydgoszczy objętej Lokalną Strategią Rozwoju z wykorzystaniem form aktywnej integracji o charakterze środowiskowym, w tym aktywizacja społeczno-zatrudnieniowa i aktywizacja zgodna z Gminnym Programem Rewitalizacji.			
Prze dsię wzię cia	Wskaźniki produktu	Wskaźnik rezultatu	Uzasadnienie
1.1.1	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących w formach aktywizacji społecznej i zawodowej.	w1.1.1 w1.1.2 w1.1.3 w1.1.4 w1.1.5 w1.1.6	Przyjęte wskaźniki produktu i rezultatu mają odzwierciedlać przyjętą logikę działań w zakresie efektywności społeczno-zatrudnieniowej i wykazać efekty przeprowadzanych przedsięwzięć w zakresie rozwiązania problemów kluczowych stanowiących o powodzie wykluczenia społecznego i zawodowego. Poza tym w ramach doboru wskaźników wybrano wszystkie rezultaty kluczowe ujęte Szczegółowym Opisie Osi Priorytetowych dla Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 (SZOOP RPO WK-P). Dodatkowo ujęto w ramach wskaźników rezultatu wskaźniki jakościowe specyficzne dla LSR odzwierciedlające wsparcie wymierzone w rozwiązanie problemu odnoszącego się do poziomu aktywizacji społeczno-zatrudnieniowej. W kontekście wskaźników produktu, stanowią one mierniki ilościowe wykazujące zakres wsparcia w obrębie danych przedsięwzięć.
	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie		
CEL SZCZEGÓŁOWY 1.2 - Podniesienie, do 31.12.2023 r., poziomu aktywności społecznej i obywatelskiej, społeczności Miasta Bydgoszczy objętej Lokalną Strategią Rozwoju.			

Prze dsię wzię cia	Wskaźniki produktu	Wskaźnik rezultatu	Uzasadnienie
1.2.1	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących w pozaszkolnych i poza systemowych formach edukacyjnych i wychowawczych. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	w1.2.1 w1.2.2 w1.2.3 w1.2.4 w1.2.5	Przyjęte wskaźniki produktu i rezultatu mają odzwierciedlać przyjętą logikę działań w zakresie aktywizacji społecznej i obywatelskiej oraz wykazać efekty przeprowadzanych przedsięwzięć w zakresie rozwiązania problemów kluczowych stanowiących o powodzie niskiej aktywności społecznej i obywatelskiej w szczególności wśród grup defaworyzowanych. Poza tym w ramach doboru wskaźników wybrano wskaźniki specyficzne dla LSR, które wspierają wskaźniki określone w Szczegółowym Opisie Osi Priorytetowych dla Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 (SZOOP RPO WK-P). Wskaźniki rezultatu korespondują ze wskaźnikami ujętymi w SZOOP RPO WK-P odnoszącymi się do części aktywizacji społecznej. W kontekście wskaźników produktu, stanowią one mierniki ilościowe wykazujące zakres wsparcia w obrębie danych przedsięwzięć.
1.2.2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących w prozdrowotnych formach rekreacji ruchowej, sportu i edukacji zdrowotnej. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie		
1.2.3	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących aktywizacji społecznej prowadzonej w formach kulturalnych i wykorzystaniem dziedzictwa lokalnego. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie		
1.2.4	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, liderów społeczności lokalnej przeszkolonych w trakcie realizacji LSR. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie		
1.2.5	Liczba podjętych i przeprowadzonych inicjatyw lokalnych		

CEL SZCZEGÓŁOWY 1.3 - Podniesienie, do 31.12.2023 r., poziomu aktywności społeczno-gospodarczej społeczności Miasta Bydgoszczy objętej Lokalną Strategią Rozwoju, w tym wsparcie w zakresie rozwoju gospodarki społecznej i przedsiębiorczości społecznej.

Prze dsię wzię cia	Wskaźniki produktu	Wskaźnik rezultatu	Uzasadnienie
1.3.1	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących w szkoleniach i doradztwie z zakresu przedsiębiorczości i rozwoju postaw przedsiębiorczych. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	w1.3.1 w1.3.2 w1.3.3	Przyjęte wskaźniki produktu i rezultatu mają odzwierciedlać przyjętą logikę działań w zakresie aktywizacji gospodarczej i społecznej oraz wykazać efekty przeprowadzanych przedsięwzięć. W ramach doboru wskaźników wybrano wskaźniki specyficzne dla LSR, które wspierają wskaźniki określone w SZOOP RPO WK-P. Wskaźniki rezultatu korespondują ze wskaźnikami ujętymi w SZOOP RPO WK-P odnoszącymi się do części aktywizacji społecznej i zawodowej. W kontekście wskaźników produktu, stanowią one mierniki ilościowe wykazujące zakres wsparcia w obrębie danych przedsięwzięć.
1.3.2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących w szkoleniach, warsztatach i doradztwie z zakresu ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorczości społecznej Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie		

6. Źródła pozyskania danych do pomiaru

Źródła pozyskania danych do pomiaru wskaźników, będą ściśle związane z procesem monitoringu i ewaluacji realizacji LSR. Bieżące monitorowanie realizacji wskaźników rezultatu i produktu pozyskiwane będą w dwóch etapach. Pierwszy etap odbywał się będzie w ramach procedur wyboru operacji, składania projektów grantowych przez LGD oraz wyboru grantów do realizacji. Na tym etapie, na podstawie złożonej przez Wnioskodawcę dokumentacji, badane będzie w jaki sposób i w jakim stopniu dany grant czy też operacja może przyczynić się do realizacji wskaźników określonych w LSR. Drugi etap obejmie rozliczenie operacji lub grantu, kiedy to Beneficjent będzie rozliczał konkretne wskaźniki produktu i rezultatu. Zrealizowane wskaźniki zostaną ostatecznie przedstawione przez Beneficjentów innych niż LGD w ankiecie monitorującej/sprawozdaniu końcowym składanym do Biura LGD najpóźniej w ciągu 3 m-cy od otrzymania płatności końcowej, a w przypadku grantów wraz z wnioskiem o rozliczenie grantu. Wskaźnik oddziaływania dla celu ogólnego oszacowano na podstawie ogólnodostępnych danych statystyk publicznych.

7. Sposób i częstotliwość dokonywania pomiaru, uaktualniania danych

Za prowadzenie monitoringu realizacji wskaźników rezultatu i produktu oraz proces ewaluacji odpowiedzialne będzie Biuro LGD. Proces ten będzie realizowany w ramach kontroli wykonania Planu Działania i realizacji Budżetu LSR, zgodnie z planem monitoringu i ewaluacji stanowiącym załącznik do LSR. Podstawową zasadą monitoringu wskaźników będzie planowanie stopnia zrealizowania wskaźników na etapie ogłaszania konkursów na wybór operacji i grantów oraz dokonywania wyboru operacji i grantów, które w wysokim stopniu przyczyniać się będą do osiągnięcia wskaźników. Poza tym pomiar ostateczny wskaźników w ramach procesu monitorowania przypadać będzie na okres po realizacji danej operacji lub danego grantu na podstawie ankiet monitorujących Beneficjentów składanych do LGD do 3 miesięcy po otrzymaniu płatności końcowej w przypadku operacji oraz sprawozdań z realizacji operacji lub Wniosków o rozliczenie grantu.

Na podstawie danych ujętych w LSR oraz danych z procesu monitoringu dokonywana będzie trójstopniowa ewaluacja: „ex-ante” (ujęta w LSR), „on-going” oraz „ex-post”. Proces ewaluacji dostosowany zostanie do założeń Planu Działania i wskazanych w nim śródkresów ewaluacyjnych. W ramach prowadzonych działań ewaluacyjnych „on going” i „ex-post” Biuro LGD odpowiedzialne będzie za tworzenie raportów ewaluacji dla przyjętych okresów.

Uaktualnienie danych w zakresie osiągnięcia poszczególnych wskaźników rezultatów i produktu odbywać się będzie na podstawie procesu monitoringu i punktowych działań ewaluacyjnych. Planuje się dokonywanie uaktualniania danych w okresach przewidzianych w Planie Działania dla LSR. W przypadku konieczności częstszego zaktualizowania poziomu przyjętych wskaźników lub przesunięcia czasowego realizacji, każdorazowo LGD wystąpi o zgodę Samorządu Województwa.

Tabela 27 Algorytm do określania poziomu realizacji wskaźników rezultatu

Algorytm do określania poziomu realizacji wskaźników rezultatu (zarówno do weryfikacji w procesie monitoringu, procesie ewaluacji „on going” i „ex-post”, czyli do śródkresowego i końcowego pomiaru wskaźnika produktu lub rezultatu)
a) Wskaźniki produktu zostały osiągnięte w%.
b) Wskaźniki rezultatu zostały osiągnięte w%.
Należy zsumować wskaźniki osiągnięte w określonym przedziale czasowym i podzielić przez dane w kolumnie Plan 2023 (w odniesieniu do wskaźników rezultatu) lub Wartość końcowa 2023 rok (w odniesieniu do wskaźników produktu) z Tabeli Cele i wskaźniki LSR

8. Stan początkowy wskaźnika oraz wyjaśnienie sposobu jego ustalenia

W odniesieniu do wskaźników produktu i rezultatu każdorazowo w ustalaniu wartości początkowej odniesiono się do wskaźników zrealizowanych lub planowanych do realizacji jedynie przy wsparciu środków finansowych LSR 2016-2023. Mając zatem na uwadze, iż realizacja LSR przypadnie na okres 2016-2023, jako wartość początkową (stan na luty 2016 r.) przyjęto zatem każdorazowo wartość „0”. Wskaźnik oddziaływania dla celu ogólnego, z uwagi na swoją specyfikę, czyli pokazanie długofalowego efektu realizacji LSR, odnosi się do statystyk publicznych, w stosunku do których wartość bazową ustalono w odniesieniu do ostatnich dostępnych danych, czyli danych za rok 2015, czyli okresu najbliższego przed rozpoczęciem realizacji LSR.

9. Stan docelowy wskaźnika (rok 2023) oraz wyjaśnienie sposobu jego ustalenia.

Wartość docelowa wskaźników rezultatu i produktu została opracowana na podstawie skali problemów wykazanych w diagnozie obszaru objętego LSR, bazującej na partycypacyjnych metodach konsultacji społecznych. Założeniem dla konstrukcji wskaźników było, iż im bardziej dotkliwy problem tym wskaźnik relatywnie wyższy. Ponadto założeniem przy doborze stanu docelowego wskaźników było planowanie budżetowe odnoszące się do określenia średniej wysokości wsparcia dla realizacji poszczególnych przedsięwzięć i ekstrapolowanie danych ze wskaźników produktu na wskaźniki rezultatu. Szacowanie to odbyło się w ramach takich metod partycypacyjnych jak np. panele ekspertów, gdzie przedstawiciele poszczególnych sektorów, mający doświadczenie w realizacji danych form wsparcia oceniali kosztowy poziom poszczególnych form wsparcia, co z kolei miało przełożenie na oszacowanie średniej wartości grantu w danej tematyce i średniej wartości operacji w danej tematyce. Tak określone dane zostały odniesione i przypisane do poszczególnych celów szczegółowych.

Stan docelowy wskaźnika w wymiarze jego zliczenia zakłada śródkresowe zliczanie w latach 2018, 2021 oraz finalnie 2023, czyli zgodnie z założeniami Planu Działania.

10. Powiązanie wskaźników ze wskaźnikami rezultatu Strategii Rozwoju

Wskaźniki realizacji celów w ramach LSR w sposób bezpośredni i pośredni realizują wskaźniki „Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020-Plan modernizacji 2020+”. LSR wpływa na osiągnięcie wskaźników ogólnego poziomu rozwoju województwa, wskaźników realizacji celów strategicznych oraz na szczegółowe procesy rozwoju i struktur województwa. Bezpośrednie powiązanie wykazano wskazując jako wskaźnik oddziaływania dla celu ogólnego „Liczba pracujących ogółem”, odnosząc ten wskaźnik do obszaru LSR. Pozostałe wskaźniki powiązane są w sposób pośredni.

11. Cele i wskaźniki LSR

Tabela 28 Cele i wskaźniki LSR

1.0	CEL OGÓLNY 1	Wsparcie, do 31.12.2023 r., mieszkańców Miasta Bydgoszczy, objętych Lokalną Strategią Rozwoju, w zakresie włączenia społecznego.			
1.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	Podniesienie, do 31.12.2023 r. aktywności społeczności Miasta Bydgoszczy objętej Lokalną Strategią Rozwoju z wykorzystaniem form aktywnej integracji o charakterze środowiskowym, w tym aktywizacja społeczno-zatrudnieniowa i aktywizacja zgodna z Gminnym Programem Rewitalizacji.			
1.2		Podniesienie, do 31.12.2023 r., poziomu aktywności społecznej i obywatelskiej, społeczności Miasta Bydgoszczy objętej Lokalną Strategią Rozwoju.			
1.3		Podniesienie, do 31.12.2023 r., poziomu aktywności społeczno-gospodarczej społeczności Miasta Bydgoszczy objętej Lokalną Strategią Rozwoju, w tym wsparcie w zakresie rozwoju gospodarki społecznej i przedsiębiorczości społecznej.			
Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego		Jednostka miary	stan początkowy 2014 Rok	plan 2023 Rok	Źródło danych/sposób pomiaru
W1.0	Liczba pracujących ogółem (wg. wskaźnika przeciętnego zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw w mieście Bydgoszczy)	osoba	56248	56500	Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, sposób pomiaru na podstawie statystyk publicznych po zakończeniu realizacji LSR
Wskaźniki rezultatu dla celu szczegółowego		Jednostka miary	stan początkowy 2016 Rok	plan 2023 Rok	Źródło danych/sposób pomiaru
w1.1.1	Liczba osób zaktywizowanych z wykorzystaniem form aktywnej integracji o charakterze środowiskowym, w tym aktywizacja społeczno-zatrudnieniowa i aktywizacja zgodna z Gminnym Programem Rewitalizacji.	osoba	0	124	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Sprawozdanie z realizacji operacji/Wniosek o rozliczenie grantu. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR i w okresie trwałości niezbędnej dla zweryfikowania wskaźnika.
w1.1.2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, którzy dokonali postępu w procesie aktywizacji społeczno-zatrudnieniowej i zmniejszenia dystansu do zatrudnienia lub podjęli dalszą aktywizację społeczną w formach przewidzianych dla wskaźnika aktywizacji społeczno-zatrudnieniowej. (wskaźnik aktywizacji społeczno-zatrudnieniowej w wymiarze społecznym - 56% osób objętych aktywizacją społeczno-zatrudnieniową)	osoba	0	70	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Sprawozdanie z realizacji operacji/Wniosek o rozliczenie grantu. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR i w okresie trwałości niezbędnej dla zweryfikowania wskaźnika.
w1.1.3	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu, łącznie z pracującymi na własny rachunek (wskaźnik efektywności społeczno-zatrudnieniowej w wymiarze zatrudnieniowym - 22% osób objętych aktywizacją społeczno-zatrudnieniową)	osoba	0	28	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Sprawozdanie z realizacji operacji/Wniosek o rozliczenie grantu. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR i w okresie trwałości niezbędnej dla zweryfikowania wskaźnika.
w1.1.4	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukujących pracy po opuszczeniu programu.	osoba	0	111	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Sprawozdanie z realizacji operacji/Wniosek o rozliczenie grantu. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR i w okresie trwałości niezbędnej dla zweryfikowania wskaźnika.
w1.1.5	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, która nabyła lub podniosła poziom kwalifikacji zawodowych i/lub kompetencji niezbędnych na rynku pracy.	osoba	0	111	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Sprawozdanie z realizacji operacji/Wniosek o rozliczenie grantu. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR.
w1.1.6	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, którzy nabyli doświadczenie zawodowe w formie staży zawodowych.	osoba	0	86	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Sprawozdanie z realizacji operacji/Wniosek o rozliczenie grantu. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR.
w1.2.1	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, u których nastąpił rozwój postaw obywatelskich i wzrost aktywności w życiu lokalnej społeczności.	osoba	0	1110	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Wniosek o rozliczenie grantu. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR.
w1.2.2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, zaktywizowana społecznie i lokalnie w pozaszkolnych i pozasystemowych formach edukacyjnych i wychowawczych.	osoba	0	420	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Wniosek o rozliczenie grantu. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR.
w1.2.3	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, zaktywizowana prozdrowotnie w ramach	osoba	0	315	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Wniosek o rozliczenie grantu. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu

	rekreacyjnych i sportowych form aktywności ruchowej.						w ramach LSR.	
w1.2.4	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, zaktywizowana kulturalnie z wykorzystaniem kulturalnego dziedzictwa lokalnego.			osoba	0	270	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Wniosek o rozliczenie grantu. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR.	
w1.2.5	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, którzy nabyli kwalifikacje i umiejętności w zakresie aktywizacji społeczności lokalnej.			osoba	0	105	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Wniosek o rozliczenie grantu. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR.	
w1.3.1	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, u których nastąpił wzrost poziomu aktywności społeczno-gospodarczej.			osoba	0	367	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Sprawozdanie z realizacji operacji/Wniosek o rozliczenie grantu. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR.	
w1.3.2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, u których nastąpił rozwój postaw przedsiębiorczych.			osoba	0	227	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Sprawozdanie z realizacji operacji/Wniosek o rozliczenie grantu. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR.	
w1.3.3	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które nabyły wiedzę z zakresu ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorczości społecznej.			osoba	0	140	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Sprawozdanie z realizacji operacji/Wniosek o rozliczenie grantu. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR.	
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźnik produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
początkowa 2016 rok	końcowa 2023 rok							
1.1.1	Działania z zakresu aktywizacji społeczno-zawodowej, w tym w formach realizujących Gminny Program Rewitalizacji - m.in. kursy, szkolenia, poradnictwo, wsparcie psychologiczne, w formach grupowych i indywidualnych, staże zawodowe, kreujące i rozwijające umiejętności społeczne i zawodowe, w tym prowadzone w formach klubów pracy, klubów samopomocy, świetlic środowiskowych.	Osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym z obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju, w tym grupy defaworyzowane.	projekt grantowy, operacje	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących w formach aktywizacji społecznej i zawodowej.	osoba	0	124	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Sprawozdanie z realizacji operacji/Wniosek o rozliczenie grantu z wyszczególnionym poziomem realizacji produktów. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
				Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	osoba	0	124	

1.2.1	Działania aktywizujące z zakresu pozaszkolnych i pozasystemowych formach edukacyjnych.	Osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osoby z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, z obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju, w tym grupy defaworyzowane	projekt grantowy	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących w pozaszkolnych i poza systemowych formach edukacyjnych i wychowawczych.	osoba	0	420	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Wniosek o rozliczenie grantu z wyszczególnionym poziomem realizacji produktów. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
				Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	osoba	0	420	
1.2.2	Prozdrowotne działania aktywizujące z zakresu sportu i rekreacji ruchowej.	Osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osoby z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, z obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju, w tym grupy defaworyzowane.	projekt grantowy	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących w prozdrowotnych formach rekreacji ruchowej, sportu i edukacji zdrowotnej.	osoba	0	315	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Wniosek o rozliczenie grantu z wyszczególnionym poziomem realizacji produktów. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
				Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	osoba	0	315	
1.2.3	Działania kulturalne i z zakresu dziedzictwa lokalnego prowadzące do aktywizacji społeczności lokalnej.	Osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osoby z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, z obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju, w tym grupy defaworyzowane.	projekt grantowy	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących aktywizacji społecznej prowadzonej w formach kulturalnych i wykorzystaniem dziedzictwa lokalnego.	osoba	0	270	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Wniosek o rozliczenie grantu z wyszczególnionym poziomem realizacji produktów. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
				Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	osoba	0	270	
1.2.4	Działania w zakresie kreowania liderów społeczności lokalnej.	Osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osoby z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, z obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju, w tym grupy defaworyzowane.	projekt grantowy	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, liderów społeczności lokalnej przeszkolonych w trakcie realizacji LSR.	osoba	0	105	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Wniosek o rozliczenie grantu z wyszczególnionym poziomem realizacji produktów. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
				Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	osoba	0	105	
1.2.5	Działania w zakresie inicjowania i realizowania inicjatyw lokalnych.	Osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osoby z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, z obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju, w tym grupy defaworyzowane.	projekt grantowy	Liczba podjętych i przeprowadzonych inicjatyw lokalnych	sztuka/osoba	0	14	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Wniosek o rozliczenie grantu z wyszczególnionym poziomem realizacji produktów. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR

1.3.1	Szkoleniowe, doradcze i warsztatowe działania w zakresie promocji przedsiębiorczości i rozwoju postaw przedsiębiorczych.	Osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osoby z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, z obszaru objętego Lokalna Strategią Rozwoju	projekt grantowy	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących w szkoleniach i doradztwie z zakresu przedsiębiorczości i rozwoju postaw przedsiębiorczych.	osoba	0	227	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Wniosek o rozliczenie grantu z wyszczególnionym poziomem realizacji produktów. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
				Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	osoba	0	227	
1.3.2	Szkoleniowe, doradcze i warsztatowe działania w zakresie ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorczości społecznej.	Osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osoby z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, z obszaru objętego Lokalna Strategią Rozwoju	projekt grantowy, operacje	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących w szkoleniach, warsztatach i doradztwie z zakresu ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorczości społecznej	osoba	0	140	Dane z ankiet monitorujących Beneficjentów/Sprawozdanie z realizacji operacji/Wniosek o rozliczenie grantu z wyszczególnionym poziomem realizacji produktów. Pomiar po zakończeniu realizacji projektu w ramach LSR
				Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	osoba	0	140	
SUMA								

12. Matryca logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników

Tabela 29 Matryca logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników

Zdiagnozowane problemy	Cel ogólny	Cele szczegółowe	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Oddziaływanie	Czynniki zewnętrzne mające wpływ na realizację działań i osiągnięcie wskaźników
•wyuczona bezradność osób korzystających z pomocy społecznej •ograniczona efektywność programów integracji społecznej •bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego •wpływ bezrobocia na zjawisko wykluczenia społecznego i ubóstwo •zwiększanie zagrożenie wykluczeniem społecznym wraz z wiekiem	1.0 Wsparcie, do 31.12.2023 r., mieszkańców Miasta Bydgoszczy, objętych Lokalną Strategią Rozwoju, w zakresie włączenia społecznego.	1.1 - Podniesienie, do 31.12.2023 r. aktywności społeczności Miasta Bydgoszczy objętej Lokalną Strategią Rozwoju z wykorzystaniem form aktywnej integracji o charakterze środowiskowym, w tym aktywizacja społeczno-zatrudnieniowa i aktywizacja zgodna z Lokalnym Programem Rewitalizacji	1.1.1 - Działania z zakresu aktywizacji społeczno-zawodowej, w tym w formach realizujących Lokalny Program Rewitalizacji - m.in. kursy, szkolenia, poradnictwo, wsparcie psychologiczne, w formach grupowych i indywidualnych, staże zawodowe, kreujące i rozwijające umiejętności społeczne i zawodowe, w tym prowadzone w formach klubów pracy, klubów samopomocy, świetlic środowiskowych.	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących w formach aktywizacji społecznej i zawodowej.	w1.1.1 w1.1.2 w1.1.3 w1.1.4 w1.1.5 w1.1.6	- Wzrost liczby osób pracujących na obszarze objętym LSR - Wzrost Liczby osób poszukujących pracy na obszarze objętym LSR - Dopasowanie oferty edukacyjnej i szkoleniowej podmiotów do potrzeb lokalnej gospodarki - Rozwój oferty aktywizacyjnej, w tym edukacyjnej, sportowej, rekreacyjnej i kulturalnej	- zła koniunktura gospodarcza w kraju - osoby bezrobotne nie będą zainteresowane podejmowaniem działań zwiększających ich szansę na rynku pracy - małe zainteresowanie lokalnych przedsiębiorców organizacją staży i praktyk zakończonych zatrudnieniem
				Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie			
•ograniczony dostęp społeczności lokalnych do aktywizacji społecznej, w tym w zakresie aktywizacji edukacyjnej, rekreacyjnej i sportowej oraz kulturalnej, w szczególności z grup defaworyzowanych •ograniczona aktywności liderów lokalnych •ograniczona aktywność podmiotów, w tym NGO w zakresie kreowania liderów lokalnych •mała ilość inicjatyw oddolnych •niedostosowanie działań aktywizacji społecznej i obywatelskiej do potrzeb społeczności lokalnych i niski poziom partycypacji społeczności lokalnej przy	1.0 Wsparcie, do 31.12.2023 r., mieszkańców Miasta Bydgoszczy, objętych Lokalną Strategią Rozwoju, w zakresie włączenia społecznego.	1.2 - Podniesienie, do 31.12.2023 r., poziomu aktywności społecznej i obywatelskiej, społeczności Miasta Bydgoszczy objętej Lokalną Strategią Rozwoju	1.2.1 - Działania aktywizujące z zakresu pozaszkolnych i poza systemowych formach edukacyjnych.	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących w pozaszkolnych i poza systemowych formach edukacyjnych i wychowawczych	w1.2.1 w1.2.2 w1.2.3 w1.2.4 w1.2.5	- Wzrost chęci podmiotów gospodarczych do aktywnego procesu rekrutacji obejmującego staże i praktyki zawodowe. - Zwiększenie ilości	- niskie zainteresowanie grup defaworyzowanych nowymi formami aktywizacji z wykorzystaniem lokalnych zasobów.
				Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie			
			1.2.2 - Prozdrowotne działania aktywizujące z zakresu sportu i rekreacji ruchowej.	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących w prozdrowotnych formach rekreacji ruchowej, sportu i edukacji zdrowotnej.			
				Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub			

tworzonych programach wsparcia i aktywizacji. •niski poziom poczucia obywatelskości i tożsamości lokalnej oraz podziałów społecznych wewnątrz poszczególnych społeczności jednostek urbanistycznych, jak i pomiędzy społecznościami.				wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie		działań oddolnych po zakończeniu LSR realizowanych za pośrednictwem lokalnych animatorów. - Wzrost aktywności mieszkańców i rozwój podmiotów w zakresie ekonomii społecznej po zakończeniu wsparcia w ramach LSR. - Rozwój przedsiębiorczości na obszarach objętych LSR po zakończeniu realizacji strategii, w tym wzrost liczby podmiotów gospodarczych rejestrowanych na tym obszarze.
			1.2.3 - Działania kulturalne i z zakresu dziedzictwa lokalnego prowadzące do aktywizacji społeczności lokalnej.	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących aktywizacji społecznej prowadzonej w formach kulturalnych i wykorzystaniem dziedzictwa lokalnego. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie		
			1.2.4- Działania w zakresie kreowania liderów społeczności lokalnej.	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, liderów społeczności lokalnej przeszkolonych w trakcie realizacji LSR Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie		
			1.2.5-Działania w zakresie inicjowania i realizowania inicjatyw lokalnych.	Liczba podjętych i przeprowadzonych inicjatyw lokalnych		
•niska aktywności grup zagrożonych wykluczeniem społecznym w zakresie przedsiębiorczości, w szczególności przedsiębiorczości społecznej •wąski zakres działań podmiotów ekonomii społecznej i niski udział podmiotów ekonomii społecznej w działalności gospodarczej oraz nieefektywna współpraca podmiotów ekonomii społecznej z przedsiębiorcami i podmiotów między sobą, a także trudny dialog z instytucjami publicznymi • słaba oferta wsparcia informacyjno-doradczego i szkoleniowego dla osób wykluczonych wskazujących na predyspozycje do założenia i utrzymania własnej działalności gospodarczej, w tym w ramach przedsiębiorczości społecznej,	1.0 Wsparcie, do 31.12.2023 r., mieszkańców Miasta Bydgoszczy, objętych Lokalną Strategią Rozwoju, w zakresie włączenia społecznego.	1.3 -Podniesienie, do 31.12.2023 r., poziomu aktywności społeczno-gospodarczej społeczności Miasta Bydgoszczy objętej Lokalną Strategią Rozwoju, w tym wsparcie w zakresie rozwoju gospodarki społecznej i przedsiębiorczości społecznej.	1.3.1-Szkoleniowe, doradcze i warsztatowe działania w zakresie promocji przedsiębiorczości i rozwoju postaw przedsiębiorczych.	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących w szkoleniach i doradztwie z zakresu przedsiębiorczości i rozwoju postaw przedsiębiorczych. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	w1.3.1 w1.3.2 w1.3.3	
			1.3.2-Szkoleniowe, doradcze i warsztatowe działania w zakresie ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorczości społecznej.	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących w szkoleniach, warsztatach i doradztwie z zakresu ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorczości społecznej Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie		

VI. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

LGD w swojej działalności planuje prowadzenie naborów wniosków zgodnie z przyjętym harmonogramem oraz z przyjętymi procedurami wyboru operacji. Procedury wyboru operacji szczegółowo określają tryb postępowania w procesie naboru w tym: ogłaszanie naboru, składanie wniosków, ocenę przez Radę oraz wybór, realizację operacji i grantów. Podstawę do oceny merytorycznej wniosku stanowi karta oceny wniosku. Celem procedur jest wyznaczenie ram dla transparentnej ścieżki wyboru operacji odpowiadających wszystkim założeniom LSR, w tym celom i wskaźnikom oraz celom Stowarzyszenia.

Wśród przyjętych kryteriów oceny wniosków będą te kryteria związane z innowacyjnością operacji. Przez innowacyjność należy rozumieć zespół cech określonego przedsięwzięcia, które powstaje w oparciu o nowy pomysł (inwencję), stanowiącego, co do formy i zawartości merytorycznej, nowość na obszarze oddziaływania LGD. Wymiar innowacyjności powinien przejawiać się, w co najmniej jednym z aspektów: uczestnika projektu, sposobu rozwiązania problemu lub formy wsparcia. Z uwagi na jednofunduszowość LSR, innowacje rozumiane są, jako innowacje społeczne oznaczające działania zmierzające do zmiany w zachowaniu, poprzez wprowadzanie nowych wartości, pomysłów, projektów działania, które umożliwiają odmienne rozwiązywanie problemów społecznych oraz przynoszą pozytywne rezultaty w funkcjonowaniu jednostek i grup społecznych. Pod uwagę brane będą innowacje o charakterze procesowym, usługowym i marketingowym wpływające na zmiany sposobu oddziaływania wobec grup defaworyzowanych. Oceniane będzie metodologia niestandardowego podejścia do rozwiązania problemu, zastosowane narzędzia i techniki np. w procesie aktywizacji osób starszych. Kryterium innowacyjności zostało uwzględnione w 3 celach szczegółowych.

Procedury wyboru operacji i grantów zostały skonsultowane z członkami Rady oraz podane do publicznej wiadomości poprzez ich zamieszczenie na stronie internetowej oraz rozesłanie drogą elektroniczną do członków LGD. Istniała możliwość zgłoszenia propozycji zmian. Ostateczna wersja kryteriów została zatwierdzona uchwałą Walnego Zebrania Członków.

W ramach LSR przewiduje się wybór wniosków w:

- procedurze wyboru operacji
- procedurze grantowej

Wybór operacji/grantów, które mają być realizowane w ramach LSR, należy do wyłącznej kompetencji Rady i został szczegółowo przedstawiony w procedurze naboru wniosków oraz sposobach wyboru operacji/grantów przez LGD stanowiących załączniki do Regulaminu Rady.

Projekt grantowy jest operacją, w której beneficjent będący LGD udziela innym podmiotom wybranym przez siebie (grantobiorcom), grantów będących środkami finansowymi programu powierzonymi przez LGD. W ramach projektów grantowych przewiduje się realizację wszystkich celów i przedsięwzięć.

Z wnioskiem o dofinansowanie projektu grantowego występuje wyłącznie LGD do Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Każdy projekt grantowy składa się z mniejszych grantów wybranych przez LGD w trybie konkursowym i przyznanym grantobiorcom do realizacji.

Celami projektów grantowych i operacji jest zwiększenie zaangażowania mieszkańców, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców w życie publiczne, co zrealizowane będzie poprzez:

- zwiększenie ilości inicjatyw oddolnych,
- wzrost liczby mieszkańców angażujących się w działania prospołeczne,
- wzrost partycypacji obywateli w sprawach publicznych,
- wzmocnienie potencjału III sektora na obszarze LSR.

Opracowane regulaminy i procedury regulują kwestię ogłaszania konkursów i wyboru grantów oraz operacji z uwzględnieniem procedury wykluczenia członków Rady, oraz kwestię złożenia protestu przez Wnioskodawcę.

Procedura sposób wyboru i oceny operacji - jej celem jest uregulowanie całej drogi wniosku o dofinansowanie począwszy od momentu ogłoszenia konkursu do momentu przekazania dokumentacji do SW oraz możliwości złożenia protestu przez Wnioskodawcę.

Procedura wyboru i oceny grantobiorców w ramach projektów grantowych - jej celem jest uregulowanie całej drogi wniosku o dofinansowanie począwszy od momentu ogłoszenia konkursu do momentu przekazania dokumentacji do SW oraz możliwości złożenia protestu przez Wnioskodawcę.

Procedura określająca tryb i sposób wyłączenia członka Rady z udziału w dokonywaniu oceny operacji - jej celem jest wskazanie sytuacji, w których konieczne jest wykluczenie członka Rady z oceny operacji. Procedura określa również proces postępowania w takiej sytuacji oraz dokumenty, jakie są niezbędne dla potwierdzenia wykluczenia danego członka z oceny.

Procedura wniesienia i rozpatrzenia protestu od decyzji Rady - jej celem jest zagwarantowanie wnioskodawcy ścieżki wniesienia protestu w sposób zrozumiały i dogodny dla wnioskodawcy.

Procedura ustalania lub zmiany kryteriów - jej celem jest określenie działań wymaganych przy dokonywaniu zmian w lokalnych kryteriach wyboru. Procedura określa kto i na jakich zasadach może składać wnioski o zmiany kryteriów oraz proces ich procedowania.

70% środków będzie przeznaczonych na realizację wszystkich celów szczegółowych i odpowiadającym im wskaźnikom w ramach projektów grantowych. 30% środków wydatkowane zostanie w ramach wyboru operacji.

Poprzez wdrażanie projektów grantowych zostaną osiągnięte następujące wskaźniki produktu i rezultatu:

Tabela 30 Wskaźniki produktu osiągnięte poprzez projekty grantowe w odniesieniu do planowanych przedsięwzięć

Wskaźniki produktu	Wartość wskaźnika
1.1.1	75
1.2.1	420
1.2.2	315
1.2.3	270
1.2.4	105
1.2.5	14
1.3.1	91
1.3.2	56

Tabela 31 Wskaźniki rezultatu osiągnięte poprzez projekty grantowe w odniesieniu do planowanych przedsięwzięć

Wskaźniki rezultatu	Wartość wskaźnika
w1.1.1	75
w1.1.2	28
w1.1.3	12
w1.1.4	45
w1.1.5	45
w1.1.6	34
w1.2.1	1110
w1.2.2	420
w1.2.3	315
w1.2.4	270
w1.2.5	105
w1.3.1	147
w1.3.2	91
w1.3.3	56

Poprzez wdrażanie operacji zostaną osiągnięte następujące wskaźniki produktu i rezultatu:

Tabela 32 Wskaźniki produktu osiągnięte poprzez operacje w odniesieniu do planowanych przedsięwzięć

Wskaźniki produktu	Wartość wskaźnika
1.1.1	50
1.3.2	84

Tabela 33 Wskaźniki rezultatu osiągnięte poprzez operacje w odniesieniu do planowanych przedsięwzięć

Wskaźniki rezultatu	Wartość wskaźnika
w1.1.1	50
w1.1.2	42
w1.1.3	14
w1.1.4	66
w1.1.5	66
w1.1.6	52
w1.3.1	220
w1.3.2	136
w1.3.3	84

Lokalne kryteria wyboru są efektem diagnozy obszaru, doświadczeń poprzedniego okresu programowania oraz konsultacji społecznych. Lokalne kryteria wyboru zostały opracowane dla poszczególnych celów szczegółowych. Propozycje zostały zaprezentowane na spotkaniach, na których uwzględniano uwagi uczestników dotyczące kryteriów. Walne Zebranie Członków przyjęło odpowiednią procedurę ustalania i aktualizacji kryteriów wyboru operacji i grantów.

VII. Plan działania

Plan działania zawiera szczegółowe wskazanie harmonogramu osiągania poszczególnych wskaźników produktów dla wszystkich przedsięwzięć zaplanowanych w ramach LSR oraz wskazuje harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników rezultatu dla poszczególnych celów szczegółowych ujętych w LSR.

Szczegółowy harmonogram realizacji planu działania stanowi załącznik nr XX do niniejszej LSR. W ramach wykazanego planu wskazano poszczególne przedsięwzięcia, wskaźniki produktu i rezultatu dla celów szczegółowych 1.1, 1.2 i 1.3. W ramach analizy zaplanowano osiągnięcie wskaźników w śródkresach w roku 2018 (min. 35% całościowej wartości wskaźników) oraz roku 2021 (min. 50% wartości docelowej wskaźników). Niniejsza LSR jest finansowana ze środków EFS w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020. Działanie 11.1 – WŁĄCZENIE SPOŁECZNE NA OBSZARACH OBJĘTYCH LSR, w związku z powyższym przy doborze wskaźników kierowano się zapisami SZOOP RPO WK-P, ujmując wskaźniki tam ujęte jako wskaźniki LSR odnoszące się do obszaru objętego LSR.

Wykazane wartości realizacji wskaźników w poszczególnych śródkresach (2018 r. i 2021 r.), są minimalnym poziomem osiągnięcia wskaźnika dla danego okresu. Założeniem LGD jest realizacja wskaźników na poziomie wyższym, starając się na równomierną realizację wskaźników w ramach całego okresu 2016-2023 r.

VIII. Budżet LSR

Lokalna Strategia Rozwoju finansowana będzie ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Na ten cel planuje się przeznaczyć 1 388 418,16 euro (5 553 672,64 zł przy kursie 4 zł za euro) dofinansowania z EFS i wkład własny.

Tabela 34 Budżet LSR

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe RPO WKP - EFS (PLN)	Razem EFSI
Realizacja LSR	5 553 672,64	5 553 672,64
Koszty bieżące	694 209,00	694 209,00
Działania animacyjne (aktywizacja)	694 209,16	694 209,16
Razem	6 942 090,80	6 942 090,80

Z uwagi na przeprowadzoną diagnozę, konsultacje społeczne i skalę problemów na obszarze objętym LSR, 33% środków z LSR planuje się przeznaczyć na realizację przedsięwzięć w ramach celu szczegółowego nr 1, 50% na realizację przedsięwzięć w ramach celu 2 oraz 17% na realizację przedsięwzięć w ramach celu 3. Tak rozdysponowany budżet LSR pozwoli na osiągnięcie zakładanych celów szczegółowych i celu ogólnego. Środki finansowe na koszty bieżące związane z zarządzaniem wdrażania strategii oraz animowaniem realizacji strategii są niezbędne dla osiągnięcia zakładanych dla LSR celów.

IX. Plan komunikacji

Plan komunikacji stanowi załącznik do LSR. Istotą Planu jest wspieranie realizacji celów LSR poprzez zachęcenie potencjalnych beneficjentów i mieszkańców obszaru objętego LSR do korzystania ze środków przewidzianych na realizację. Plan ten określa główne cele działań komunikacyjnych, odpowiednie środki przekazu, a także identyfikuje adresatów poszczególnych działań (tzw. grupy docelowe). Szczególne narzędzia komunikacji przewidziano dla zidentyfikowanych grup docelowych interwencji, w tym grup defaworyzowanych zgodnie z rozdziałem I oraz III. Cele, jakie postawione zostały przed działaniami komunikacyjnymi mają wpłynąć na pozytywną ocenę transparentności działań LGD oraz w sposób dwukierunkowy wpływać na ewentualne korekty organizacyjne i merytoryczne. W opracowaniu Planu komunikacji uwzględniono wnioski z konsultacji społecznych, z których wynikają m.in. konieczność dywersyfikacji kanałów informacyjnych, dostosowania ilości i jakości komunikatów do potencjału odbiorców oraz walory edukacyjne, mające bezpośrednie przełożenie na efekty wdrażania LSR.

Przewiduje się następujące filary dla planu komunikacji:

- kampanie informacyjno-promocyjne
- działania informacyjne
- działania szkoleniowe (edukacyjne)
- działania mające na celu zbieranie informacji zwrotnej od odbiorców LSR i innych interesariuszy, w tym ewaluacja

Celami szczegółowymi Planu komunikacji są:

- informowanie beneficjentów o możliwościach pozyskiwania środków w ramach LSR oraz doradztwo w procesie tworzenia i realizacji projektów

- aktywizacja grup defaworyzowanych i środowisk działających na ich rzecz
- integracja i aktywizacja społeczności lokalnej w oparciu o współpracę trzech sektorów (publicznego, społecznego, gospodarczego) oraz mieszkańców
- budowanie pozytywnego wizerunku LSR wśród mieszkańców obszaru poprzez informowanie ich o możliwościach dofinansowania oraz o już zrealizowanych w ramach lokalnej strategii projektach i bezpośrednich korzyściach wynikających z ich realizacji,
- pozyskanie informacji od lokalnej społeczności o skuteczności środków przekazu i działań komunikacyjnych oraz kierunkach realizacji LSR
- prezentacja efektów wdrażania LSR

Wskaźnikami Planu komunikacji są: liczba informacji prasie lokalnej, liczba informacji na stronach internetowych i portalach społecznościowych, liczba ogłoszeń na tablicach ogłoszeń LGD, liczba plakatów, liczba newsletterów, liczba ulotek, liczba eventów podczas których zaprezentowana będzie działalność LGD, liczba informacji radiowych, liczba spotkań informacyjnych, liczba warsztatów, liczba materiałów informacyjno-promocyjnych.

X. Zintegrowanie

1. Opis zgodności i komplementarności z innymi dokumentami planistycznymi/strategiami

Instytucja funkcjonująca w realiach społecznych nie pozostaje w oderwaniu od kierunków wyznaczanych przez dokumenty strategiczne ją kształtujące. Ta zależność w konsekwencji oznacza, iż każda kolejna inicjatywa, powinna być konfrontowana z założeniami planów strategicznych określonych na poziomie dla siebie właściwym: krajowym, regionalnym czy też lokalnym. Powyższe podejście jest odzwierciedleniem wspólnotowej zasady komplementarności, która została zdefiniowana w art. 9 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylającego Rozporządzenie (WE)1260/1999: „Fundusze zapewniają pomoc, która uzupełnia działania krajowe, w tym działania na poziomie regionalnym i lokalnym, włączając do nich priorytety Wspólnoty”. W poszukiwaniu komplementarności założeń LSR dokonano analizy dokumentów strategicznych w tym zakresie w trzech wymiarach: krajowym, regionalnym oraz lokalnym.

Poziom krajowy – zakres komplementarności

1. STRATEGIA ROZWOJU KRAJU 2020 - AKTYWNE SPOŁECZEŃSTWO, KONKURENCYJNA GOSPODARKA, SPRAWNE PAŃSTWO (SRK 2020)

Spójne z LSR zadania w Strategii Rozwoju Kraju 2020 zostały ujęte głównie w rozdziałach dotyczących: A) Rozwoju kapitału społecznego, B) Zwiększania aktywności zawodowej - m.in. przygotowanie i wdrożenie kompleksowych rozwiązań zapewniających lepszy start zawodowy młodych ludzi wchodzących na rynek pracy, C) Poprawy jakości kapitału ludzkiego, D) Zagadnień dotyczących: produktywności gospodarki, kadr, mobilności zawodowej i przestrzennej, wykorzystania technologii cyfrowych, przeciwdziałaniu ubóstwu.

2. STRATEGIA ROZWOJU KAPITAŁU LUDZKIEGO 2020

Pełną zgodność proponowanych działań LSR Bydgoskiej Lokalnej Grupy Działania „Dwie Rzeki”, wykazuje z dokumentem Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 (SRKL). SRKL opiera się na koncepcji budowania kapitału ludzkiego w pięciu obszarach: wzrost zatrudnienia, wydłużenie aktywności zawodowej i zapewnienie lepszej jakości funkcjonowania osób starszych, poprawa sytuacji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, podniesienie poziomu kompetencji i kwalifikacji obywateli.

3. PERSPEKTYWA UCZENIA SIĘ PRZEZ CAŁE ŻYCIE

Zgodność niniejszego LSR z tym dokumentem dotyczy min. obszarów w ramach Celów Priorytetowych takich jak: CEL 4: Kształcenie i szkolenie dopasowane do potrzeb zrównoważonej gospodarki, zmian na rynku pracy i potrzeb społecznych oraz CEL 5: Środowisko pracy i zaangażowania społecznego sprzyjające upowszechnieniu uczenia się dorosłych:

4. PROGRAM OPERACYJNY WIEDZA, EDUKACJA, ROZWÓJ

Strategia jest spójna z wszystkimi celami tematycznymi PO WER min: wsparcie zatrudnienia i mobilności pracowników, umacnianie potencjału instytucjonalnego oraz skuteczności administracji publicznej, inwestycje w edukację, umiejętności i naukę przez całe życie, wsparcie włączenia społecznego i walczenie z ubóstwem. Ponadto bezpośrednio wpisuje się w:

Oś priorytetowa I. Osoby młode na rynku pracy - w ramach LSR przewidziano zgodne z I osią działania i cele do realizacji tj.: wsparcie ludzi młodych do 30 roku życia bez pracy, w tym w szczególności osób, które nie uczestniczą w kształceniu i szkoleniu poprzez m.in. pomoc w zakresie określenia ścieżki zawodowej, rozwój praktycznych form kształcenia, wsparcie przedsiębiorczości i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu

Oś priorytetowa II. Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji - w ramach LSR przewidziano zgodne z II osią działania i cele do realizacji tj.: działania wspierające rozwój przedsiębiorstw i ich pracowników, poprawa jakości działań skierowanych do osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz zwiększenie ich szans na zatrudnienie, rozwój ekonomii społecznej, podnoszenie jakości systemu oświaty i rozwój edukacji, wspieranie współpracy instytucji rynku pracy z podmiotami III sektora.

Poziom regionalny – zakres komplementarności

1. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO DO ROKU 2020 – PLAN MODERNIZACJI 2020+

Ten najważniejszy dokument strategiczny realizacji polityki regionalnej w woj. kujawsko-pomorskim wskazuje cztery priorytety rozwoju województwa do roku 2020 (konkurencyjna gospodarka, modernizacja przestrzeni wsi i miast, silna metropolia, nowoczesne społeczeństwo). Cel strategiczny „Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi” zawiera katalog działań w całości zbieżnymi z inicjatywami określonymi w LSR. Wyraźnie spójność przejawia się w proponowanych w Strategii Rozwoju Województwa i LSR kierunkach działań tj: 1. Wzmacnianie relacji i więzi społecznych; 2. Promocja aktywności społecznej, samorozwoju i idei kształcenia przez całe życie. 3. Kreowanie lokalnych liderów w dziedzinie społecznej i gospodarczej; 4. Kształtowanie więzi międzypokoleniowej jako podstawy solidarności wszystkich pokoleń; 5. Tworzenie warunków rozwoju społecznego osób niepełnosprawnych, przewlekle chorych i niesamodzielnych.

Planowane działania LGD wpisują się także w Cel strategiczny: Tożsamość i dziedzictwo. Zbieżność z LSR dotyczy realizacji założeń polityki kulturalnej województwa (co pozwoli na pełną koordynację działalności wszystkich podmiotów funkcjonujących w kulturze) oraz edukacji kulturalnej społeczeństwa (zarówno w edukacji formalnej – na wszystkich poziomach kształcenia, jak i w edukacji nieformalnej). W tym kształcie Lokalna Strategia Rozwoju wpisuje się w planowane na poziomie województwa działania istotne dla szeroko rozumianego rozwoju społecznego.

2. REGIONALNA STRATEGIA INNOWACJI WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO NA LATA 2014-2020 - STRATEGIA NA RZECZ ROZWOJU INTELIGENTNYCH SPECJALIZACJI

Spójność przejawia się przede wszystkim w Celu strategicznym I – Ukształtowanie innowacyjnych i kreatywnych postaw społeczności regionu (Cel operacyjny I.1. Rozwój innowacyjnej edukacji, Cel operacyjny I.2. Rozwój kształcenia kadr dla innowacyjnej gospodarki). W celu strategicznym: „ukształtowanie innowacyjnych i kreatywnych postaw społeczności regionu” priorytetem jest odpowiednie rozwinięcie obszaru kształcenia. Ma to na celu budowę innowacyjnej edukacji, obejmującej wszystkie poziomy, poczynając od podstawowego, poprzez edukację gimnazjalną, ponadgimnazjalną, zawodową i ogólną, aż po kształcenia na poziomie wyższym. Oba więc porównywane dokumenty strategiczne wychodzą z tożsamego celu: Rozwój społeczeństwa w danym regionie to także dodatkowe formy kształcenia mieszkańców, wzmacnianie ich atrakcyjności zawodowej i społecznej na rynku pracy.

3. REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO 2014-2020

RPO WK-P 2014-2020 przewiduje inwestycje o charakterze infrastrukturalnym oraz działania o charakterze społecznym. Bezpośrednio LSR wpisuje się w osie (w nawiasie wskazano kategorie działań spójne z LSR):

Oś priorytetowa 6. Solidarne społeczeństwo i konkurencyjne kadry - Działania w ramach LSR są komplementarne wobec działań infrastrukturalnych przewidzianych w ramach tej osi i dotyczących m.in.: wzrostu ilości miejsc w żłobkach, przedszkolach i innych placówkach opieki nad dziećmi, rozwoju infrastruktury szkolnictwa zawodowego, m.in. poprzez modernizację warsztatów szkolnych, inwestycje w budownictwo socjalne oraz chronione, rewitalizację zdegradowanych obszarów miejskich.

Oś priorytetowa 8. Aktywni na rynku pracy: (działania wspierające powrót na rynek pracy i poprawę warunków życia i pracy osób w wieku 50+, wspieranie procesów restrukturyzacyjnych w firmach).

Oś priorytetowa 9. Solidarne społeczeństwo: (działania prowadzące do aktywizacji społeczno-zawodowej osób, rodzin i grup wykluczonych oraz zagrożonych wykluczeniem, rozwój ekonomii społecznej, dostęp do usług opiekuńczych dla osób starszych i niepełnosprawnych).

Oś priorytetowa 10. Innowacyjna edukacja: (edukacja ukierunkowana na rozwijanie kreatywności, innowacyjności i pracy zespołowej, wsparcie uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, w tym niepełnosprawnych, nacisk rozwoju szkolnictwa zawodowego, organizacja staży i praktyk zawodowych).

Oś priorytetowa 11. Rozwój lokalny kierowany przez społeczność.

Poziom lokalny – zakres komplementarności

1. STRATEGIA ROZWOJU BYDGOSZCZY DO 2030

Lokalna Strategia Rozwoju wykazuje pełną zgodność ze Strategią Rozwoju Bydgoszczy do 2030 roku przede wszystkim w zakresie:

Cel strategiczny 1, 2, 4. Cele Strategii LSR są w całości spójne z wymienionymi w programie celami operacyjnymi tak w zakresie ogólnych kierunków jak i planowanych przedsięwzięć i zadań do zrealizowania w ich ramach.

2. STRATEGIA ROZWOJU BYDGOSKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO / STRATEGIA ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH DLA BYDGOSKO-TORUŃSKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO

Z dokumentami opracowanymi przez Zespół Sektora Publicznego Deloitte Business Consulting S.A strategia LSR pokrywa się w zakresie celów strategicznych i operacyjnych (BTOF) takich jak: 4.4.1. Gospodarka i rynek pracy, 4.4.3. Edukacja, 4.4.4. Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego.

Lokalna Strategia Rozwoju będzie spójna z **Gminnym Programem Rewitalizacji dla Bydgoszczy (GPR)** oraz stanie się jego częścią. LSR jest zgodny ze **Strategią Rozwoju Edukacji Miasta Bydgoszczy na lata 2013-2020**.

LSR stanowić będzie fragment Gminnego Programu Rewitalizacji, który Miasto Bydgoszcz planuje opracować w 2016. Ponadto już na wstępnym etapie procesu planowania i programowania obu dokumentów uwzględniono spójność i komplementarność obszaru objętego LSR oraz obszarów zdegradowanych w ramach GPR. W wyznaczeniu powyższych obszarów przyjęto wspólną płaszczyznę odniesienia, przy jednoczesnym uwzględnieniu specyfiki i kryteriów wyznaczania obszarów objętych LSR i obszarów zdegradowanych przewidzianych do rewitalizacji. Na etapie przygotowywania GPR, główne kierunki działań oraz zakładane efekty rewitalizacji w zakresie społecznym (miękkim, stanowiącym podstawę całej rewitalizacji), zwłaszcza w obszarze aktywizacji społeczno-zatrudnieniowej, aktywności społecznej i obywatelskiej zostały ujęte w LSR.

Ścisłe powiązanie LSR i GPR zakłada się już od pierwszych/początkowych etapów procedowania obu dokumentów (patrz wyznaczanie obszarów, tworzenie wizji, kierunków, włączenia społecznego itp.) w celu przygotowania i wdrożenia dwóch komplementarnych i wzajemnie się uzupełniających narzędzi szeroko rozumianej rewitalizacji.

2. Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej

Jednym z czynników potencjalnie wpływających na kształt strategii integracji jest bliskość organizacyjna na poziomie nie tylko celów działalności (lub zadań statutowych), ale podobieństwa wewnętrznych i zewnętrznych walorów organizacyjnych łączących się instytucji. Wśród czynników, które mogą mieć realny wpływ na przebieg procesu integracji sektorowej oraz jej zasięg oraz dynamikę należy wymienić bliskość:

- organizacyjna – podobieństwo wewnętrznych i zewnętrznych warunków organizacyjnych (podobna decyzyjność, struktura),
- geograficzną – niewielka odległość przestrzenna lub czasowa (poziom osiedla, jednostki urbanistycznej),
- poznawczą – zbieżność baz wiedzy, baz referencyjnych, dostęp do grup docelowych (np. instytucje rynku pracy)
- instytucjonalną – funkcjonowanie w takim samym otoczeniu instytucjonalnym (np. sektor publiczny, MSP)

Budowa Partnerstwa Sektorowego LGD była poprzedzona taką właśnie analizą poziomu mezostrukturalnego instytucji i podmiotów gospodarczych. Odrębną sprawą jest wątek integracji Partnerstw (przyczynę). Wśród tematycznych wątków kompleksowej realizacji przedsięwzięć można wymienić:

a) partnerstwa publiczno-prywatne (PPP) – to umowa instytucji publicznej i organizacji prywatnej, zawarta w celu zrealizowania określonego przedsięwzięcia ze sfery zadań publicznych.

b) partnerstwa projektowe – cele partnerstwa są ściśle określone w projekcie. Projekty kooperacji powinny być ukierunkowane na takie obszary kluczowe dla sektora gospodarki jak:

- tworzenie warunków sprzyjających podnoszeniu zdolności do zatrudnienia osób bezrobotnych,
- dalsze doskonalenie, bądź zmianę kwalifikacji zawodowych w formie szkoleń, kursów i praktyk oraz zdobycia doświadczeń zawodowych w miejscu pracy.

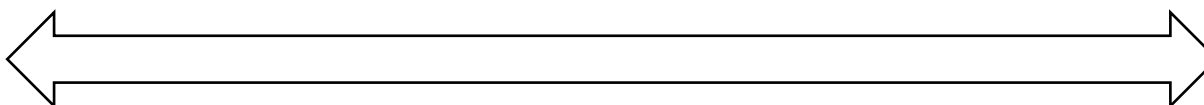
- rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia, obejmując m.in. doradztwo, szkolenia oraz usługi finansowo – prawne adresowane do osób pragnących rozpocząć własną działalność gospodarczą

c) partnerstwa branżowe/sektorowe – to platforma porozumienia organizacji/instytucji prowadzących zbliżoną działalność.

d) partnerstwa lokalne/trójsektorowe – to porozumienie instytucji publicznych, przedsiębiorstw i organizacji pozarządowych, które chcą wspólnie działać na rzecz swojego regionu, osiedla, gminy, powiatu.

Tabela 35 Płaszczyzny współpracy międzysektorowej w ramach LGD

3 płaszczyzny współpracy międzysektorowej LGD		
Współpraca z JST instytucjami pomocy społecznej i rynku pracy w zakresie tworzenia polityk publicznych i realizacji zadań publicznych	Współpraca z organizacjami pozarządowymi (fundacje, stowarzyszenia, spółdzielnie socjalne) w zakresie realizacji obszarów zadań określonych LSR	Współpraca z otoczeniem biznesowym i tworzenie warunków do społecznej aktywności na terenie objętym LSR

Opracowanie własne

Osoby mogące wspierać integrację sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć to np.:

- właściciel przedsiębiorstwa / osoba odpowiedzialna za politykę CSR przedsiębiorstwa
- lider młodzieżowy
- psycholog PPP / pedagog / nauczyciel ze szkoły, zespołu szkół,

- pośrednik pracy lub przedstawiciel agencji zatrudnienia,
- lokalny ekspert ekonomii społecznej,
- lokalny lider, przedstawiciel innych stowarzyszeń, fundacji, grup samopomocowych,
- przedstawiciel domu kultury, klubu sportowego,
- ksiądz lub przedstawiciel parafii

XI. Monitoring i ewaluacja

1. Ogólna charakterystyka zasad i procedur dokonywania ewaluacji oraz monitorowania

Rozdział wskazuje kryteria, narzędzia oraz podmioty odpowiedzialne za planowaną realizację procesu monitoringu i ewaluacji wdrażania LSR oraz funkcjonowania LGD. Kluczowymi kwestiami w aspekcie prowadzonej ewaluacji i monitoringu będzie stałe podnoszenie jakości i efektywności działań mających na celu wdrożenie LSR, której prawidłowa realizacja będzie gwarantem sprawnego wydatkowania środków publicznych oraz możliwość reagowania na zmieniające się warunki otoczenia społeczno-gospodarczego na terenie objętym LSR. Procesowi oceny podlegać będą:

- **główne elementy funkcjonowania LGD** w aspekcie finansowym, rzeczowym i społecznym – badanie i analizowanie podejmowanych przez LGD działań, w tym sposób funkcjonowania stowarzyszenia: efektywność pracy Biura LGD i organów LGD, ocena przebiegu konkursów, sposobu przepływu informacji, ocena pracowników, efektywność promocji i aktywizacji społeczności lokalnej.
- **stan realizacji LSR** - LGD dokonywać będzie systematycznej i obiektywnej oceny LSR, jej założeń, jakości stosowanych kryteriów wyborów i procedur, przebiegu wdrażania, osiągniętych rezultatów z punktu widzenia adekwatności, skuteczności, efektywności, oddziaływania, w tym prawidłowego przebiegu realizowanych przez beneficjentów działań, będących efektem wdrażania strategii.

Monitoring jako proces ciągły i systematyczny, realizowany będzie na bieżąco, w zależności od elementu poddanego monitorowaniu, kwartalnie bądź po zakończeniu operacji lub grantu. Podmiotem odpowiedzialnym za przeprowadzenia działań monitorujących będzie Biuro LGD. Proces monitoringu obejmie gromadzenie i analizowanie informacji ilościowych i jakościowych na temat funkcjonowania LGD oraz stanu realizacji strategii w aspekcie finansowym i rzeczowym, poprzez: analizę stopnia osiągania mierzalnych i weryfikowalnych wskaźników wykonalności strategii, monitorowanie operacyjne na podstawie bezpośrednich rozmów z beneficjentami i wizji lokalnych na miejscu realizacji operacji, wykorzystaniu partycypacyjnych metod ewaluacji oraz monitorowaniu wydatkowanych środków na poszczególne operacje i działania własne LGD. Monitoringiem w szczególności objęte zostaną następujące elementy: wydatkowanie środków na poszczególne cele i przedsięwzięcia LSR, poziom osiągnięcia założeń w zakresie realizacji planu komunikacji, prawidłowość realizacji harmonogramu konkursów oraz poziom realizacji LSR na podstawie mierzalnych i weryfikowalnych wskaźników celów LSR. Zaplanowane narzędzia i procedury prowadzonego monitoringu prezentuje tabela nr 3 załącznika. W ramach monitoringu gromadzone będą dane finansowe (zwłaszcza stan realizacji budżetu) oraz rzeczowe (przede wszystkim stan realizacji wskaźników LSR). Informacje uzyskane w procesie monitoringu dostarczyć mają wiedzy o aktualnych danych co do postępów w realizacji strategii, szczególnie pod kątem ich efektywności i racjonalności.

Ewaluacją objęte zostaną zarówno elementy funkcjonowania LGD, jak i elementy wdrażania LSR. Ze względu na wieloletni proces realizacji LSR wdrożony zostanie etapowy proces ewaluacji. Ewaluacja LSR dostarczać będzie rzetelnych i użytecznych informacji, które będą następnie wykorzystane w procedurze aktualizacji dokumentu oraz procesie decyzyjnym i przy współpracy podmiotów zaangażowanych we wdrażanie strategii. Realizacja procesu ewaluacji odbywać będzie się z zastosowaniem kluczowych kryteriów, tzn.:

- trafność – ocena stopnia, w jakim przyjęte cele odpowiadają zidentyfikowanym problemom lub potrzebom beneficjentów;
- efektywność – ocena poziomu gospodarności, czyli stosunek poniesionych nakładów do efektów;
- skuteczność – ocena stopnia osiągniętych celów;
- użyteczność – ocena stopnia zaspokojenia potrzeb beneficjentów;
- trwałości – ocena możliwości wpływu realizowanych działań poza kończeniu finansowania.

Ewaluacja będzie miała charakter:

- **Ewaluacji ex-ante** - ocena operacji będących dopiero w fazie planowania i podejmowania decyzji o ich realizacji - forma tej oceny polega na uzasadnieniu spodziewanych rezultatów oraz jego ocenę pod kątem osiągania wpływu na LSR w stosunku do planowanego przedsięwzięcia – tą formę ewaluacji zrealizowano na etapie diagnozowania potrzeb, problemów i potencjału społeczności lokalnej obszaru LSR, przy wykorzystaniu badań własnych, danych zastanych, a przede wszystkim partycypacyjnych metod konsultacji.
- **Ewaluacji on-going** - ocena dotycząca działań już zrealizowanych w minionym okresie, ale nadal w trakcie wdrażania założeń LSR – ewaluacja ta będzie wykonywana punktowo w dwóch okresach realizacji LSR (w roku 2018 i 2021). Szczegółowe narzędzia ewaluacji wdrażania LSR obejmuje tabela numer 2 załącznika. Ewaluacja obejmie również ocenę jakości funkcjonowania LGD i jego wszystkich organów LGD, a także działalności Biura LGD. Szczegółowe narzędzia ewaluacji funkcjonowania LGD obejmuje tabela numer 1 załącznika.

- **Ewaluacji ex-post** – po zakończeniu podejmowanych działań, celem określenia trwałości efektów oraz wydajności realizowanej interwencji. Planowany termin realizacji ex post to rok 2023.

2. Sposób wykorzystania wyników z ewaluacji i analizy danych z monitorowanych

Wyniki płynące z ewaluacji oraz analizy danych monitoringowych wykorzystane zostaną do:

1. Informowania społeczności lokalnej i pozostałych interesariuszy o stopniu osiągnięcia zaplanowanych celów i wskaźników, wykorzystania środków finansowych, efektach realizacji LSR. Dodatkowo do oceny znajomości celów LSR oraz Lokalnej Grupy działania i wzmocnienia działań promocyjnych.
2. Decyzji o wprowadzeniu procedury aktualizacji strategii. W przypadku, gdy analiza danych monitoringowych i ewaluacja wykażą opóźnienia w procesie wdrażania, pojawienie się problemów i barier wymagających interwencji, stanowić to będzie podstawę i uzasadnienie do uruchomienia procedury aktualizacji strategii. Aktualizacja ta dotyczyć może jednego (np. kryteriów wyboru operacji) lub kilku elementów (np. wskaźników, budżetu) strategii.
3. Decyzji o wprowadzeniu zmian procedur oceny weryfikacji wniosków, zmian lokalnych kryteriów wyboru lub modyfikacji kanałów i środków komunikacji LGD ze społecznością lokalną bądź prowadzonych i planowanych działań animacyjnych.
4. Wskazania słabych oraz mocnych stron LGD w szczególności jej organów tj.: Biuro, Zarząd i Rady – sformułowanie zaleceń dla bardziej efektywnej pracy tych organów.

Strategia zakłada **zaangażowanie społeczności lokalnej w realizację procesu ewaluacji**. Metody partycypacyjne wdrożono już na poziomie tworzenia strategii, poprzez włączenie społeczności lokalnej w każdy kluczowy etap opracowywania LSR, w tym ewaluacji ex-ante, czyli oceny działań będących dopiero w fazie planowania i podejmowania decyzji o ich realizacji. Ewaluacja on-going i ex-post przewiduje badania także opinii beneficjentów, uczestników projektów oraz społeczności lokalnej obszaru LSR, poprzez realizację spotkań i warsztatów, ankiet szkoleniowych, badania opinii klientów on-line oraz analizę sprawozdań z realizacji.

W proces ewaluacji i monitoringu nie przewiduje się zaangażowania podmiotu zewnętrznego. Co do zasady monitoring i ewaluację prowadzić będzie LGD we własnym zakresie. W załączniku „Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu” wskazano szczegółowo elementy podlegające ewaluacji i monitorowaniu, określono czas, w jakim zostanie przeprowadzona ewaluacja oraz monitoring, a także wskazano sposób i okres pomiaru.

XII. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

Przeprowadzona została analiza LSR pod kątem spełnienia kryteriów kwalifikujących do przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko zgodnie z wytycznymi ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. 2013 r. poz. 1235 z późn. zm.).

Opracowana LSR nie spełnia przesłanek, które nakazują przygotowanie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Realizacja LSR nie spowoduje znaczącego oddziaływania na środowisko. W ramach LSR nie będą realizowane przedsięwzięcia mogące znacząco oddziaływać na środowisko.

Rysunek 1 Schemat celów LSR i przypisanych im przedsięwzięć	46
Tabela 1 Liczba mieszkańców i powierzchnia poszczególnych jednostek urbanistycznych objętych LSR (stan na 31.12.2013 r.)	6
Tabela 2 Dokumenty wewnętrzne regulujące zasady funkcjonowania LGD	10
Tabela 3 Opis etapów przygotowania LSR	13
Tabela 4 Dynamika zmian w strukturze demograficznej Bydgoszczy (2010-2014).....	14
Tabela 5 Ludność Bydgoszczy według grup wiekowych z uwzględnieniem grupy wiekowej 50+ na dzień 31 grudnia 2013 r. ...	14
Tabela 6 Liczba mieszkańców jednostek urbanistycznych wchodzących w skład obszaru objętego LSR.....	15
Tabela 7 Liczba podmiotów w branżach dominujących w Bydgoszczy wg klasyfikacji PKD (stan na 2013 r.).....	16
Tabela 8 Liczba podmiotów gospodarczych przypadających na 10 tys. mieszkańców w jednostkach urbanistycznych objętych LSR	17
Tabela 9 Wskaźnik poziomu bezrobocia w latach 2011-2014 na terenie Bydgoszczy.....	18
Tabela 10 Liczba osób bezrobotnych mieszkających na terenie objętym LSR w latach 2013-2014.....	19
Tabela 11 Wskaźnik udziału os. bezrobotnych w stosunku do os. w wieku produkcyjnym w jednostkach urbanistycznych LSR	19
Tabela 12 Miejsca pracy zgłoszone przez pracodawców do PUP Bydgoszcz w latach 2012-2014.....	20
Tabela 13 Liczba ofert i miejsc pracy zgłoszonych do PUP od pracodawców z poszczególnych jednostek urbanistycznych objętych LSR w latach 2012-2014.....	20
Tabela 14 Charakterystyka ofert i miejsc pracy zgłoszonych do PUP od pracodawców z poszczególnych jednostek urbanistycznych objętych LSR	21
Tabela 15 Liczba ofert pracy skierowanych do osób niepełnosprawnych, zgłoszonych do PUP Bydgoszcz w latach 2012-2014.....	21
Tabela 16 Powody przyznania świadczeń z pomocy społecznej oraz liczba objętych rodzin i osób w rodzinach w I. 2013-2014	25
Tabela 17 Przemoc w rodzinie wśród mieszkańców Bydgoszczy w latach 2011-2014.....	25
Tabela 18 Powody przyznania pomocy społecznej oraz liczba osób w podziale na płeć i wiek.....	26
Tabela 19 Rodzaje przyznanej pomocy oraz liczba osób objętych tą pomocą w podziale na płeć i wiek	27
Tabela 20 Zestawienie najistotniejszych wniosków nieuwzględnionych w procesie diagnozowania problemów na obszarze objętym LSR.....	40
Tabela 21 Analiza SWOT	42
Tabela 22 Cele szczegółowe LSR.....	47
Tabela 23 Zgodność celów LSR z celami RPO Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020	48
Tabela 24 Cele LSR z podziałem na źródła finansowania	48
Tabela 25 Przedsięwzięcia realizowane w ramach RLKS.....	48
Tabela 26 Specyfikacja wskaźników przypisanych do przedsięwzięć, celów szczegółowych i celów ogólnych	49
Tabela 27 Algorytm do określania poziomu realizacji wskaźników rezultatu.....	51
Tabela 28 Cele i wskaźniki LSR	52
Tabela 29 Matryca logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników.....	56
Tabela 30 Wskaźniki produktu osiągnięte poprzez projekty grantowe w odniesieniu do planowanych przedsięwzięć.....	59
Tabela 31 Wskaźniki rezultatu osiągnięte poprzez projekty grantowe w odniesieniu do planowanych przedsięwzięć.....	59
Tabela 32 Wskaźniki produktu osiągnięte poprzez operacje w odniesieniu do planowanych przedsięwzięć	59
Tabela 33 Wskaźniki rezultatu osiągnięte poprzez operacje w odniesieniu do planowanych przedsięwzięć.....	59
Tabela 34 Budżet LSR	60
Tabela 35 Płaszczyzny współpracy międzysektorowej w ramach LGD	63
Wykres 1 Struktura członków LGD „Dwie Rzeki”.....	7
Wykres 2 Struktura wiekowa ludności zamieszkującej Bydgoszcz (stan na 12.2014 r.)	15
Wykres 3 Wykształcenie osób zamieszkujących Bydgoszcz w wieku 13 lat i więcej	15
Wykres 4 Organizacje NGO w Bydgoszczy wg dziedziny aktywności (razem: 1331 w styczniu 2016).....	29
Wykres 5 Aktywność społeczna mieszkańców Bydgoszczy na tle 18 miast wojewódzkich	32

Literatura i opracowania:

- 1) Adamiak P., Charycka B., Gumkowska M. "Polskie organizacje pozarządowe 2015. Kondycja sektora organizacji pozarządowych 2015", Warszawa 2015.
- 2) Analiza sektora outsourcingu usług biznesowych (BPO) w województwie kujawsko-pomorskim i możliwości jego rozwoju, COIE w Toruniu 2013.
- 3) Atlas Ekonomii Społecznej www.kpowes.org.pl Ocena trafności, skuteczności, efektywności i trwałości działań podejmowanych w projektach promocyjno-informacyjnych realizowanych w ramach Poddziałania 8.1.3 PO KL w województwie kujawsko-pomorskim, ASM - Centrum Badań i Analiz Rynku Sp. z o.o.
- 4) Badane przedsiębiorstw oraz instytucji otoczenia biznesu. Współpraca na rzecz budowania zdolności innowacyjnych przedsiębiorstw w regionie kujawsko-pomorskim, TARR 2012.
- 5) Badanie podmiotów gospodarczych województwa kujawsko-pomorskiego założonych przez osoby bezrobotne w latach 2010-2013, WUP w Toruniu 2015.
- 6) Biuletyn Statystyczny Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego. Ochrona zdrowia w województwie kujawsko-pomorskim w 2014 roku.
- 7) Boć J., Blicharz J. (red.), Prawna działalność instytucji społeczeństwa obywatelskiego, Wrocław 2009.
- 8) Gądecki J., Kanabaj K., Kucz M., "Diagnoza NGO 2014. Badanie kondycji trzeciego sektora i sytuacji wolontariatu w województwie kujawsko-pomorskim", Toruń 2015.
- 9) Goś-Wójcicka K (red.), Trzeci sektor w Polsce. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców w 2012 roku, Warszawa 2014.
- 10) Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej przyjęty uchwałą nr 164 Rady Ministrów z dnia 12.08.2014 r. (Monitor Polski 2014 poz. 811 tom 1).
- 11) Kryńska, Kwiatkowski, Podstawy wiedzy o rynku pracy. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.
- 12) Leś E., Organizacje non profit w nowej polityce społecznej w Polsce na tle europejskim, Warszawa 2013.
- 13) Łuc Remigiusz, Wybrane aspekty regulacji rynku pracy a ich wpływ na poziom bezrobocia. Zeszyty Naukowe UE w Krakowie 2009.
- 14) Pietrzyk-Reeves D., Idea społeczeństwa obywatelskiego. Współczesna debata i jej źródła, Toruń 2012.
- 15) Program strategiczny gospodarka i rynek pracy ZIT, Deloitte 2014.
- 16) Program współpracy Miasta Bydgoszczy z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego w roku 2016 przyjęty uchwałą Nr XXI/356/15 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 25 listopada 2015 r.
- 17) Raporty na temat wielkich miast Polski – Bydgoszcz, PWC.
- 18) Raport o sytuacji mikro i małych firm w roku 2014, Bank Pekao SA.
- 19) Sprawozdanie z realizacji zadań wspierania rodziny za rok 2014 r. oraz przedstawienie potrzeb związanych z realizacją zadania przyjęte uchwałą nr IX/1017/15 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 25 marca 2015 r.
- 20) Strategia Rozwoju Bydgoskiego Klastra Informatycznego na lata 2014-2020.
- 21) Strategia rozwoju Bydgoszczy do 2030 roku przyjęta uchwałą nr XLVIII/1045/13 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 27 listopada 2013 r.
- 22) Strategią Rozwoju Edukacji Miasta Bydgoszczy na lata 2013-2020 przyjęta uchwałą nr XXXVII/780/13 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 30 stycznia 2013 r.
- 23) Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 - Plan modernizacji 2020+ przyjęta uchwałą nr XLI/693/13 Sejmiku Województwa Kujawsko Pomorskiego z dnia 21 października 2013 r.
- 24) Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego, Warszawa, 2014
- 25) Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz.U. 2015 poz. 378).
- 26) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego (Dz. U. 2015 nr 0 poz. 1339).
- 27) Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (Dz. U. 2016 r. nr 0 poz. 40).
- 28) Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. 2015 r. nr 0 poz. 1393).
- 29) Wieloletni program współpracy samorządu województwa kujawsko-pomorskiego z organizacjami pozarządowymi na lata 2016-2020 przyjęty uchwałą nr XIV/290/15 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 23 listopada 2015 r.

Rejestry, wykazy:

- 1) Rejestr klubów sportowych działających w formie stowarzyszenia, których statuty nie przewidują prowadzenia działalności gospodarczej prowadzony przez Miasto Bydgoszcz.
- 2) Wykaz organizacji pożytku publicznego uprawnionych do otrzymania 1% podatku dochodowego od osób fizycznych w roku 2016 prowadzony przez Departament Pożytku Publicznego Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
- 3) Baza danych organizacji pozarządowych prowadzona przez Stowarzyszenie Klon/Jawor.
- 4) Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.
- 5) Wykaz zakładów pracy chronionej i spółdzielni inwalidów z 2015 r. www.bip.bydgoszcz.uw.gov.pl.
- 6) Dane rejestrowe uzyskane od Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bydgoszczy.
- 7) Dane rejestrowe uzyskane od Powiatowego Urzędu Pracy w Bydgoszcz.

8) Dane rejestrowe uzyskane od Urzędu Miasta Bydgoszczy.

Załącznik nr 1. Procedura aktualizacji LSR

Celem procedury jest ustalenie zasad dostosowywania zapisów Lokalnej Strategii Rozwoju do zmieniających się wymogów prawnych, aktualizacja danych dotyczących obszaru oraz korekta zapisów wynikająca z ewaluacji wdrażania LSR

W planie komunikacji przewidziane są działania mające na celu pozyskanie informacji o funkcjonowaniu LGD i realizacji LSR. Dane będą zbierane w formie informacji zwrotnej nt. oceny jakości pomocy świadczonej przez LGD, pod kątem konieczności przeprowadzenia ewentualnych korekt w tym zakresie (np. dodatkowego przeszkolenia osób udzielających pomocy w zakresie komunikacji interpersonalnej, wiedzy z zakresu procedur itp.). Dodatkowe informacje o efektach LSR zbierane będą od potencjalnych wnioskodawców oraz mieszkańców. Pozyskane w ten sposób informacje zostaną wykorzystane do aktualizacji LSR, aktualizacji kryteriów wyboru operacji, procedur oraz ewentualnej zmiany funkcjonowania poszczególnych organów LGD czy Biura LGD. W sytuacji zaistnienia problemów z wdrażaniem LSR, a także potencjalnego pojawienia się sytuacji niesatysfakcjonującej akceptacji społecznej wdrożone zostaną środki zaradcze wskazane w niniejszej procedurze.

Ponieważ LSR będzie wdrażana w latach 2016-2023, konieczne jest wyznaczenie przeglądów śródkresowych LSR. W okresie tym na obszarze LGD mogą zachodzić szerokie zmiany społeczno-gospodarcze wynikające z szeregu niezależnych od LGD czynników.

W proces aktualizacji LSR zaangażowane zostaną:

- Członkowie LGD
- Mieszkańcy obszaru objętego LSR
- Partnerzy społeczni, gospodarczy i przedstawiciele sektora publicznego
- Beneficjenci
- Biuro LGD
- Organy LGD

W związku z tym, zrealizowane zostaną dwa przeglądy śródkresowe, które mogą zakończyć się koniecznością aktualizacji LSR: przegląd 1 – ostatni kwartał 2018 r. i przegląd 2 – ostatni kwartał 2021 r.

Podczas dokonywania aktualizacji LSR dopuszcza się możliwość przesunięcia środków finansowych między poszczególnymi przedsięwzięciami, jeśli potrzeba ta będzie wynikać bezpośrednio z zebranych informacji i przeprowadzonych na ich podstawie analiz przez zespół ds. aktualizacji LSR.

Procedura przedstawia schemat działań wymaganych przy dokonywaniu zmian w LSR oraz formularze niezbędne do przyjęcia zmian przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia.

1. Wnioski dotyczące aktualizacji LSR składane są do Biura LGD na odpowiednim formularzu, który należy wysłać pocztą tradycyjną, elektroniczną lub złożyć osobiście.
2. Zarząd LGD (we współpracy z pracownikami Biura LGD) sprawdza wnioski pod względem formalnym i merytorycznym, a następnie w przypadku akceptacji zmian, podejmuje uchwałę o przystąpieniu do aktualizacji strategii. Zakres zmian dokonywanych w LSR może być podyktowany zmianą obowiązujących przepisów prawa oraz innymi czynnikami mającymi wpływ na realizację LSR, w granicach obowiązującego prawa i wytycznych.
3. Biuro LGD informuje społeczność lokalną o przystąpieniu do procesu aktualizacji LSR poprzez wywieszenie na stronie internetowej uchwały Zarządu LGD o przystąpieniu do aktualizacji LSR. Wszystkie osoby oraz instytucje z obszaru LSR i działające na obszarze LSR, a także członkowie LGD mają prawo do wniesienia uwag do aktualizacji Lokalnej Strategii Rozwoju w terminie 21 dni licząc od dnia przekazania uchwały do publicznej wiadomości (strona internetowa LGD).
4. Po zgłoszeniu uwag do proponowanych zmian do LSR Zarząd LGD organizuje otwarte spotkanie z zainteresowanymi mieszkańcami i podmiotami. Informacje o spotkaniu przekazuje do publicznej wiadomości na stronie internetowej LGD. Celem spotkania będzie omówienie zgłoszonych uwag do strategii oraz omówienia propozycji zmian.
5. Za zebranie i opracowanie propozycji zmian do LSR odpowiada Biuro LGD. Biuro LGD przedstawia Zarządowi złożone propozycje aktualizacji LSR po uwzględnieniu wszystkich uwag, następnie Zarząd podejmuje uchwałę o przyjęciu lub odrzuceniu propozycji zmian LSR.
6. Zarząd może dodatkowo podjąć decyzję o zleceniu ekspertom zewnętrznym analizy związanej z koniecznością aktualizacji dokumentów Stowarzyszenia.
7. W przypadku pozytywnego rozpatrzenia zmian w LSR Zarząd LGD zgłasza zmiany do Instytucji Zarządzającej – Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego.
8. W przypadku zgłoszenia przez Instytucję Zarządzającą uwag do zgłoszonych zmian w LSR, LGD zobowiązana jest do uwzględnienia zgłoszonych uwag i ponownego ich przedłożenia Samorządowi Województwa w wymaganym terminie.
9. Po pisemnej akceptacji zmian przez Instytucję Zarządzającą, zatwierdzenie nowej LSR wymaga podjęcia uchwały Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia.
10. Zapisy LSR w brzmieniu uwzględniającym wprowadzone zmiany będą obowiązywać dla konkursów ogłoszonych po dniu zatwierdzenia zmian przez Walne Zebranie Członków.
11. W wyjątkowych przypadkach dopuszcza się możliwość zatwierdzenia zmian w LSR przez Walne Zebranie Członków przed uzyskaniem pisemnej akceptacji Instytucji Zarządzającej. W takim przypadku Uchwała wejdzie w życie z chwilą uzyskania akceptacji Instytucji Zarządzającej.

Załącznik nr 2. Procedura dokonywania ewaluacji i monitoringu

Prowadzenie monitoringu i ewaluacji realizacji LSR w całym okresie jej wdrażania jest procesem koniecznym dla sprawdzenia czy udaje się skutecznie osiągać cele zapisane w strategii. Niezbędne zatem jest badanie i analizowanie przez LGD podejmowanych działań. Poniższe procedury przedstawiają sposób realizacji badania: monitoringu i ewaluacji.

a) elementy funkcjonowania LGD, które będą podlegać ewaluacji

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródło danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
Plan komunikacyjny	Biuro LGD, Zarząd LGD (ocena własna)	Badania ankietowe w trakcie szkoleń i warsztatów w korelacji z listami wybranych projektów oraz pozostałe dokumenty wynikające z realizacji Planu komunikacyjnego (wydruk ze strony internetowej, listy obecności, pojedyncze egzemplarze materiałów informacyjno-promocyjnych, wydruk newsletterów, kopie artykułów w prasie lokalnej i inne).	Ocena w trzech pomiarach zgodnie z Planem Działania w latach: 2018, 2021 i finalny pomiar wskaźnika 2023. Okres objęty pomiarem: po roku 2018 będzie obejmował lata 2016-2018; po roku 2021 będzie obejmował lata 2019-2021; na koniec wdrażania LSR czyli ok 2023 roku będzie obejmował lata 2016-2013.i będzie zgodny z harmonogramem Planu Komunikacji.	Ocena stopnia realizacji Planu Komunikacyjnego oraz jego wpływu na wdrażanie LSR, oraz określenie dziedzin, w których Plan komunikacyjny powinien zostać ulepszony. Stopień satysfakcji uczestników z jakości prowadzonych działań - analiza skuteczności prowadzonych działań w kontekście uzyskanego wsparcia przez osoby korzystające usług szkoleniowych LGD. Ocena znajomości LGD w środowisku lokalnym.
Funkcjonowanie Biura oraz skuteczność promocji, doradztwa i aktywizacji społeczności lokalnej, pracownicy Biura LGD	Zarząd LGD	Opinia Prezesa Zarządu, ankiety szkoleniowe, karty doradztwa indywidualnego, ankiety on-line, Sprawozdania z realizacji projektów własnych oraz funkcjonowania i aktywizacji. Opinia Dyrektora Biura podległego personelu, wywiad z wnioskodawcami, opinia zarządu.	Ocena w trzech pomiarach zgodnie z Planem Działania w latach: 2018, 2021 i finalny pomiar wskaźnika 2023. Okres objęty pomiarem: po roku 2018 będzie obejmował lata 2016-2018; po roku 2021 będzie obejmował lata 2019-2021; na koniec wdrażania LSR czyli ok 2023 roku będzie obejmował lata 2016-2013.	Ocena poprawności działalności Biura, określająca skuteczność realizowanych zadań w odniesieniu do założeń LSR oraz zadań Biura. (rzetelne i terminowe wypełnianie obowiązków wskazanych w umowie, realizacja LSR zgodnie z harmonogramem, inicjatywa , uczestnictwo w posiedzeniach, przestrzeganie regulaminu, jakoś świadczonych usług) Ocena skuteczności promocji LGD oraz działań wdrażanych w ramach aktywizacji LSR i projektów własnych – skuteczność animacji społeczności i projektów własnych. Rzetelne i terminowe wypełnianie obowiązków wskazanych w umowie.
Funkcjonowanie Zarządu LGD	Komisja Rewizyjna LGD, Walne Zebranie Członków (ocena własna)	Sprawozdanie Zarządu z działalności / opina Komisji Rewizyjnej, Walne Zebranie Członków anonimowe ankiety.	Ocena w trzech pomiarach zgodnie z Planem Działania w latach: 2018, 2021 i finalny pomiar wskaźnika 2023.	Ocena pracy członków zarządu, aktywność i udział w posiedzeniach, zaangażowanie w realizację zadań oraz wpływ na lokalną społeczność.

b) elementy wdrażania LSR, które będą podlegać ewaluacji

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródło danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
Stopień realizacji celów LSR – stopień realizacji wskaźników / Plan działania	Biuro LGD (ocena własna), Zarząd LGD	Dane z ankiet monitorujących i rozmowy bezpośrednie z beneficjentami, Sprawozdania z realizacji operacji, Wnioski o rozliczenie grantu. Wizytacje na miejscu realizacji operacji.	Na bieżąco w całym okresie wdrażania, po zakończeniu operacji lub grantu. Wizyty monitorujące będą się odbywały minimum raz w czasie trwania każdego projektu.	Stopień realizacji wskaźników określonych w LSR . Weryfikacja czy poprawnie realizowana jest umowa na dofinansowanie LSR. Sprawdzenie czy LGD zbliża się do osiągnięcia wyznaczonych celów.
Harmonogram rzeczowo - finansowy	Biuro LGD (ocena własna)	Zestawienia ogłaszanych konkursów – baza danych Biura LGD.	Na bieżąco w całym okresie wdrażania, raz na kwartał. Okres	Zgodność ogłaszania konkursów z harmonogramem konkursów LSR, ocena stopnia realizacji zadań wdrażania w

LSR			objęty pomiarem: kwartał poprzedzający.	ramach LSR
Jakość stosowanych procedur wyboru i kryteria wyboru operacji stosowanych przez LGD	Biuro LGD, Zarząd LGD (ocena własna)	Wewnętrzne rejestry danych LGD, dane księgowe, sprawozdania finansowe z przeprowadzonych grantów i operacji, wnioski o płatność.	Na bieżąco w całym okresie wdrażania, raz na kwartał. Okres objęty pomiarem: kwartał poprzedzający.	Systematyczna obserwacja stopnia wykorzystania środków finansowych, realizacji budżetu LSR. Weryfikowanie czy środki LSR wydatkowane są zgodnie z przeznaczeniem. Dotyczyć to będzie operacji i grantów.
Budżet LGD	Biuro LGD, Komisja Rewizyjna (ocena własna),	Licznik odwiedzin strony internetowej, statystyki administratora strony.	Na bieżąco w całym okresie wdrażania, raz na kwartał. Okres objęty pomiarem: kwartał poprz.	Skuteczność przekazywania, uzyskiwania informacji na temat działalności LGD mierzona liczbą odwiedzających i zamieszczanych materiałów www.lgd.bydgoszcz.pl .

c) kryteria, na podstawie których będzie przeprowadzana ewaluacja funkcjonowania LGD i realizacji LSR: trafność; efektywność, skuteczność, użyteczność, trwałość.

d) elementy, które LGD zamierza monitorować

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródło danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
Poziom realizacji rzeczowej LSR w odniesieniu do mierzalnych i weryfikowalnych wskaźników celów LSR	Biuro LGD (ocena własna)	Dane z ankiet monitorujących i rozmowy bezpośrednie z beneficjentami/Sprawozdanie z realizacji operacji/Wniosek o rozliczenie grantu. Wizytacje na miejscu realizacji operacji.	Na bieżąco w całym okresie wdrażania, po zakończeniu operacji lub grantu	Stopień realizacji wskaźników określonych w LSR.
Stopień realizacji harmonogramu ogłaszanych konkursów	Biuro LGD (ocena własna)	Zestawienia ogłaszanych konkursów – baza danych Biura LGD.	Na bieżąco w całym okresie wdrażania, kwartalnie	Zgodność ogłaszania konkursów z harmonogramem konkursów LSR, ocena stopnia realizacji zadań wdrażania w ramach LSR.
Budżet LSR - wydatkowanie środków na poszczególne cele i przedsięwzięcia LSR	Biuro LGD (ocena własna)	Wewnętrzne rejestry danych LGD, dane księgowe, sprawozdania finansowe z przeprowadzonych grantów i operacji.	Na bieżąco w całym okresie wdrażania, kwartalnie	Systematyczna obserwacja stopnia wykorzystania środków finansowych, realizacji budżetu LSR. Weryfikowanie czy środki LSR wydatkowane są zgodnie z przeznaczeniem. Dotyczyć to będzie operacji i grantów.
Zainteresowanie stroną internetową LGD	Biuro LGD (ocena własna)	Licznik odwiedzin strony internetowej, statystyki administratora strony.	Na bieżąco w całym okresie wdrażania, kwartalnie	Skuteczność przekazywania/ uzyskiwania informacji na temat działalności LGD mierzona liczbą odwiedzających i zamieszczanych materiałów www.lgd.bydgoszcz.pl .
Poziom osiągnięcia założeń Planu Komunikacji	Biuro LGD (ocena własna)	Analiza ankiet ze szkoleń i warsztatów, analiza wywiadów bezpośrednich podczas spotkań, opinie beneficjentów, raporty z rozmów z mieszkańcami na otwartych spotkaniach.	Na bieżąco w całym okresie wdrażania, kwartalnie	Poprawność realizacji zaplanowanych celów i zadań komunikacyjnych, efekty działań komunikacyjnych, szczególnie stopień satysfakcji uczestników z jakości prowadzonych działań szkoleniowych i warsztatowych.

e) Raportowanie:

W procesie monitorowania Lokalnej Strategii Rozwoju przyjęto następujące metody raportowania:

- pisemne raporty dotyczące postępów realizacji działań LSR w postaci corocznych sprawozdań z realizacji LSR – organy odpowiedzialne za przygotowanie: Biuro i Zarząd LGD
- coroczne spotkania Zarządu i Biura LGD z członkami Rady i beneficjentami. Spotkania te mają służyć analizie postępu prac i osiągniętych rezultatów w stosunku do planów.

Załącznik nr 3. Plan działania wskazujący harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu

	Lata	2016-2018			2019-2021			2022-2023			RAZEM 2016-2023		Program	Poddziałanie/ zakres Programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN		
Cel szczegółowy 1.1													RPO WK-P 2014-2020	
Podniesienie, do 31.12.2023 r aktywności społeczności Miasta Bydgoszczy objętej Lokalną Strategią Rozwoju z wykorzystaniem form aktywnej integracji o charakterze środowiskowym, w tym aktywizacja społeczno-zatrudnieniowa i aktywizacja zgodna z Gminnym Programem Rewitalizacji.														
Przedsięwzięcie 1.1.1 - Działania z zakresu aktywizacji społeczno-zawodowej, w tym w formach realizujących Gminny Program Rewitalizacji - m.in. kursy, szkolenia, poradnictwo, wsparcie psychologiczne, w formach grupowych i indywidualnych, staże zawodowe, kreujące i rozwijające umiejętności społeczne i zawodowe, w tym prowadzone w formach klubów pracy, klubów samopomocy, klubów środowiskowych	Wskaźnik produktu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących w formach aktywizacji społecznej i zawodowej..	56 os.	45,16%	840720,00	44 os.	80,65%	660300,00	24 os.	100%	358980,00	124 os.	1860000,00	RPO WK-P 2014-2020	DZIAŁANIE 11.1 - Włączenie społeczne na obszarach objętych LSR
	Wskaźnik produktu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	56 os.	45,16%		44 os.	80,65%		24 os.	100%		124 os.			
Razem cel szczegółowy 1.1				840720,00			660300,00			358980,00		1860000,00		
Wskaźnik rezultatu w1.1.1 - Liczba osób zaktywizowanych z wykorzystaniem form aktywnej integracji o charakterze środowiskowym, w tym aktywizacja społeczno-zatrudnieniowa i aktywizacja zgodna z Gminnym Programem Rewitalizacji.		56 os.	45,16%	840720,00	44 os.	80,65%	660300,00	24 os.	100%	358980,00	124 os.	1860000,00	RPO WK-P 2014-2020	DZIAŁANIE 11.1

Wskaźnik rezultatu w1.1.2 - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, którzy dokonali postępu w procesie aktywizacji społeczno-zatrudnieniowej i zmniejszenia dystansu do zatrudnienia lub podjęli dalszą aktywizację społeczną w formach przewidzianych dla wskaźnika aktywizacji społeczno-zatrudnieniowej. (wskaźnik aktywizacji społeczno-zatrudnieniowej w wymiarze społecznym - 56% osób objętych aktywizacją społeczno-zatrudnieniową)	31 os.	44,28%		25 os.	80,00%		14 os.	100%		70 os.		RPO WK-P 2014-2020	DZIAŁANIE 11.1
Wskaźnik rezultatu w1.1.3 - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu, łącznie z pracującymi na własny rachunek (wskaźnik efektywności społeczno-zatrudnieniowej w wymiarze zatrudnieniowym - 22% osób objętych aktywizacją społeczno-zatrudnieniową)	12 os.	42,85%		10 os.	78,57%		6 os.	100%		28 os.		RPO WK-P 2014-2020	DZIAŁANIE 11.1
Wskaźnik rezultatu w1.1.4 - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukujących pracy po opuszczeniu programu.	50 os.	45,05%		40 os.	81,08%		21 os.	100%		111 os.		RPO WK-P 2014-2020	DZIAŁANIE 11.1
Wskaźnik rezultatu w1.1.5 - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, która nabyła lub podniosła poziom kwalifikacji zawodowych i/lub kompetencji niezbędnych na rynku pracy.	50 os.	45,05%		40 os.	81,08%		21 os.	100%		111 os.		RPO WK-P 2014-2020	DZIAŁANIE 11.1
Wskaźnik rezultatu w1.1.6 Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, którzy nabyli doświadczenie zawodowe w formie staży zawodowych. 6 -	38 os.	44,19%		31 os.	80,23%		17 os.	100%		86 os.		RPO WK-P 2014-2020	DZIAŁANIE 11.1

Cel szczegółowy 1.2 Podniesienie, do 31.12.2023 r., poziomu aktywności społecznej i obywatelskiej, społeczności Miasta Bydgoszczy objętej Lokalną Strategią Rozwoju.														
Przedsięwzięcie 1.2.1 - Działania aktywizujące z zakresu pozaszkolnych i pozasystemowych form edukacyjnych.	Wskaźnik produktu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących w pozaszkolnych i poza systemowych formach edukacyjnych i wychowawczych.	189 os.	45,00%	1248750,00	147 os.	80,00%	971250,00	84 os.	100%	555000,00	420 os.	2775000,00	RPO WK-P 2014-2020	DZIAŁANIE 11.1
	Wskaźnik produktu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	189 os.	45,00%		147 os.	80,00%		84 os.	100%		420 os			

Przedsięwzięcie 1.2.2 - Prozdrowotne działania aktywizujące z zakresu sportu i rekreacji ruchowej.	Wskaźnik produktu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących w prozdrowotnych formach rekreacji ruchowej, sportu i edukacji zdrowotnej.	141 os.	44,76%		111 os.	80,00%		63 os.	100%		315 os.		RPO WK-P 2014-2020	DZIAŁANIE 11.1
	Wskaźnik produktu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	141 os.	44,76%		111 os.	80,00%		63 os.	100%		315 os.			
Przedsięwzięcie 1.2.3 - Działania kulturalne i z zakresu dziedzictwa lokalnego prowadzące do aktywizacji społeczności lokalnej.	Wskaźnik produktu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących aktywizacji społecznej prowadzonej w formach kulturalnych i wykorzystaniem dziedzictwa lokalnego.	120 os.	44,44%		96 os.	80,00%		54 os.	100%		270 os.		RPO WK-P 2014-2020	DZIAŁANIE 11.1
	Wskaźnik produktu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	120 os.	44,44%		96 os.	80,00%		54 os.	100%		270 os.			
Przedsięwzięcie 1.2.4 - Działania w zakresie kreowania liderów społeczności lokalnej.	Wskaźnik produktu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, liderów społeczności lokalnej przeszkolonych w trakcie realizacji LSR.	45 os.	42,86%		38 os.	79,04%		22 os.	100%		105 os.		RPO WK-P 2014-2020	DZIAŁANIE 11.1
	Wskaźnik produktu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	45 os.	42,86%		38 os.	79,04%		22 os.	100%		105 os.			
Przedsięwzięcie 1.2.5 - Działania w zakresie inicjowania i realizowania inicjatyw lokalnych.	Wskaźnik produktu: Liczba podjętych i przeprowadzonych inicjatyw lokalnych	6 szt.	42,86%		5 szt.	78,57%		3 szt.	100%		14 szt.		RPO WK-P 2014-2020	DZIAŁANIE 11.1
Razem cel szczegółowy 1.2				1248750,00		971250,00		555000,00		2775000,00				
Wskaźnik rezultatu w1.2.1 - Liczba osób		499 os..	44,95%	1248750,00	390 os.	80,09%	971250,00	221 os.	100%	555000,00	1110	2775000,00	PLAN - 2020	

zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, u których nastąpił rozwój postaw obywatelskich i wzrost aktywności w życiu lokalnej społeczności.										os.			
Wskaźnik rezultatu w1.2.2 - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, zaktywizowana społecznie i lokalnie w pozaszkolnych i pozasystemowych formach edukacyjnych i wychowawczych.	189 os.	45,00%		147 os.	80,00%		84 os.	100%		420 os.		RPO WK-P 2014-2020	DZIAŁANIE 11.1
Wskaźnik rezultatu w1.2.3 - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, zaktywizowana prozdrowotnie w ramach rekreacyjnych i sportowych form aktywności ruchowej.	141 os.	44,76%		111 os.	80,00%		63 os.	100%		315 os.		RPO WK-P 2014-2020	DZIAŁANIE 11.1
Wskaźnik rezultatu w1.2.4 - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, zaktywizowana kulturalnie z wykorzystaniem kulturalnego dziedzictwa lokalnego.	120 os.	44,44%		96 os.	80,00%		54 os.	100%		270 os.		RPO WK-P 2014-2020	DZIAŁANIE 11.1
Wskaźnik rezultatu w1.2.5 - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, którzy nabyli kwalifikacje i umiejętności w zakresie aktywizacji społeczności lokalnej.	45 os.	42,86%		38 os.	79,04%		22 os.	100%		105 os.		RPO WK-P 2014-2020	DZIAŁANIE 11.1

Cel szczegółowy 1.3 Podniesienie, do 31.12.2023 r., poziomu aktywności społeczno-gospodarczej społeczności Miasta Bydgoszczy objętej Lokalną Strategią Rozwoju, w tym wsparcie w zakresie rozwoju gospodarki społecznej i przedsiębiorczości społecznej.														
Przedsięwzięcie 1.3.1 - Szkoleniowe, doradcze i warsztatowe działania w zakresie promocji przedsiębiorczości i rozwoju postaw	Wskaźnik produktu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących w szkoleniach i doradztwie z zakresu przedsiębiorczości i rozwoju postaw przedsiębiorczych.	102 os.	44,93%	413402,69	80 os.	80,18%	321535,42	45 os.	100%	183734,53	227 os.	918672,64	RPO WK-P 2014-2020	DZIAŁANIE 11.1
	Wskaźnik produktu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem	102 os.	44,93%		80 os.	80,18%		45 os.	100%		227 os.			

	lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie												
Przedsięwzięcie 1.3.2 - Szkoleniowe, doradcze i warsztatowe działania w zakresie ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorczości społecznej.	Wskaźnik produktu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uczestniczących w szkoleniach, warsztatach i doradztwie z zakresu ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorczości społecznej	63 os.	45,00%		49 os.	80,00%		28 os.	100%		140 os.		RPO WK-P 2014-2020 ZIĄŁANIE 11.1
	Wskaźnik produktu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	63 os.	45,00%		49 os.	80,00%		28 os.	100%		140 os.		
Razem cel szczegółowy 1.3				413402,69			321535,42			183734,53		918672,64	
Wskaźnik rezultatu w1.3.1 - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, u których nastąpił wzrost poziomu aktywności społeczno-gospodarczej.		165 os.	44,96%		130 os.	80,38%		72 os.	100%		367 os.		RPO WK-P 2014-2020 DZIAŁANIE 11.1
Wskaźnik rezultatu w1.3.2 - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, u których nastąpił rozwój postaw przedsiębiorczych.		102 os.	44,93%	413402,69	80 os.	80,18%	321535,42	45 os.	100%	183734,53	227 os.	918672,64	RPO WK-P 2014-2020 DZIAŁANIE 11.1
Wskaźnik rezultatu w1.3.3 - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób z otoczenia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które nabyły wiedzę z zakresu ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorczości społecznej.		63 os.	45,00%		49 os.	80,00%		28 os.	100%		140 os.		RPO WK-P 2014-2020 DZIAŁANIE 11.1
Razem cel ogólny 1.0				2502872,69			1953085,42			1097714,53		5553672,64	

Załącznik nr 4. Budżet LSR w podziale na poszczególne fundusze EFSI i zakresy wsparcia tj. realizację operacji w ramach LSR, wdrażanie projektów współpracy, koszty bieżące i aktywizację

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe (PLN)					
	PROW	RPO		PO RYBY	Fundusz wiodący	Razem EFSI
		EFS	EFRR			
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	0,00	5 553 672,64	0,00	0,00		5 553 672,64
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	0,00			0,00		0,00
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	0,00	694 209,00	0,00	0,00	0,00	694 209,00
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	0,00	694 209,16	0,00	0,00	0,00	694 209,16
Razem	0,00	6 942 090,80	0,00	0,00	0,00	6 942 090,80

Załącznik nr 5. Plan komunikacji

Plan komunikacji stanowiący załącznik do LSR będzie wspierał realizację celów LSR poprzez zachęcenie potencjalnych beneficjentów i mieszkańców obszaru LGD do korzystania ze środków wsparcia na rzecz realizacji lokalnych strategii rozwoju kierowanych przez społeczność lokalną. Za koordynację działań informacyjnych i promocyjnych na poziomie LGD odpowiada Biuro LGD. W realizację procesu informacji i promocji zaangażowani zostaną także beneficjenci, którzy zobowiązani są do promocji własnych projektów współfinansowanych ze środków LSR. Plan komunikacji jest dokumentem strategicznym dla LSR, wyznaczającym orientacyjne kierunki działań informacyjnych i promocyjnych.

Celami szczegółowymi Planu komunikacji są:

- informowanie beneficjentów o możliwościach pozyskiwania środków w ramach LSR oraz doradztwo w procesie tworzenia i realizacji projektów
- aktywizacja grup defaworyzowanych i środowisk działających na ich rzecz
- integracja i aktywizacja społeczności lokalnej w oparciu o współpracę trzech sektorów (publicznego, społecznego, gospodarczego) oraz mieszkańców
- budowanie pozytywnego wizerunku LSR wśród mieszkańców obszaru poprzez informowanie ich o możliwościach dofinansowania oraz o już zrealizowanych w ramach lokalnej strategii projektach i bezpośrednich korzyściach wynikających z ich realizacji,
- pozyskanie informacji od lokalnej społeczności o skuteczności środków przekazu i działań komunikacyjnych oraz kierunkach realizacji LSR
- prezentacja efektów wdrażania LSR

Szczególne narzędzia komunikacji przewidziano dla zidentyfikowanych grup docelowych interwencji, w tym grup defaworyzowanych. Komunikację można scharakteryzować, jako dostarczanie informacji w sposób profesjonalny z wykorzystaniem wszystkich kanałów komunikowania:

- bezpośrednia (osobiste spotkania, telefony, faksy, listy, zebrania, briefingi, kontakty nieformalne);
- pośrednia (za pośrednictwem organizacji, związków zawodowych, z użyciem kampanii PR).

Cele, jakie postawione zostały przed działaniami komunikacyjnymi mają wpłynąć na pozytywną ocenę transparentności działań LGD oraz w sposób dwukierunkowy wpływać na ewentualne korekty organizacyjne i merytoryczne.

Biorąc pod uwagę możliwości i obszary działania różnych podmiotów otoczenia społeczno-gospodarczego podejmowane będą działania informacyjno-promocyjne wśród szerokiego grona odbiorców.

Plan komunikacji obejmuje grupy docelowe funkcjonujące w trzech sektorach, a w szczególności grupy defaworyzowane:

- Sektor społeczny
- Sektor gospodarczy
- Sektor publiczny
- Mieszkańcy, w tym:
 - Osoby 50+ (bezrobotne, potrzebujące przede wszystkim aktywizacji społecznej i zawodowej)
 - Osoby niepełnosprawne
 - Osoby samotnie wychowujące dzieci, w tym osoby z trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi
 - Dzieci i młodzież zagrożona ubóstwem i wykluczeniem społecznym
 - Osoby starsze 60+ (potrzebujące przede wszystkim aktywizacji społecznej)

Istotne będzie nawiązanie pozytywnych relacji z szerokim gronem partnerów, którzy poprzez swoje działania służące tworzeniu korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości, mogą być transmitters informacji o działalności LGD. W przypadku realizacji działań partnerskich niezbędne jest opracowanie funkcjonalnych i sprawnych kanałów przepływu informacji pomiędzy partnerami. Współpraca z podmiotami zewnętrznymi powinna być realizowana m.in. poprzez: dystrybucję informacji w postaci materiałów promocyjnych, inicjowanie spotkań, działań i kontaktów z instytucjami otoczenia biznesu, kontakty bezpośrednie z urzędnikami, liderami lokalnymi itp., udział w wydarzeniach, eventach skierowanych do przedsiębiorców (np. targi, wystawy, seminaria).

Działania promocyjne mają wskazywać na możliwości, jakie dają fundusze będące w dyspozycji LGD, a w konsekwencji wesprzeć proces pozyskania jak największej liczby grantobiorców. Kanały informacyjne będą dobierane w zależności od specyfiki grup docelowych. Ich segmentacja rynku, ma na celu dotarcie do poszczególnych grup za pomocą różnych form komunikacji, mediów i działań marketingowych. Należy też określonym interesariuszom przypisać odpowiednie role.

Różnorodne metody umożliwią osiągnięcie poszczególnych celów w odniesieniu do grup odbiorców. Przewiduje się następujące filary dla planu komunikacji:

- kampanie informacyjno-promocyjne
- działania informacyjne

- działania szkoleniowe (edukacyjne)
- działania mające na celu zbieranie informacji zwrotnej od odbiorców LSR i innych interesariuszy, w tym ewaluacja

W działaniach promocyjnych istotne będzie zapewnienie kierunkowego wzmocnienia działań reklamowych poprzez wykorzystanie kanałów reklamy pośredniej. Z punktu widzenia celów projektu istotne będzie zastosowanie elementów marketingu społecznego, którego zadaniem będzie przekonanie społeczności lokalnej do podejmowania aktywnych działań zmierzających do wypełnienia celów postawionych w LSR. Planowane działania komunikacyjne oparte będą o spójny system identyfikacji wizualnej, co jest jednym z kluczowych elementów budowania właściwych relacji z otoczeniem. Odpowiednio dopracowane, spójne i konsekwentnie używane elementy graficzne stworzą w oczach społeczności lokalnej utrwalaony wizerunek LGD, jako stowarzyszenia godnego zaufania, profesjonalnego i działającego w imię interesu społecznego. Oprócz działań informacyjno-promocyjnych prowadzone będą intensywne działania animacyjne, oparte o wszystkie dostępne rozwiązania i narzędzia animacji społecznej. W tym rozwiązania tradycyjne, skierowane do społeczności terytorialnych oraz e-narzędzia wykorzystujące możliwości ICT, skierowane do społeczności wirtualnych. Zintegrowana animacja społeczna jest innowacyjnym podejściem do animacji, będącej wynikiem zachodzących przemian w społecznościach lokalnych. Istotne jest równorzędne traktowanie aktywności podejmowanych przez społeczności w obszarach wirtualnych jak i terytorialnych, a więc podążanie za zachodzącymi zmianami społecznymi i kulturowymi oraz naturalną energią społeczną.

Wybór działań komunikacyjnych został poprzedzony procesem konsultacji społecznych oraz analizą powszechnych danych dotyczących skuteczności kanałów informacji i promocji ze społecznością lokalną (dane nt. czytelnictwa, słuchalności, doświadczenia własne, wyniki raportów ewaluacyjnych). Są to najsukuteczniejsze i efektywne metody komunikacji. Zastosowane narzędzia w zakresie promocji i informacji będą na bieżąco ewaluowane pod kątem: jakości przekazywanych informacji, jasności komunikatów, częstotliwości, stosowanego języka, w tym języka wrażliwego na płeć etc.). Wnioski z ewaluacji będą uwzględniane przy tworzeniu kolejnych informacji, organizacji wydarzeń oraz w procedurze aktualizacji LSR lub kryteriów wyboru operacji. Zebrane opinie posłużą pracownikom Biura do ewentualnej poprawy jego funkcjonowania w aspektach organizacyjnych, jak i merytorycznych.

Całkowity budżet przewidziany na działania komunikacyjne wyniesie min.: 50.000 zł

Termin	Cel działań komunikacyjnych	Nazwa działania komunikacyjnego	Adresaci działania komunikacyjnego (grupy docelowe)	Środki przekazu	Wskaźniki	Planowane efekty działań komunikacyjnych
2016-2023	Budowanie pozytywnego wizerunku LGD i LSR	Kampania informacyjno-promocyjna budująca pozytywny wizerunek LGD i LSR oraz informująca o głównych założeniach LSR	Wszyscy mieszkańcy obszaru objętego LSR oraz organizacje i instytucje działające na obszarze lub na rzecz obszaru objętego LSR	• Strony internetowe i portale społecznościowe • Mailing • Tablice informacyjne • Informacja prasowa • Informacja radiowa • Spotkania informacyjne • Materiały informacyjno-promocyjne (plakaty, ulotki) • Eventy	• liczba informacji prasie lokalnej: 12 • liczba informacji na stronach internetowych i portalach społecznościowych: 60 • liczba ogłoszeń na tablicach: 20 • liczba plakatów: 200 • liczba newsletterów: 100 • liczba ulotek: 3000 • liczba eventów podczas których zaprezentowana będzie LGD: 6 • liczba informacji radiowych: 20 • liczba spotkań informacyjnych: 20	• Wzrost świadomości społeczności lokalnej nt. działalności LGD • Zaktywizowanie społeczności lokalnej do podejmowania przedsięwzięć w ramach LSR
2016-2023	Włączenie społeczności lokalnej w realizację LSR	Animacja społeczności lokalnej	Wszyscy mieszkańcy obszaru objętego LSR oraz organizacje i instytucje działające na obszarze lub na rzecz obszaru objętego LSR	• Strony internetowe • Mailing • Tablice informacyjne • Informacja prasowa • Informacja radiowa • Spotkania informacyjne • Materiały informacyjno-promocyjne (plakaty, ulotki) • Spotkania informacyjne	• liczba informacji prasie lokalnej: 12 • liczba informacji na stronach internetowych i portalach społ.: 60 • liczba ogłoszeń na tablicach: 20 • liczba plakatów: 200 • liczba newsletterów: 100 • liczba ulotek: 3000 • liczba imprez: 6 • liczba informacji radiowych: 20 • liczba spotkań informacyjnych: 20	• Zaktywizowanie społeczności lokalnej do podejmowania przedsięwzięć w ramach LSR • Wyłonienie lokalnych liderów • Wzrost liczby inicjatyw lokalnych
2016-2023	Uświadomienie społeczności lokalnej o celach oraz zasadach działania LGD i wdrażania LSR	Kampania informacyjno-promocyjna o zasadach funkcjonowania LGD i wdrażaniach LSR, Animacja społeczności	Wszyscy mieszkańcy obszaru objętego LSR oraz organizacje i instytucje działające na obszarze lub na rzecz obszaru objętego LSR	• Strony internetowe • Mailing • Informacja prasowa • Informacja radiowa • Spotkania informacyjne	• liczba informacji prasie lokalnej: 12 • liczba informacji na stronach internetowych i portalach społecznościowych: 60 • liczba newsletterów: 100 • liczba informacji radiowych: 20 • liczba spotkań informacyjnych: 20	• Zaktywizowanie społeczności lokalnej do podejmowania przedsięwzięć w ramach LSR • Wzrost liczby inicjatyw lokalnych • Zwiększenie umiejętności przygotowywania wniosków aplikacyjnych
2016-2022	Zachęcenie społeczności lokalnej do składania projektów zgodnych z celami LSR	Animacja społeczności lokalnej, Kampania	Wszyscy potencjalni beneficjenci	• Spotkania informacyjne • Warsztaty • Mailing	• liczba spotkań informacyjnych: 10 • liczba warsztatów: 10 • liczba newsletterów: 30	• Otrzymanie w odpowiedzi na konkursy wysokiej jakości wniosków o dofinansowanie

		informacyjno-promocyjna o celach LGD i konkursach				
2016-2020	Aktywizacja społeczności lokalnej w zakresie partycypacyjnego udziału w kształtowaniu wizerunku LGD	Animacja społeczności lokalnej, Kampania informacyjno-promocyjna	Lokalni liderzy	• Spotkania informacyjne • informacje prasowe • Warsztaty • Materiały informacyjno-promocyjne • konkursy	• liczba spotkań informacyjnych: 2 • liczba warsztatów: 2 • liczba newsletterów: 6 • liczba informacji prasowych: 2	• Wzrost liczby inicjatyw oddolnych • Wykreowanie pozytywnego wizerunku LGD na obszarze realizacji LSR
2016-2020	Wspieranie potencjalnych beneficjentów w zakresie pozyskiwania środków z budżetu LSR	Warsztaty/szkolenia /spotkania informacyjne nt. zasad oceniania i wyboru projektów przez LGD	Potencjalni wnioskodawcy, w szczególności przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe i mieszkańcy obszaru, gr. defaworyzowane	• Prezentacje i materiały informacyjno-szkoleniowe • Warsztaty szkoleniowe	• Liczba prezentacji i materiałów informacyjno-szkoleniowych: 12 • Liczba warsztatów: 15	Wzrost liczby osób/organizacji/instytucji, którzy nabędą wiedzę i umiejętności z zakresu przygotowywania wniosków i kryteriów ocen stosowanych przez organ decyzyjny LGD
2016-2023	Poprawa funkcjonowania LGD poprzez uzyskiwanie informacji zwrotnej od beneficjentów nt. pracy LGD	Monitorowanie realizacji założeń i celów LSR	Wszyscy beneficjenci LGD	• Ankieta • Sprawozdania • Wewnętrzne rejestry • Informacje od beneficjentów	• Procent rozesłanych ankiet: min. 75% beneficjentów • Liczba raportów z ankiet: 7	Usprawnienie mechanizmów funkcjonowania LGD
2016-2023	Wspieranie i aktywizacja osób z grup defaworyzowanych	Kampania informacyjno-promocyjna, Działalność lokalnych liderów	Wszyscy potencjalni beneficjenci, w tym w szczególności grupy defaworyzowane lub organizacje wspierające te grupy	Materiały informacyjno-promocyjne Spotkanie informacyjne	• Liczba materiałów promocyjnych w mediach społecznościowych dotycząca grup defaworyzowanych: 20 • Liczba spotkań informacyjnych: 6	Wzrost zainteresowania możliwościami poprawy swojej sytuacji przez osoby z grup defaworyzowanych oraz realizacja wysokiej jakości projektów uwzględniających potrzeby ww grup
2016-2022	Wspieranie i aktywizacja społeczności lokalnej w zakresie samoorganizacji	Kampania informacyjno-promocyjna, Animacja lokalna	Wszyscy mieszkańcy obszaru objętego LSR	Spotkania animacyjne Materiały informacyjno-promocyjne	• Liczba spotkań animacyjnych: 3 • Liczba materiałów informacyjno-promocyjnych: 6	Zwiększenia liczby inicjatyw realizowanych przez społeczności lokalne
2018-2023	Poinformowanie środowisk lokalnych i mieszkańców o efektach realizacji LSR	Kampania informacyjna	Wszyscy mieszkańcy obszaru objętego LSR	Materiały informacyjno-promocyjne na stronach www oraz prezentacje podczas spotkań	• Liczba informacji internetowych z dobrymi praktykami: 25 • Liczba prezentacji: 4	Wzrost liczby mieszkańców obszaru LGD dostrzegających pozytywne efekty wdrażania LSR